

Political Science Forum Vol. 7, No. 1, Spring 2018

Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne

Katedra politológie

Political Science Forum

Politologické Fórum

Volume 7, Number 1, Spring 2018

Political Science Forum: Aims of the Journal

Political Science Forum is a semi-annual, international, scientific and peer-reviewed journal of the Consortium of two European universities (Alexander Dubček University of Trenčín, Slovakia and Catholic University of Valencia, Spain). It covers broad range of topics in political science, international relations, philosophy, social work, social anthropology and law. The journal is aimed to be read by the scholars in respective fields as well as its students and broader public. Periodicity of the journal is twice a year, in August and December.

Politologické fórum: Ciele časopisu

Politologické fórum je polročne vydávaný medzinárodný vedecký a recenzovaný časopis konzorcia dvoch európskych univerzít (Trenčianskej univerzity Alexandra Dubčeka a Katolíckej univerzity vo Valencii). Pokrýva široký okruh tém z oblasti politických vied, medzinárodných vzťahov, filozofie, sociálnej práce, sociálnej antropológie a práva. Časopis je určený odborníkom v daných vedných odboroch, ako aj študentom a širšej verejnosti. Časopis vychádza v auguste a v decembri.

Hlavný redaktor / Editor-in-chief:

Karol Janas, Alexander Dubček University of Trenčín (TnUAD), Slovakia

Výkonný redaktor / General Editor: Marcel Lincényi, TnUAD, Slovakia

Editor pre anglický jazyk a proces indexácie / Indexing Process and English Editor: Marián Bušša, TnUAD, Slovakia

Redakčná rada / Editorial Board:

Oliver Andonov, MIT University Skopje, Macedonia; **Irena Bačlija**, University of Ljubljana, Slovenia; **Samuel Celovský**, TnUAD, Slovakia; **Elena Delgadová**, TnUAD, Slovakia; **Miro Haček**, University of Ljubljana, Slovenia; **Pavol Hrivík**, TnUAD, Slovakia; **Petr Just**, Metropolitan University Prague, Czech Republic; **Rastislav Kazanský**, Matej Bel University, Slovakia; **Rudolf Kucharčík** EUBA, Slovakia; **Marcel Lincényi**, TnUAD, Slovakia; **Ginés Marco**, Catholic University of Valencia, Spain; **Adriana Mikulčíková**, Matej Bel University, Slovakia; **Miquel Àngel Oltra Albiach**, University of Valencia, Spain; **David Schriffel**, Austrian Academy of Sciences, Austria; **Antonín Staněk**, Palacký University Olomouc, Czech Republic; **Pavol Tišliar**, Univerzita Komenského v Bratislave, Slovakia; **Dubravka Valić Nedeljković**, University of Novi SAD, Serbia; **Katerina Veljanovska**, MIT University Skopje, Macedonia; **Luisa Vicedo**, Catholic University of Valencia, Spain; **Jaroslav Vencálek**, University of Prešov, Slovakia; **Pablo Vidal**, Catholic University of Valencia, Spain; **Štefan Volner**, TnUAD, Slovakia;

Vydáva / Publisher: Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne, verejnoprávna inštitúcia zriadená zákonom. IČO: 311 180 259.

Adresa redakcie: Katedra politológie TnUAD, Študentská 2, 91101 Trenčín

e-mail: politologicke.forum@tnuni.sk **ISSN 1338-6859 e. č. MK: EV 4567/12**

© TnUAD, Trenčín. Časopis je bezplatný, vychádza dva krát do roka.

Contents / Obsah

STUDIES / ŠTÚDIE:

Štefan DANICS
Radikalizace a faktory islámské radikalizace 5

Ľubica HAKALOVÁ
Biela kniha o budúcnosti Európy a limity integrácie Európskej únie v hospodárskej a menovej oblasti 21

Andrea CHLEBCOVÁ HEČKOVÁ
Politická nezávislosť médií verejnej služby na Slovensku a v Čechách 25 rokov po rozdelení 30

Gilbert FUTÓ
Okolnosti vedúce k prijatiu FISA v Spojených štátoch amerických 46

Tibor MÔCIK
Agenda setting: Mediálna a politická agenda a ich vplyv na slovenskú verejnosť 64

DISCUSSION / DISKUSIE:

Peter JUZA
Metodológia komparatistiky politológie - ako špecifikum politickej vedy - poznámky (*na diskusiu*) k téme 84

Petra HIRTLOVÁ, Vladimír SRB
Příčiny neúspěchu stávajících parlamentních politických stran ve volbách do PS PČR v roce 2017 92

Tomáš HUBÁLEK
Etické aspekty politiky na příkladu migrační krize 102

Liudmila SURMA	
Prioritné smerovanie zahraničnej politiky Bielorusko ...	112
František ŠKVRNDA	
Konfucianizmus v súčasnej čínskej kultúre a politike ...	121
Jozef VLČEJ	
Porovnanie vplyvu priemyselnej a súčasnej informačnej revolúcie na vývoj politických strán	131
Matej MARTOVIČ	
Politická strana ako značka	144
Petra RENDKOVÁ	
Online marketingová komunikácia so zameraním na vyššie územné celky	152

Studies

Radikalizace a faktory islámské radikalizace¹ Radicalization and Islamic Radicalization

Štefan DANICS

Abstract: *Author describes a conceptualization of radicalization and its various approaches and forms. He introduces a minimal definition of radicalization. He warns that it is necessary to research radicalization in relation to particular historic and political context, including a territory and culture. Author describes main factors in process of radicalization of Chechnya Muslims who were arrested for terrorism, with using an Austrian study. He shows factors in the process of radicalization, of those who decided to leave Germany and fight for Islamic State.*

Key words: *Radicalization, radicalization process, factors of radicalization, minimal definition of radicalization, extremism, terrorism*

Abstrakt: *Autor opisuje konceptualizáciu radikalizácie a jej viacerých foriem a prístupov k nej. Predstavuje minimálnu definíciu radikalizácie. Varuje, že je potrebné skúmať radikalizáciu vo vzťahu ku konkrétnemu historickému a politickému kontextu, vrátane územia a kultúry. Autor opisuje hlavné faktory*

¹ Příspěvek vznikl v rámci dílčího vědeckého úkolu 2/3 Symbolika kriminálního tetování na PAČR v Praze, Česká republika.

procesu radikalizácie čečenských moslimov, ktorí boli zatknutí za terorizmus, používajúc rakúsku štúdiu. Ukazuje faktory v procese radikalizácie u tých, ktorí sa rozhodli odísť z Nemecka a bojovať na strane Islamského štátu.

Key words: *Radikalizácia, proces radikalizácie, faktory radikalizácie, minimálna definícia radikalizácie, extrémizmus, terorizmus*

1 Úvod

V aktuálných odborných diskusiách a textech jsou velmi frekventovanými pojmy radikalizace, radikalizační proces, islámská radikalizace a islamistický terorismus. Nejenom, že si tyto pojmy silně konkurují, ale také se často zaměřují i v odborných debatách. Je to dáno i tím, že tyto složité fenomény nejsou zatím jednoznačně definovány a při jejich konceptualizaci naráží odborníci na řadu problémů. Důležité je rovněž zdůraznit, že se jedná o pojmy víceoborové, neboť jsou zkoumány z různých úhlů pohledů, tj. ze strany různých odborníků z různých oblastí společenských věd, což má za následek značně nejednotnou terminologii.

Radikalizace se stala jedním z klíčových slov naší doby, je středem zájmu nespočtu mediálních, vědeckých, politických a společenských diskursů, přičemž existují různá pojetí těchto pojmů a rovněž se odborníci rozcházejí i při identifikaci příčiny a vývojových etap radikalizačního procesu. Zatímco podle některých teorií radikalizace schvaluje použití moci (násilí) k dosažení politických nebo ideologických cílů, jiní pod tímto pojmem rozumí i pouhé akceptování nedemokratického chování a nedemokratického přesvědčení. Není potom divu, že často dochází k záměně či překrývání výše uvedených pojmů, které se i nejednotně používají, což způsobuje častá nedorozumění a znemožňuje to provádět efektivní deradikalizační politiku.

Podle odborníků je potřebné zohlednit fakt, že vše, co je ve společnosti považováno za radikální, je závislé na vládnoucích

poměrech respektive daném normativním rámci. Z toho vyplývá, že pojem radikální nemá žádný význam bez historického a společenského kontextu. Zpravidla je radikál definován ve vztahu ke společenskému „mainstreamu“, v důsledku toho posuzujeme, co se pohybuje uvnitř nebo mimo akceptovanou normu dané komunity, což je potom determinováno nejenom politicky, teritoriálně, nábožensky, ale i kulturně. (Sedgwick 2010)

Autor ve svém příspěvku upozorní na aktuální problémy konceptualizace fenoménu radikalizace a popíše radikalizační faktory v procesu islámské radikalizace s využitím rakouských a německých poznatků a zkušeností.

2 Metodologie

Autor přilíží různá vymezení fenoménu radikalizace a na základě jejich komparace potom představí „minimální“ definici radikalizace, jako určitou minimální shodu odborníků při definování tohoto složitého a mnohovrstevného fenoménu. Dosavadní empirická šetření ukazují, že hlavní faktorem proměny identity radikalizovaného jedince, resp. muslima považují badatelé salafismus. V tomto ohledu také narůstá význam „identity“ v rámci bezpečnostních studií, jinak řečeno radikalizace a extremismus jsou zkoumány na základě teorie totožnosti. Bezpečnostní analýza se potom zaměřuje na vztah mezi mikroekonomickými a makroekonomickými úrovněmi koncepce identity. Zkoumá se otázka, zda se lidé stali násilně extrémními prostřednictvím procesů, které se týkají daného individua (pohled „zdola nahoru“), nebo se primárně jedná o procesy rekrutování ze strany extremistických vůdců (kazatelů) a extremistických organizací (pohled „shora dolů“).

V teorii je salafismus popisován jako silně rozrůzněný, komplikovaně ideologicky a nábožensky motivovaný trend v sunnitském islámu, který není konstruován ani jednotným diskurzem, ani sociální skupinou, ani konkrétní autoritou, přičemž lpí na svém fundamentalistickém výkladu islámu a netoleruje ostatní výklady, tj. neuznává pluralitu názorů v rámci islámu. (Adraoui 2008) Marek Čejka zase zdůrazňuje, že salafismus (arab. *salafíja*) je široký myšlenkový proud v rámci sunnitského islámu, který se odvolává na „odkaz předků

*prvních generací islámu“ s tím, že se zrodil v 19. století v Egyptě a snaží se upozornit na „úpadkové“ tendence v rámci islámu a návrat k islámským kořenům. Zároveň se jedná o modernistické hnutí, které se snaží očistit islám od nemuslimských vlivů, přičemž některé salafistické skupiny se vymezují jako nepolitické. Naopak ty, které propojují principy salafismu s politickým islámem, bývají označovány za islámský radikalismus. (Čejka 2007) V praxi se salafismus projevuje jako velmi diferencované hnutí a jeho jednotlivé proudy mají odlišný vztah k demokratickému státu, tj. jsou různě loajální. Samotný salafismus je v rámci radikalizačního procesu vnímán jako extremistický výklad islámu, který je v principiálním rozporu s hodnotami a zásadami liberální demokracie. Loajalita jednotlivých ideových salafistických proudů k demokratickému státu je hodnocena na základě typologie samotného salafismu a teorie extremismu. K představitelům teorie extremismu, která která se formulovala v průběhu druhé poloviny dvacátého století v Německu, patří především Uwe Backes a Eckhard Jesse, kteří jsou zároveň hlavními editory významné edice *Extremismus & Demokratie*. Na internetu je teorie extremismu prezentována a aktuálně diskutována na webových stránce (www.extremismus.com) s tím, že ji můžeme charakterizovat jako *souhrnné pojetí a zkoumání antidemokratických jevů (označovaných při splnění určitých předpokladů za extremismus), přičemž jsou hledány jejich společné znaky, případně souvislosti a zákonitosti ve vývoji.* (Mareš 2007, s. 297)*

V Německu je zároveň při postihu radikalizovaných jedinců a skupin využíván koncept militantní demokracie, který je dnes uplatňován i na akutní hrozbu terorismu, včetně islamistického terorismu, nejen ve světě, ale i v jednotlivých unijních evropských státech, které se angažují v různých bezpečnostních aktivitách v rámci islámského světa. Politologicko-právní koncept militantní demokracie je poměrně „novým“ termínem v právní a politické vědě, přičemž je i různě aplikován v ústavách a bezpečnostní politice jednotlivých evropských demokratických států. Dodejme, že militantní demokracie nepředstavuje typ režimu, ale jedná se o koncept politiky, zejména protiextremistické, který může uplatňovat

jakýkoliv typ demokratického režimu. Většina odborníků se shoduje v tom, že efektivnost militantní demokracie spočívá v právní úpravě, která deroguje práva a svobody extremistickým subjektům s cílem zachovat demokracii a práva a svobody pro většinu. Diskutuje se však, do jaké míry je možné práva a svobody derogovat, na jak dlouho, aby demokracie zůstala ještě demokracií. (Danics 2014)

3 Nástin konceptualizace radikalismu a islámské radikalizace

V rámci operacionalizace pojmů je nezbytné definovat pojem **radikalizace** a samotný **proces radikalizace**, neboť se setkáváme s celou řadou vymezení, která se v různých dekádách rozvíjela a modifikovala. Od 70. let dvacátého století se termín radikalizace snažil postihnout jednak interakci mezi sociálními hnutími a státem a na druhé straně i procesní stránku, tj. postupnou eskalaci společenského násilí. V tomto pojetí radikalizace autoři odkazovali k vlastnímu používání násilí ve smyslu různých forem a intenzit, tj. zkoumala se dynamika společenského násilí. Radikalizaci lze podle těchto autorů chápat jako **proces vedoucí k zvyšování použití politického násilí, na pozadí proměny hodnot a vnímání sociálních skupin směrem k výrazné politické polarizaci, artikulaci a prosazování radikálních zájmů ve společnosti**. Radikalizační proces může také přerůst v otevřené nepřátelství vůči určitým sociálním skupinám či sociálním institucím a strukturám v dané společnosti. Jiné definice zase vymezují radikalizaci jako meziskupinový konflikt, ve kterém dochází k proměně důvěry, názorů, postojů, které potom ospravedlňují meziskupinové násilí a požadují pozitivní diskriminaci a obranu domestikované sociální skupiny. (Della - Lafree 2012)

V posledních letech můžeme pozorovat jistou **rekonceptualizaci procesu radikalizace**, která rozšiřuje aspekty tohoto pojmu a samotného společenského násilí o percepce:

- psychologické,
- ideologické,
- a institucionální.

Dále Ashour a Boucek hovoří o radikalizaci jako o procesu transformace určité sociální skupiny, procházející ideologickou či behaviorální proměnou, která podle nich vede k odmítnutí demokratických principů, zahrnující i odmítání legitimacy politického pluralismu. (Ashour - Bouček 2009)

Lze konstatovat, že **proces radikalizace** je možné chápat jako sílcí přítomnost antiliberalních a antidemokratických prvků a hodnot ve společenském myšlení a chování, ať už na úrovni jednotlivce či celé sociální skupiny. V tomto procesu jsou jedinci (sami či jako součást sociální skupiny) vystaveni extremistické ideji, kterou postupně absorbují a v tomto duchu proměňují i svoje postoje.

S odkazem na původ slova (z *latinského radix – kořen*) je možné vnímat radikalizaci jako proces, ve kterém se vyostří rozpor mezi ideologickými názory a sociálními skupinami, což je možné považovat za „kořen konfliktu“. Ve společenských konfliktech je potom vymezení mezi skupinami zjevně vyostřené, přičemž je pozitivně zdůrazňována sociální nebo náboženská identita vlastní skupiny a současně znehodnocována identita cizí skupiny. Někteří němečtí odborníci potom považují za radikální muslimské skupiny v Německu ty, které si přejí společenské a politické změny, ale zároveň respektují stávající politický a právní systém a neschvalují žádné ilegální nebo násilnické akce. (Frindte et al. 2011) Dlužno k tomu dodat, že se realizovalo i bádání o „kořenové příčině“ politického násilí, které zesílilo po 11. Září, kdy se mnohé vědecké disciplíny zabývaly procesem, který vede k použití násilí, tj. terorismu a k formování násilnických, resp. teroristických skupin.

Někteří odborníci také upozorňují na rozdíl mezi kognitivní a násilnickou radikalizací. **Kognitivní radikalizace** je proces, v průběhu kterého přijímá jedinec myšlenky, které nesouhlasí s vládnoucím systémem, které popírají legitimitu existujícího pořádku a snaží se ho nahradit novou strukturou, která je založena na jiné víře či ideologii. O **násilnické radikalizaci** se hovoří tehdy, když si jedinec osvojí myšlenky kognitivní radikalizace a zkouší je realizovat právě prostřednictvím násilí.

Při zkoumání radikalizace se rozlišují i její způsoby, tj. „radikalizace shora dolů“ a „radikalizace zdola nahoru“, přičemž

odborníci „radikalizaci shora dolů“ charakterizují jako ideologickou cestu uvažování o násilných činech. Opakem je „radikalizace zdola nahoru“, kdy jednotlivci nebo skupiny uvažují o tom stát se násilnými a hledají pouze ideologické zdůvodnění svého potenciálního násilí. Na základě toho je možné rozlišovat rozsah a povahu aktérů zapojených do radikalizace, což podmiňuje i podobu protixtremistické a protiteroristické politiky demokratického státu.

Je patrné, že procesualnost radikalizace je obecně přijímána ve vědeckých kruzích, ale obtíže nastávají, pokud je potřebné vymezit **radikály** a **extremisty**. Sice platí, že extremisté zastávají ideje a cíle, které jsou protikladné vůči hodnotám dané společnosti s tím, že své politické cíle hodlají realizovat bez ohledu na svobodu a život ostatních občanů. Radikalizace se většinou popisuje jako proces, který se snaží vyvolat nespokojenost u jednotlivců a skupin se současným společenským a politickým systémem s cílem tento systém změnit. Ovšem ne všichni radikálové hodlají násilí využít k tomu, aby systém změnili. (Danics - Tejchmanová 2017) Otázkou zůstává, kdy se stanou nenásilné strategie neefektivní a vyčerpané a od jakého momentu bude násilí považováno za legitimní prostředek radikální změny?

Odborníci rozlišují i různé formy radikalizace s tím, že v tomto textu se zaměříme pouze na islámskou radikalizaci. Úřad na ochranu ústavy SRN vymezuje **islámskou radikalizaci** jako komplexní proces socializace, který je obvykle vlastní islámským představitelům (jedincům či organizacím). Tento proces má sociální a ideologickou rovinu, neboť pod vlivem islamistické ideologie dochází k integraci – různé intenzity – do subkulturních skupin s tím, že tento proces předpokládá zřeknutí se německé většinové společnosti, včetně jejích hodnot a pravidel, což je základních poselství islamistické ideologie, hodlající nastolit islámský teokratický stát. Pod vlivem islamistických představitelů mohou narůstat individuální negativní postoje k německé společnosti v rámci ideologického odmítání sekulárních a demokratických institucí státu a sociálních pravidel chování, přičemž zpolitizovaný proces může vyústit v aktivní zapojení se do extremistických organizací. A islámský extremismus totiž usiluje o nastolení

nebo udržení nedemokratického režimu, který svoji legitimitu alespoň částečně odvozuje od vazby na islám, přičemž může používat celou škálu násilných i nenásilných metod při prosazování svých zájmů. (Bfv series of topics 2007)

4 Faktory islamistické radikalizace z rakouských zkušeností

Islamistickou radikalizaci jako aktuálně nejnebezpečnější formu radikalizace řeší řada vědeckých studií, které se snaží analyzovat hlavní faktory sehrávající ústřední roli v procesu radikalizace. Autor přiblíží rakouskou aktuální empirickou studii, která analyzovala biografie radikalizovaných jedinců, kteří se identifikovali se salafismem jako s autentickou formou výkladu islámu, což zformovalo jejich světový názor a vtisklo jim určitý specifický způsob života. Celkem bylo provedeno 29 rozhovorů, z toho 26 v rakouských věznicích a 3 v zařízení pro mládež ve Vídni. Všichni respondenti až na jednu osobu (migračního původu) byli z Ruska (konkrétně z Čečenska) a 15 z nich bylo odsouzeno za teroristické činy. Většina dotazovaných byla ve věku 18 a 30 let, přičemž nejmladší osobě bylo 16 let a nejstarší 50 let. Výzkumné rozhovory proběhly v různých fázích radikalizace těchto jedinců a byly identifikovány **3 hlavní faktory**, které sehrály rozhodující roli v procesu radikalizace dotazovaných respondentů. Jednalo se o **náboženství (respektive doktrínu salafismu), radikální prostředí a pocit odcizení**. (Aslan - Akkilic 2017)

Výsledky studie ukázaly **roli náboženství (konkrétně salafismu) v procesu radikalizace** daných respondentů, neboť ti se aktivně zabývali obsahem, normami a hodnotami islamistické doktríny v podobě salafismu. Tento extremistický výklad islámu (rozuměj salafismus (Danics 2017)) představoval zlom v životě dotazovaných respondentů. Většina respondentů pocházela ze silně věřící muslimské rodiny a měla slušnou znalost základů islámu ještě před tím, než byli kontaktováni salafistickou doktrínou. Tento fakt vyvrací mýtus o tom, že radikálové mají obecně malou znalost islámu, a proto jsou náchylní přijmout jeho extremistické výklady. Salafistická doktrína byla respondenty vnímána jako komplexní (celistvý) náboženský a sociopolitický koncept, který určuje jednání

muslima ve všech oblastech společenského života, tj. od osobního života až po veřejnou správu a politiku. Navíc tato salafistická doktrína byla respondenty realizována v každodenním životě, ve stylu oblékání, stravování, chování, tj. vtiskla jim určitý způsob života. Tento specifický způsob života potom výrazně odlišuje stoupence salafismu od ostatních obyvatel, včetně samotných muslimů, kteří salafismus nepraktikují. (Aslan - Akkilić 2017)

Vědecká studie potvrdila, že jednotlivci se obvykle neradikalizují v izolaci, ale v přímé konfrontaci se sociálním prostředím, které bylo ve studii popsáno jako **radikální prostředí**. Toto prostředí poskytuje symbolickou a logistickou podporu a pomáhá rozšiřovat islamistický a džihádistický diskurz. Ústřední roli v radikálním prostředí hrají konkrétní mešity, které šíří islámské učení v duchu salafismu, k tomu osobně napomáhají i religiózní salafistické autority. Přestože radikální prostředí funguje i na internetu, tak empirická šetření prokázala, že osobní vztahy a kontakty sehrávají rozhodující roli. Misionářská práce (*da'wa*) je zcela zásadní prvek radikálního prostředí s tím, že jednoduchý vstup do tohoto prostředí a požadavek na praktikování misí potom činí z členů, jak nositele, tak prostředníky salafistické teologie. Teologické znalosti jsou rozhodující pro stanovení role a funkce v rámci radikálního prostředí, přičemž osoby, které disponují většími teologickými znalostmi, vystupují jako autority a mají dominující vliv pro šíření salafistické ideologie. (Aslan - Akkilić 2017)

Studie také prokázala, že dalším radikalizačním faktorem byl **pocit odcizení v podobě dichotomie: „my“ versus „zbytek světa“**. Radikální jedinci a skupiny se totiž považují za jediné a skutečné muslimy, neboť poznali pravý smysl „tawhídu“ – jedinství a jedinečnosti Boží. Jejich náboženské zaujetí se neomezuje jenom na hledání autentického islámu a na imitaci duchovních cest Proroka Muhammada a jeho souputníků, ale zahrnuje i přijetí způsobu odívání, stravování a stylu života zbožných předků, a proto není možné považovat salafismus pouze za náboženskou doktrínu. Identifikace s takovou skupinou potom vede k radikálnímu vymezení se vůči většinové společnosti, ale i vůči ostatním muslimům. Tento „zbytek světa“ je vnímán jako zkažený. Zároveň s tím, je

odmítána i demokracie, protože právo šaría se má stát základem společnosti. Tato odlišná představa o fungování společnosti a stylu života vede k radikálnímu odcizení od zbytku společnosti, což je dále ideologicky instrumentálně využíváno. Není divu, že stoupenci salafismu mají pocit, že jsou v takovéto nevěřící a zkažené společnosti „cizí“. Navíc k prohloubení radikalizace přispívá konstrukt, že Západ je úhlavním nepřitelem muslimského světa. Dotazované osoby pocházely ze sociálně slabší třídy, což urychlilo jejich proces radikalizace, neboť tomu napomáhaly i jejich zkušenosti s diskriminací. Tyto zkušenosti byly interpretovány výlučně ideologicky a nábožensko-fundamentálně. Řešení problému je potom spatřováno v očistění víry od všech moderních a neoprávněných inovací a v návratu k ideálnímu životu a společnosti z počátků islámského historie. Za ideální formu vlády je považován chalífát, který představuje jednotu autority duchovní a světské s tím, že základem společnosti se má stát islámské právo šaría. K naplnění těchto cílů má být využita zejména misionářská činnost, ale pokud je to nezbytné, může být použito i násilí. (Aslan - Akkilic 2017)

Empirická studie se zaměřuje na proces islámské radikalizace v Rakousku, který je úzce spojen se salafismem. Jedná se o extremistický výklad islámu, který je velmi netolerantní a nesnášenlivý nejenom vůči jiným náboženstvím, ale i vůči všem muslimům, kteří se neztotožňují právě se sunitským salafismem. Navíc sunitský salafistický výklad islámu je neslučitelný s prvky liberální demokracie a politická salafistická hnutí, včetně džihádistických salafistických hnutí neváhají k dosažení svých mocensko-politických cílů použít násilí. Současný salafismus se stále častěji objevuje v širším spektru politickému islámu, ve kterém je ústředním pojmem islámský stát v podobě chalífátu. Salafismus je vnitřně strukturovaný fenomén, který má v Rakousku i svá specifika, zejména pak na místní úrovni. Studie tedy popisuje nejenom vznik salafistických skupin v Rakousku, ale i podobu jejich národních sítí a kontakty do zahraničí. Tato studie vznikla na Institutu islámských studií Vídeňské univerzity a byla zveřejněna v roce 2017.

5 Faktory islamistické radikalizace z německých zkušeností

Z výše uvedeného vyplývá, že radikalizaci lze vnímat jako sled procesů, které jsou ovlivněny různými faktory. Autor přiblíží německou bezpečnostní studii, která identifikuje **5 hlavních faktorů radikalizace** osob, které vycestovaly z Německa do Sýrie nebo Iráku, aby zde bojovaly za Islámský stát. V této souvislosti Spolková vláda předpokládá, že během posledních let odešlo z Německa cca 960 islamistů bojovat za Islámský stát do oblasti vojenských zón v oblasti Sýrie a Iráku, přičemž v roce 2017 se jich údajně jedna třetina již vrátila do Německa. Není tedy divu, že bezpečnostní studie zkoumá příčiny radikalizace těchto zradikalizovaných osob, které se identifikovaly s odlišnými hodnotami a neváhaly za ně odejít bojovat z prosperujícího Německa.

Mezi zkoumané faktory islamistické radikalizace patřily v první řadě **mešity**, kde se radikalizovala polovina osob před červencem v roce 2012, přičemž v roce 2014 se jednalo pouze o jednu třetinu zradikalizovaných osob, které odešly bojovat do Sýrie a Iráku za Islámský stát. Druhým faktorem byl **internet**, přes který se od července 2013 až do července 2014 zradikalizovala více jak polovina osob, které odešly bojovat za Islámský stát. Poté význam internetu jako radikalizačního faktoru bojovníků za Islámský stát poklesl, protože už jenom každý třetí se radikalizoval přes internet. V tomto ohledu němečtí odborníci diskutovali, zda samotný internet slouží jako nástroj radikalizace, nebo spíše působí v úzké spojitosti s dalšími radikalizačními faktory. Na druhé straně empirická šetření ukázala, že v 17% byl internet rozhodujícím faktorem islamistické radikalizace osob, které odešly z Německa bojovat za Islámský stát. Avšak u většiny radikalizovaných byl rozhodujícím faktorem „přímý kontakt“ s přáteli (63%), kteří již byli stoupenci salafismu, kontakty v mešitách (57%), kde působili salafističtí kazatelé, účast na takzvaných islamistických seminářích (31), kontakt v samotné rodině (21%), kontakt na benefičních akcích (11%), kontakt ve škole (2%), ale i kontakt ve věznicích (2%). Empirická šetření byla provedena u 615 respondentů. A z nich jednoznačně vyplývá, že pro zradikalizované byl rozhodující přímý osobní kontakt se stejně

myslíci, než konzum salafistické internetové propagandy nebo extremistická digitální komunikace. Studie dále zdůraznila význam **islamistických seminářů**, ale i **distribuční kampaně koránu**, kdy byl v německých ulicích zadarmo salafisty rozdáván korán, aby se dostal a četl v každé německé domácnosti. Salafisté se při těchto distribučních kampaních nejenom usmívali, ale ke koránu přibalovali i červené růže. To je dokladem toho, že radikalizace se odehrávala v reálném sociálním prostředí a ne ve virtuálním světě. Z obsahu bezpečnostní studie vyplývá, že **salafismus** byl rozhodujícím faktorem islamistické radikalizace osob, které se rozhodly vycestovat z Německa a bojovat v Sýrii nebo Iráku za Islámský stát. Dále bylo konstatováno, že salafismus zůstává klíčovým faktorem islamistické radikalizace v Německu, přičemž věkový průměr radikalizovaných, kteří odešli bojovat za Islámských stát, byl 22 let, přičemž někteří mladí se začali radikalizovat již od 13 let. (Bundeskriminalamt 2016)

Závěr

Dnes bohužel absentuje jednotná a obecně uznávaná odborná definice „radikalizace“. Zatím jsme svědky velmi širokého a nejasného užívání tohoto pojmu v různých vědních oborech a kontextech společenského a politického života, přičemž minimální obecnější shoda panuje v tom, že *„radikalizace je v současné době standardně používaný výraz k popsání toho, co se děje předtím, než bomba vybuchne“*, přičemž *radikalizaci* je nutné chápat jako *sled procesů*, které jsou *ovlivňovány různými faktory*. (Neumann 2010) *Jedná se „obecně o proces osvojování si přesvědčení, včetně ochoty použít násilí jako metody efektivní sociální změny“*. S upozorněním, že v procesu radikalizace spolu *„úzce souvisí samotná radikalizace, extremismus a terorismus“*. (Allen 2007) Není však možné tyto pojmy zaměňovat. V tomto ohledu můžeme s určitou nadsázkou hovořit o „minimální definici radikalizace“, tj. to minimum, na kterém se zatím většina odborníků shodne. Vraťme se ještě k tomu, že radikalizace je popisována jako *„vše, co se stalo předtím, než nálož vybuchne“*, jedná se o závěry Petera Neumanna, experta z Mezinárodního centra pro studium radikalizace, přičemž tento závěr vysvětluje,

že lidé se nerodí jako extremisté a teroristé, ale stávají se jimi. Lze tudíž konstatovat, že radikalizace je velice problematický koncept, který je neuzavřený a neustále se dotváří, na základě nových poznatků. Navíc je potřebné v odborných studiích, ale i v bezpečnostní politice, od sebe odlišovat „radikála“ a „extremistu“, neboť extremisté zařazují násilí automaticky jako nástroj ke společenské změně, ale radikálové ho nevyužívají bezpodmínečně.

Současný výzkum radikalizace se zaměřuje na výchovu a socializaci jedince, jeho traumata a diskriminaci, kterým byl v životě vystaven. Pozornost je věnována i aktuálnímu ekonomickému a sociálnímu statutu daného jedince či skupiny, ale v potaz se berou i jejich asociace. To vede k rozsáhlému souboru proměnných veličin, např. výzkumná společnost *Radicalisation Awareness Network* (síť RAN) identifikovala přes 200 relevantních faktorů radikalizace. Na druhé straně se zase vytvářejí zjednodušující modely typu „pyramida“ nebo „eskalátor“, s kterými zpočátku pracovala newyorská policie. První přístup je natolik složitý, že neumožňuje určit příčiny radikalizace, druhý přístup newyorských policistů je zase příliš redukcionistický a činí ze všech potencionální podezřelý z terorismu. Z tohoto důvodu autor představil rakouskou a německou studii, které identifikují menší počet faktorů islámské radikalizace, přičemž za hlavní faktor proměny identity jedinců je v obou dvou studiích označen salafismus, jako extremistický výklad islámu, který dovádí radikalizované jedince k násilí. Dodejme, že se jedná o politicky násilný salafismus v podobě džihádismu. (Danics 2017)

Teroristy podle odborníků spojuje víra v „doktrínu“ salafismu, protože salafismus je vnímán jako „základní pochopení islámu“ s tím, že ospravedlňuje politické násilí, tj. terorismus. Rádoby moudré řeči o efektu bratrství, který zakládá pevné pouto mezi důvěrou a sounáležitostí, jsou velmi rozšířené mezi zradikalizovanými jedinci, kteří jsou indoktrinováni a uvažují v duchu: „my ti dobří versus ti špatní zkaženého světa“. Islámský stát v tomto duchu usiluje o vymazání těch, které považuje za nedokonalé a špatné, ať jde o: křesťany, židy, homosexuály či muslimy odlišného vyznání. Odborníci také zdůrazňují silně maskulinní dobrodružnou

podstatu džihádu, která je lepší než všechny akční počítačové hry, což mimo jiné vypověděl jeden z členů Islámského státu (IS). Jedná se o zvrácenou utopistickou či idealistickou politiku nabízející fundamentální kritiku nazrálých problémů, kterým jednotlivci čelí, zároveň tato politika dramaticky volá po násilné akci, která je tím jediným a správným řešením. Ovšem různé identifikované faktory v rámci procesu islámské radikalizace, nám neumožňují představit univerzální model radikalizovaného jedince, a proto je vhodné další výzkum soustředit na podobu prostředí a struktur, které jsou vhodným rámcem pro radikalizaci jedince a celých sociálních skupin. Např. slabé státní struktury vedly v Afghánistánu a Pákistánu k závislosti na Al-Káidě a Talibanu, politika sektářství v Iráku byla zase faktorem pro vzestup Islámského státu. Identifikace takovýchto „kořenových důvodů“ nám pomůže koncipovat deradikalizační politiku, která bude řešit křivdy a vyloučení na regionální a globální úrovni, což by mělo snížit význam a počet teroristických útoků.

Problematika radikalizace je bohužel nejen médií redukována pouze na teroristickou hrozbu, která potom velmi zužuje prostor k předcházení teroristickým útokům. Daleko efektivnější je totiž působit proti extremismu, tj. proti nenávisným ideologiím, které dovádí indoktrinované a radikalizované jedince a celé skupiny k násilí. Neměli bychom zapomínat, že terorismus hojně šířený médií je pouze špičkou ledovce, tj. určitým vyvrcholením dlouhodobého re/socializačního procesu, který není přímočarý ani jednosměrný, a proto by měly být analyzovány všechny jeho aspekty, které mohou více napomoci k preventivní deradikalizační politice. Navíc evropské demokratické společnosti by neměly být pouze vnímány jako cíle terorismu, ale také jako místa, kde radikální ideologie vznikají nebo jsou šířeny. Popularitu jakou si získal Islámský stát v Rakousku a Německu mezi mladými lidmi není náhodná, protože se neomezuje pouze na Rakousko a Německo, ale projevy islámské radikalizace, lze dohledat i v dalších zemích Evropské unie. Řada těchto mladých evropských radikalizovaných lidí neváhala nejenom konvertovat k islámu přes salafistickou doktrínu, ale naplnit ji i bojem za Islámský stát. Ovšem dnes se

hodlají tito evropští zahraniční bojovníci IS navrátit (či mají takový pokyn) do svých „mateřských zemí“, což může pro tyto země představovat velké bezpečnostní riziko, neboť jde o radikalizované jedince, kteří jsou odhodláni použít násilí a také v tom mají praktické zkušenosti.

Literatura:

- Allen, C. E. *Threat of Islamic Radicalization to the Homeland*. Senate Committee on Homeland Security and Governmental Affairs. 2007.
- Ashour, O., Bouček, C. *De-Radicalisation in Egypt, Algeria, and Libya* [online]. 2009 [cit. 2. 5. 2014]. Washington, DC, Carnegie Endowment for International Peace, 16 April. Dostupné na WWW: <http://carnegieendowment.org/2009/04/16/de-radicalization-in-egypt-algeria-and-libya/201v>.
- Aslan, E. – Aakkilic, E. *Islmistische Radikalisierung. Biografische Verläufe im Kontext der religiösen Sozialisation und des radikalen Milieus*. Wien, 2017.
- Adraoui, Mohamed-Ali. *Purist salafism in France*. ISIM Review 21/ Spring. Radical Milieus and Salafis Movements in France: Ideologies, Practices, Relationships with Society and Political Visions, MWP 2014/13 Max Weber Programme, 2008. EUI ISSN 1830-7728.
- Bfv series of topics, Federal Office for the Protection of the Constitution, January 2007.
- Bundeskriminalamt, Bundesamt für Verfassungsschutz und Hessisches Informations-und Kompetenzzentrum gegen Extremismus *Analyse der Radikalisierungshintergründe und verläufe der Personen, die aus islamistischer Motivation aus Deutschland in Richtung Syrien oder Irak ausgereist sind*. Fortschreibung 2016.
- Čejka, Marek. *Encyklopedie blízkovýchodního terorismu*. Brno: Barrister & Principal, 2007. ISBN 978-80-87029-19-0.
- Danics, Š. *Extremist Interpretations of Islam*. In Political Science Forum Vol. 6, No. 1, Spring 2017.
- Danics, Š. *Extremismus a militantní demokracie*. Praha: PAČR, 2014. s.3. ISBN 978-80-7251-430-4.

- Danics, Š.; Tejchmanová, L. *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus*. 1. vyd. Praha: UJAK, 2017. ISBN 978-80-7452-122-5.
- Della, P. D. & Lafree, G. *Processes of radicalization and de-radicalization*. International Journal of Conflict and Violence, 6 (1), 2012.
- Frinddte, W. et al. *Lebenswelt junger Muslime in Deutschland. Ein sozial- und medienwissenschaftliches System zur Analyse, Bewertung und Prävention islamistischer Radikalisierungsprozesse junger Menschen in Deutschland*. Bundesministerium des Innern, 2011. Abgerufen von https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE/Broschueren/2012/junge_muslime.pdf?__blob=publicationFile [07. 07. 2016].
- Mareš, M. *Teorie extremismu*. In HLOUŠEK, V.; KOPEČEK, L. *Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno: Mezinárodně politologický ústav, 2007. s. 297-323. ISBN 978-80-210-4249-0.
- Neumann, P. R. *Prisons and Terrorism. Radicalisation and Deradicalisation in 15 Countries*. 2016. Abgerufen von <http://icsr.info/wp-content/uploads/2012/10/1277699166PrisonsandTerrorismRadicalisationandDeradicalisationin15Countries.pdf> [20.09.2016].
- Sedgwick, M. The Concept of Radicalization as a Source of Confusion. In *Terrorism and Political Violence*, No. 22. 2010.

Štefan Danics is an assistant professor at Department of Social Sciences, Faculty of Security Management, Police Academy in Prague, Czech Republic. [e-mail:danics.stefan@polac.cz]

Studies

Biela kniha o budúcnosti Európy a limity integrácie Európskej únie v hospodárskej a menovej oblasti

The White Paper on the future of Europe and the limits of the European Union's integration in the economic and monetary areas

Ľubica HARAKALOVÁ

Abstract: *Since the beginning of the 21st century, the European Union (EU) has faced several crisis situations (the financial and economic crisis, terrorist attacks in Europe, Brexit, the migration crisis) that have been reflected in the implementation of its policies. The EU responds to these challenges by approving strategic documents proposing possible solutions to the problematic areas of individual EU policies. The White Paper on the Future of Europe presents 5 scenarios of future EU development by 2025. In this article we analyze the scenarios of further economic and monetary integration in the context of EU development scenarios by using specialised articles and discussions by authors dealing with European integration issues. In this article, we present views and reflections on critical segments of economic integration in the EU Member States. The aim of the article is to present different perspectives and views on the implementation of the further integration of the EU Member States in the monetary and economic spheres. These are confronted with the 5 scenarios of EU development presented in the White Paper on EU Development. The article discusses the possible partial*

effects of implementing individual scenarios in the area of integration under examination. At the end, the EU's scenarios of monetary and economic integration are presented, which could contribute to closer integration between EU Member States.

Key words: *White Paper of the Future of Europe, crisis, European Monetary Union, integration.*

Abstrakt: *Od začiatku 21. storočia čelila Európska únia niekoľkým krízovým situáciám (finančná a ekonomická kríza, teroristické útoky v Európe, Brexit, migračná kríza), ktoré sa premietli do implementácie jej politík. EÚ odpovedá na tieto výzvy schvaľovaním strategických dokumentov, ktoré navrhujú možné riešenia problematických oblastí jednotlivých politík EÚ. Biela kniha o budúcnosti Európy predstavuje 5 scenárov budúceho vývoja EÚ do roku 2025. V tomto článku analyzujeme scenáre ďalšieho hospodárskej a menovej integrácie v kontexte scenárov vývoja EÚ s použitím odborných článkov a diskusií od autorov zaoberajúcich sa problémami európskej integrácie. V tomto článku predstavujeme pohľady a reflexie na kritické segmenty európskej integrácie v členských štátoch EÚ. Cieľom článku je ukázať rôzne perspektívy a pohľady na implementáciu ďalšej integrácie členských štátov EÚ v monetárnej a hospodárskej oblasti. Tieto sú konfrontované s piatimi scenármi rozvoja EÚ prezentovanými v Bielej knihe o vývoji EÚ. Článok sa zaoberá možnými čiastkovými efektami implementovania jednotlivých scenárov v sledovanej oblasti integrácie. V závere sú prezentované scenáre monetárnej a ekonomickej integrácie EÚ, ktoré by mohli prispieť k užšej integrácii medzi členskými krajinami EÚ.*

Kľúčové slová: *Biela kniha o budúcnosti Európy, kríza, Európska menová únia, integrácia.*

1 Úvod

Euroskeptické, v lepšom prípade eurorealistické, pohľady na EÚ v súčasnosti, poukazujú skôr na negatívne stránky členstva EÚ a aj preto bolo potrebné predložiť víziu budúceho vývoja EÚ, ktorá by pomenovala procesy a navrhla možné riešenia krízových situácií. 1.marca 2017 predseda Európskej komisie Jean Claude - Juncker predstavil Bielu knihu o budúcnosti Európy. (Európska komisia 2017) , pričom uviedol - „Touto knihou sa začína diskusia, ktorá by mala pomôcť sústrediť našu pozornosť a hľadať nové odpovede na starú otázku: Akú budúcnosť chceme pre nás, naše deti a našu Úniu?“

Biela kniha o budúcnosti Európy prezentuje 5 scenárov ďalšieho rozvoja EÚ:

1. Pokračovanie v súčasnom smerovaní
2. Iba jednotný trh
3. Tí, ktorí chcú, robia viac
4. Menej, ale efektívnejšie
5. Oveľa viac spoločne

Dokument analyzuje vplyv na jednotlivé politiky a ciele v prípade realizácie ktoréhokoľvek z piatich scenárov – jednotný trh a obchod; hospodárska a menová únia; Schengen, migrácia a bezpečnosť; zahraničná politika a obrana; rozpočet EU a schopnosť dosahovať výsledky.

2 Súčasné výzvy hospodárskej a menovej politiky Európskej únie

Pred rozšírením v roku 2004, najväčším v histórii EÚ, bola EÚ ekonomicky relatívne homogénna skupina krajín. Po rozšíreniach z roku 2004, 2007 a 2013 sa EÚ značne „zheterogenizovala“, pretože ekonomiky členských krajín sú veľmi odlišné z hľadiska ich veľkosti aj z hľadiska ich výkonu. Takisto nie všetky členské štáty EÚ používajú euro. Dobré fungovanie hospodárskej a menovej únie a silné a stabilné euro sú základnými kameňmi hospodárstva EÚ.

Národné zodpovednosti v hospodárskej a menovej politike umožňujú členským štátom zvýšiť vládne výdavky, a tak vytvoriť rozpočtové deficity a štátne dlhy, ktoré nevyhnutne vyžadujú ďalšie vládne pôžičky. Takisto rozdielnosť a výkonnosť národných ekonomík členských krajín EÚ spolu s ich rozdielnou ekonomickou kondíciou sa stali pre eurozónu zraniteľným prvkom. (Jančíková, Pásztorová 2016)

Členské štáty EÚ aj v súčasnosti vykazujú výrazné rozdiely v hospodárskej výkonnosti. Vo všeobecnosti však chudobnejšie, t.j. nové členské krajiny EÚ, rástli rýchlejšie ako bohatšie, veľmi rozvinuté ekonomiky EÚ-15. Možno však konštatovať, že konvergencia členských štátov, ktoré pristúpili po roku 2004 prebieha, aj keď tento proces je dlhodobý. (Kulhánek 2014). Czegledy (2012) sa podobne zamýšľa nad tým, že krízou najviac ohrozeným členským krajinami sa stali členské krajiny EÚ – 15, a tiež, či debaty o periférii a jadre EÚ sú v tejto súvislosti opodstatnené. Od začiatku dlhovej krízy, štáty "periférie" začali vykonávať štrukturálne zmeny, najmä vo verejnom sektore a na trhu práce. Členské krajiny EÚ postihnuté krízou sa budú musieť zaoberať strategickými cieľmi hospodárskej politiky omnoho vážnejšie ako kedykoľvek predtým. (Lipková 2014)

Európska menová únia (EMÚ) je založená na prenose kompetencií v menovej politike od členských štátov v prospech Európskej centrálnej banky (ECB) pri zachovaní zvrchovanosti členských štátov v hospodárskych a daňových záležitostiach. EMÚ pracovala veľmi úspešne v prvých desiatich rokoch a úspešne splnila svoj hlavný cieľ - udržiavať stabilnú menovú politiku so stabilnou výmenou eura voči ostatným kľúčovým svetovým menám, ako aj pozitívny vývoj hrubého domáceho produktu v EÚ. Globálna hospodárska a finančná kríza, ktorá viedla k dlhovej kríze v eurozóne, odhalila slabiny EMÚ. Finančná kríza v eurozóne ukázala, že banková regulácia nie je dostatočná. V roku 2015 začala banková únia s veľmi dôležitou činnosťou v rámci spolupráce s národnými bankovými regulátormi v podobe správneho hodnotenia úverových inštitúcií pod dohľadom Európskej centrálnej banky a národných centrálnych bánk. Tento proces je veľmi komplexný, pretože bankové sektory členských štátov v EÚ sú pomerne

odlišné a nájsť správny spôsob dohľadu predstavuje veľkú výzvu. (Jančíková, Pásztorová 2016)

Zástupcovia európskych inštitúcií a finančných expertov si uvedomujú potreby hlbšej hospodárskej a menovej integrácie, pričom bankový sektor je kľúčovým prvkom fungovania trhového hospodárstva. Vytvorenie bankovej únie bolo jedným z najdôležitejšími krokmi a umožňuje ochranu finančného sektora v členských štátoch EÚ. Banková únia však predstavuje silný zásah do zvrchovanosti bankového sektora členských štátov EÚ, čo bolo dôvodom veľmi silnej opozície zo strany národných a komerčných bánk.

Kríza poukázala na to, že menová politika je síce centrálna riadená, ale hospodárske politiky členských štátov sú v kompetencii národných vlád. Mnoho európskych lídrov verí, že kríza v eurozóne poukazuje na potrebu "viac Európy" a konečným cieľom je úplná politická únia. Avšak v EÚ je bohužiaľ široký nesúhlas s tým, ako to dosiahnuť. Bezpochyby dodržiavanie práv a zákonnosti je základným pilierom úspešného fungovania európskej civilizácie. (Margan 2014)

Fungujúca EMÚ je základom pre stabilné ekonomické prostredie, v ktorom funguje eurozóna a jednotný trh. Zachovanie silného a stabilného eura je nesmierne dôležité, pretože to má priamy vplyv na hospodársky rast, pracovné miesta a úspešnosť európskych firiem. Na druhej strane uvádza Držka (2015) nerovnovážny vývoj v eurozóne, ako paradox uvádza mieru v nezamestnanosti. V predkrízovom období bola miera nezamestnanosti v rámci menovej únie totožná resp. mierne nižšia oproti EÚ. Od prepuknutia krízy v roku 2008, sledujeme, že miera nezamestnanosti v štátoch eurozóny je vyššia než v EÚ. Ide o negatívny a pred krízou neexistujúci fenomén, kedy pokrízová konsolidácia v rámci EMÚ je pomalšia oproti EÚ ako celku.

3 Hospodárska a menová únia v kontexte 5 scenárov vývoja v Európe do roku 2025

Ak by pokračoval vývoj EÚ v súčasnom smerovaní (scenár 1) malo by dôjsť k postupnému zlepšovaniu jednotnej meny, k čomu by mal prispieť najmä posilnenie finančného dohľadu. Takisto by sa mala zvýšiť udržateľnosť verejných

financií. Podľa Margana (2016) by pokračovanie súčasného smerovania neprinieslo úspech eura, dokonca by mohlo znamenať jeho koniec. Zavedenie efektívnych kontrolných a regulačných opatrení nad bankami je, ako uvádza Deev, Jančíková a Pásztorová, nevyhnutnosťou.

Ak by sa zachoval len jednotný trh (scenár 2) jednotná mena by bola ohrozená práve z dôvodu rastúcich rozdielov medzi členskými krajinami, na čo upozorňuje Margan (2012). Jedinou jeho výhodou by bolo uľahčenie obchodnej výmeny, aj to len medzi krajinami eurozóny.

Tí, ktorí chcú, robia viac (scenár 3) vytvoria „koalíciu ochotných“ (Európska komisia 2017), ktorí budú uplatňovať spoločné pravidlá vo vybraných politikách, čiastočne by sa kopíroval scenár 1. Ostatné štáty by sa mohli k tejto koalícii pridať. Uplatnenie scenára 3 by znamenal nejasné rozhodovacie právomoci v inštitúciách EÚ a zvyšovanie nedôvery voči transparentnosti takéhoto rozhodovania. V konečnom dôsledku to znamená prehlbovanie nedôvery voči EÚ. Alebo rozdelenie EÚ na silnejších a slabších členov.

Menej, ale efektívnejšie (scenár 4) predpokladá, že EÚ sa prioritne zameria na určité oblasti a politiky, v ktorých bude konať viac a rýchlejšie. V prípade spoločnej meny by to znamenalo jeho stabilitu a konsolidáciu eurozóny, vzhľadom na to, je potrebné zaoberať sa hospodárskymi politikami členských štátov EÚ bez ohľadu, či sú členmi eurozóny alebo nie. (Margan 2014)

Oveľa viac a spoločne (scenár 5) znamená, že EÚ sa rozhodne konať ako doteraz, ale viac spoločne. Tento scenár má podľa Francovej (2014) svoje limity minimálne na úrovni európskych inštitúcií, ale aj v prístupe jednotlivých členských krajín. Postup podľa scenára 5 znamená oveľa väčšiu koordináciu fiškálnych, sociálnych a daňových záležitostí všetkých členských štátov EÚ. Prebiehajúce diskusie o „jadre“ a „periférii“ EÚ nasvedčujú, že tento scenár sa bude ťažko implementovať.

Prispôsobenie politiky hospodárskej súťaže súčasnému hospodárskemu prostrediu je výzvou pre orgány Európskej únie. Stratégia Európa 2020 ukázala, ako môže Európa uspieť, ak bude konať kolektívne ako Únia. (Kordoš 2016) Koordinácia

hospodárskych politík štátov eurozóny a štátov mimo nej je dôležitým predpokladom pre budúcnosť hospodárskej integrácie EÚ. Prekážkou v prehĺbení integrácie členských štátov eurozóny môže byť roztrieštenosť európskych inštitúcií. (Francová 2014)

Hospodárska a finančná kríza ukázala, že je potrebné silné a efektívne riadenie hospodárskych politík vo všetkých členských štátoch EÚ. Deficit hospodárskeho riadenia a kontroly viedol v niektorých členských štátoch obrovskému nárastu verejného dlhu a rozpočtových deficitov, ktorý trvá doteraz. EÚ ukázala, že dokáže podporovať svojich členov tak, aby občania týchto členských krajín pocítovali čo najmenej hospodárske rozhodnutia svojich vlád.

4 Zhrnutie

Vytvorenie bankovej únie ako jedného z krokov k ochrane finančného sektora v EÚ je významným krokom a vďaka skúsenosti z nedávnej finančnej krízy, a vďaka politickej vôli členských štátov eurozóny sme svedkami potreby hlbšej hospodárskej a menovej integrácie. Predstavitelia európskych inštitúcií a finanční odborníci sú presvedčení, že takýto nástroj Európskej únie bude prínosom pre väčšiu stabilitu, bezpečnosť a odolnosť nielen v eurozóne, ale i celej Európskej únii. (Jančíková 2015)

Európska únia sa nepochybne nachádza stále v kríze. Nie je to len kríza ekonomiky, ale aj myšlienok. Európski lídri v procese kreovania eurozóny podcenili fakt, že súčasne sa mali vykonať reformy rozpočtovej politiky členských štátov. Spoločná rozpočtová politika by znamenala stratu podpory časti verejnosti a tomuto faktu lídri EÚ podľahli. Podľahnutie tlaku verejnosti paradoxne znamenalo stratu dôvery v projekt EÚ, čo vyústilo k odchodu Veľkej Británie z EÚ.

Je potrebné si uvedomiť, že EÚ potrebuje zásadné štrukturálne zmeny v národných hospodárskych a rozpočtových politikách, čo následne prinesie dôveru občanov v EÚ. V tomto kontexte sa javí ako úplne prirodzený scenár – menej, ale efektívnejšie (scenár 4) alebo oveľa viac spoločne (scenár 5) , ale len v prípade ak sa bude klásť dôraz na spoločne.

Literatúra:

- Czegledy, T. (2012): Global and European Challenges on Some Issues of Global Governance, In: ICEI 2012: Proceedings of the 1st International Conference on European Integration 2012. - Ostrava : VŠB, 2012. - ISBN 978-80-248-2685-1. pp. 38-47.
- Držka, M. (2015): Pokrízový vývoj sociálnych nerovnováh v eurozóne In: Ekonomické, politické a právne otázky medzinárodných vzťahov 2015 - Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2015. - ISBN 978-80-225-4099-5. pp. 106-114
- Európska komisia (2017): Biela kniha o budúcnosti Európy. s.7 ISBN 978-92-79-66481-6 doi:10.2775/848183.
- Francová, O. (2014): Institutional and Economic Aspects of Deeper Integration of the Eurozone. In: International conference on european integration 2014 Ostrava - Poruba : VŠB - Technical University of Ostrava, 2014. - ISBN 978-80-248-3388-0. pp.138 – 146.
- Jančíková E. (2015): Banková únia a jej význam pre bankový sektor v členských krajinách EÚ. In: Ekonomické, politické a právne otázky medzinárodných vzťahov 2015 - Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2015. - ISBN 978-80-225-4099-5. pp.367 – 376.
- Jančíková E.- Pásztorová,J. (2016): Banking Union and the Stability of the Financial System in EU . In: International conference on european integration 2016 , Ostrava : VŠB - Technical University of Ostrava, 2016. - ISBN 978-80-248-3911-0.
- Kordoš, M. (2016):Effects of the EU Competition Policy and Strategy Europe 2020. In: International conference on european integration 2016 , Ostrava : VŠB - Technical University of Ostrava, 2016. - ISBN 978-80-248-3911-0. - pp.472 – 479.
- Kulhánek, L. (2014): Debt Crisis and Convergence in the European Union In: International conference on european integration 2014 Ostrava - Poruba : VŠB - Technical University of Ostrava, 2014. - ISBN 978-80-248-3388-0. pp.401 -409

- Lipková Ľ. (2014): Crisis in Europe- Case of Portugal In: International conference on european integration 2014 Ostrava - Poruba : VŠB - Technical University of Ostrava, 2014. - ISBN 978-80-248-3388-0. pp 433-438.
- Margan, F. (2012) Competeitivenss in the EU on the Context of Glabalized Economy In: ICEI 2012 : Proceedings of the 1st International Conference on European Integration 2012. - Ostrava : VŠB, 2012. - ISBN 978-80-248-2685-1. pp.188 – 198.
- Margan, F. (2016):Collapse of European Union and Eurozone: Protecting Financial Stability, Perspective of Competitiveness in Upcoming Globalized World? In: International conference on european integration 2016, Ostrava: VŠB - Technical University of Ostrava, 2016. - ISBN 978-80-248-3911-0. pp.584 – 593.
- Margan, F. (2014): What is the Perpective Eurozone and Why is Important bank Union In: International conference on european integration 2014 Ostrava - Poruba : VŠB - Technical University of Ostrava, 2014. - ISBN 978-80-248-3388-0. pp 448- 456.

Ľubica Harakaľová is an assistant profesor at Department of International Political Relations at University of Economics in Bratislava, Slovakia. [e-mail: lubica.harakalova@euba.sk]

Studies

POLITICKÁ NEZÁVISLOSŤ MÉDIÍ VEREJNEJ SLUŽBY NA SLOVENSKU A V ČECHÁCH 25 ROKOV PO ROZDELENÍ POLITICAL INDEPENDENCE OF PUBLIC SERVICES MEDIA IN SLOVAKIA AND IN THE CZECH REPUBLIC 25 YEARS AFTER THE SPLIT

Andrea CHLEBCOVÁ HEČKOVÁ

Abstract: *The paper highlights the significance of public service media to society and provides insight into the conflict areas of concern regarding their existence. Based on a content analysis and comparison of the law on the Radio and Television of Slovakia (RTVS) and law on the Czech Television (CT), evaluates the political independence of public service audio-visual media of the two republics which having the same starting point 25 years ago. The laws are compared with an outline of the differences in the form of oversight over public service media in the Slovak Republic and the Czech Republic: In their supervisory councils where are representatives of the public in the case of the CT, and experts in the case of the RTVS. Another difference is the method of selection and dismissal of the Director, who has been selected in the Slovak Republic by the National Council, while in the Czech Republic the selection process remained in the hands of the public service media board. The author states that it is necessary to increase the public influence on public service media.*

Keywords: *Public Service Media, Politics, Independence, Law, Management*

Abstrakt: *Štúdia vyzdvihuje význam médií verejnej služby pre spoločnosť a objasňuje konfliktné body ich existencie. Na základe obsahovej analýzy a porovnania Zákona o Rozhlase a televízii Slovenska (RTVS) a Zákona o Českej televízi (ČT), vyhodnocuje politickú nezávislosť audiovizuálnych médií verejnej služby dvoch republík, ktoré začínali v rovnakom bode pred 25 rokmi. Zákony sú porovnávané s vykreslením rozdielov vo forme dohľadu nad médiami verejnej služby v Slovenskej a Českej republike: v ich dozorných radách sú reprezentanti verejnosti v prípade ČT a experti v prípade RTVS. Ďalším rozdielom je metóda výberu a odvolávania riaditeľa, ktorý bol vyberaný v Slovenskej republike Národnou radou, kým v Českej republike zostal výberový proces v rukách rady médiá verejnej služby. Autorka tvrdí, že je nutné zvýšiť vplyv verejnosti na médiá verejnej služby.*

Kľúčové slová: *Médiá verejnej služby, politika, nezávislosť, právo, manažment*

1 Úvod

Pred dvadsiatimi piatimi rokmi sa pri delení majetku spoločného štátu rozdelili medzi Českú a Slovenskú republiku aj médiá verejnej služby: Československá televízia a Československý rozhlas.

Aj keď obe inštitúcie už pred ich rozdelením fungovali v organizačne oddelených inštitúciách, k čomu postupne dochádzalo už od 80-tych rokov, legislatívu, ktorou sa riadili, mali v čase prechodu na demokraciu ešte spoločnú. Prvé demokratické samostatné legislatívne normy vznikli už v roku 1991, čo iba potvrdzovalo snahu o osamostatnenie sa.

(Mistríková, Zmeček: 2001) Médiá však boli až do decembra 1993 súčasťou spoločných inštitúcií.

2 Kritika médií verejnej služby

Médiám verejnej služby je v odborných i laických kruhoch vyčítaná predovšetkým ich vysoká miera ovplyvniteľnosti politickými špičkami, otázny spoločenský význam, vysoké náklady na prevádzku, spôsob financovania z verejných zdrojov, slabá spätná väzba zo strany verejnosti, nevyhranená programová štruktúra, súťaženie so súkromnými médiami a nejasne definované úlohy. Podľa Jensa Luchta (2006) im vyčítajú „politickú ovplyvniteľnosť, ktorá hraničí až so závislosťou na politickom systéme, nejasnú definíciu úloh, príliš vysoké náklady, chýbajúcu spätnú väzbu a konvergenciu s komerčnými vysielateľmi.“ (Lucht 2006: 329)

Hardy Grundlach (2014) za hlavné oblasti konfliktov menuje:

1. Konflikt programovej politiky. Konflikt medzi kvalitou a kvótou, ktoré sú kritizované najmä v prípade atraktívnych športových prenosov a programov pre mladé publikum.

2. Konflikt medzi hospodársko-politickými cieľmi Európskej únie a hospodársko-politickými cieľmi médií verejnej služby, ktoré charakterizuje ako konflikt medzi zabezpečením slobodného trhu a finančným zabezpečením médií verejnej služby.

3. Konflikt verejného financovania, ktorý ma zabezpečiť politickú nezávislosť.

4. Konflikt politickej nezávislosti s dôrazom na výrazné dištancovanie sa médií verejnej služby od politických strán a parlamentu, pri ktorom je ich legitimita postavená na spoločenských hodnotách demokracie.

2 Význam médií verejnej služby

Napriek sporom a problémom, ktoré sa s médiami verejnej služby spájajú, mnohí teoretici upozorňujú na význam ich existencie pre spoločnosť.

Podľa Milana Šmída (2004) je dôležitým argumentom pre existenciu médií verejnej služby profit pre spoločnosť

i jednotlivca. „Sú schopné korigovať zlyhania trhov orientovaných vysielateľov, ktorí z ekonomických dôvodov náplň svojich programov zužujú na programy prevažne zábavného charakteru s masovým apelom.“ Ako ďalej konštatuje „existencia médií verejnej služby je chápaná ako podstatný prvok politickej demokracie v Európe, ako produkt tejto demokracie a spätne tiež ako jej účinný konštitučný nástroj“. (Šmíd 2004: 66)

Trine Syvertsen (1999) sémantickou analýzou pojmu verejná služba stanovila tri zásadné významy:

1. Verejný prospech – služba poskytovaná štátom so štandardnou úrovňou, kvalitou a dostupnosťou
2. Vysielanie v službách verejnej sféry – v spojení s občianskou spoločnosťou a miestom pre spoločné rozhodovanie.
3. Vysielanie v službách divákov / poslucháčov – ktoré kladie znamienko rovná sa medzi verejnosť a publikum. (Syvertsen 2004: 5-7)

Podľa Bruna Luveru od kvality verejnej služby závisí kvalita demokracie. Apeluje na potrebu hľadania nového konceptu verejnej služby; modelu, ktorý je schopný efektívne chrániť etiku žurnalizmu a nezávislosť informácie. (Widlak 2007: 53)

Jens Luch (2006, 2009) za dôležité zo spoločensko-politického hľadiska pri médiách považuje funkciu spoločensko-politického fóra, funkciu komplementarity a funkciu vzoru (kvality, hodnôt), ku ktorým v inej publikácii pripája legitimizačnú funkciu, ktorá má zabezpečiť kontrolu politickej moci, a integračnú resp. participačnú funkciu, ktoré spĺňajú práve médiá verejnej služby. Podľa Lizzie Jackson (2014) je idea a étos médií verejnej služby príliš dôležitá pre naše národné a medzinárodné demokracie.

Ako uvádza Miroslava Dobrotková (2017), otázka podpory médií verejnej služby je aj dôležitou súčasťou mediálnej politiky Európskej únie, ktorá v tomto prípade nestanovuje iba minimálne legislatívne rámce pre členské štáty, ale v záujme plnenia poslania médií aktívne zasahuje do regulácie národných mediálnych trhov aj do regulácie postavenia inštitúcií, ktoré kontrolujú ich činnosť.

3 Politický vplyv na médiá verejnej služby

Médiá sú pre politikov jednou z dôležitých foriem komunikácie s verejnosťou, pomocou ktorej získavajú voličov, legitimitu pre svoje rozhodovania a nepriamo aj moc. Preto sa ich snažia, v rámci svojich možností, ovplyvňovať. Jedným zo spôsobov je plánovanie mediálne atraktívnych aktivít, spôsobov komunikácie a vyhocovaním spoločenských tém, na ktoré upozorňujú mnohí mediálni odborníci (Chlebcová Hečková 2015)

Podľa Ivany Bulandy (2017) však samotná konštrukcia projekcie politickej osobnosti je iba „čiastočne záležitosťou vlastnej voľby ale aj reakciou, vyžadovanou podľa požiadaviek mediálnej viditeľnosti, ktorá koncipuje a interpretuje politické dianie vo svete.(Bulanda 2017: 29) Na interpretáciu politiky pôsobí aj bulvarizácia, emocionalizácia a prienik politainmentu do komerčných a bulvárnych médií, čo má za výsledok zjednodušovanie jazyku politiky v médiách. (Veverková: 2016)

Marcel Lincényi k nim pridáva „organizačný vplyv, ideológiu editora, dominantné spravodajské hodnoty v redakcii, vplyv ekonomiky, vlastníkov a vplyv globalizácie. (Lincényi: 2017)

Médiá verejnej služby, ktoré by nemali byť závislé od sledovanosti a s tým súvisiacim ziskom z reklamy by sa podobnému mali vyhýbať – v prípade, ak tak nerobia, spochybňujú svoj význam.

Politici médiá ovplyvňujú aj prostredníctvom svojej moci:

- a) nepriamo - ovplyvňovaním pracovníkov médií verejnej služby a členov dozorných rád pri ich činnosti,
- b) priamo – tvorbou a schvaľovaním zákonov alebo voľbou generálneho riaditeľa.

Frank Marcinkowski determinuje vplyv politiky na kontrolné rady médií verejnej služby priamo alebo nepriamo prostredníctvom „priateľských kruhov“, pričom sa snažia zneužívať vplyv televízie na zmenu postojov a správania percipientov v prípade politických cieľov, predovšetkým mobilizáciou, legitímáciou, podporou kampaní a cieľenou stimuláciou tematických procesov.(Lucht 2006: 180)

Obvineniam zo strany médií, odbornej i laickej verejnosti z viac či menej úspešných snáh o politický vplyv, sa v nedávnej

minulosti nevyhli nielen štáty bývalého Československa, ale aj štáty s dlhodobjšou skúsenosťou s demokraciou akými sú Nemecko, Veľká Británia, Rakúsko a Taliansko. (Chlebcová Hečková 2016)

Dospieť však k jednoznačnému, nespochybniteľnému záveru, že sa v prípade odvolávania pracovníkov manažmentu médií verejnej služby alebo ich konania v prospech niektorých politických ideí skutočne ide o vplyv konkrétnych politikov, politických strán alebo vlády je subjektívne.

Jedným z pomerne objektívnych spôsobov zhodnotenia možností politicky ovplyvňovať médiá verejnej služby je analýza legislatívy – zákonov, ktorými sa riadia. Zákony sú zároveň aj jedným z transparentných spôsobov, akým môžu vládni predstavitelia deklarovať svoj postoj k významu médií verejnej služby, ich úlohám a potrebe politickej a finančnej nezávislosti.

3 Metodika práce

Auditívne a audiovizuálne médiá verejnej služby v Českej a Slovenskej republike, ktorými sú Česká televízia, Český rozhlas a Televízia Slovenska, vychádzali pred 25. rokmi zo spoločného základu – Československej televízie a Československého rozhlasu. Obrazne povedané: Štartovacia čiara pri hľadaní významu médiá verejnej služby bola v ich prípade rovnaká. Napriek spoločnému základu fungujú dnes médiá verejnej služby v oboch krajinách na pomerne odlišnom spôsobe voľby a odvolávania generálneho riaditeľa, zostavenia a právomocí ich rád a verejnej kontroly.

Metodikou práce je obsahová analýza zákonov so zameraním sa na rozdiely v nich, na ktorých môžeme ilustrovať rôzny prístup vlád štátov k forme riadenia médií verejnej služby. Nakoľko nás zaujímajú rozdiely v zákonoch, časti zákonov, ktoré sú si obsahovo podobné v našej analýze nebudeme komparovať.

Česká televízia (ČT) sa riadi zákonom č. 483/1991 Zb. o Českej televízii, ktorý bol vo svojej dvadsaťšesťročnej histórii niekoľkokrát novelizovaný. Najvýraznejšia zmena sa týkala počtu členov rady, obdobia ich funkcie a podobne. Médiá verejnej služby v Slovenskej republike sa rozhodnutím Národnej rady Slovenskej republiky v roku 2010 zlúčili do jednej

organizácie Rozhlas a televízia Slovenska (RTVS) a riadia sa zákonom 532/2010 Zb. o RTVS a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Legislatíva týkajúca sa audiovizuálnej časti RTVS pred jej zlúčením s rozhlasom – Slovenskej televízie - sa v priebehu sedemnástich rokov tiež menila: za najvýraznejšie zmeny považujeme zmeny v spôsobe voľby generálneho riaditeľa, počtu členov rady, spôsobu financovania média verejnej služby a iné.

3.1 Rady médií ČT a RTVS

Orgánom dohľadu resp. kontroly médií verejnej služby je v prípade ČT Rada ČT a v prípade Rozhlasu a televízie Slovenska jej rada.

Členstvo v radách je v rámci témy našej práce, okrem iného, nezlučiteľné s akoukoľvek funkciou súdnej, zákonodarnej, výkonnej moci a členstvom politickej strany. Členovia rady nesmú zároveň, v prípade obidvoch rád, pôsobiť v prospech akejkoľvek politickej strany.

Pomerne veľkým rozdielom v prípade rád obidvoch médií verejnej služby je požiadavka na vzdelanie a odbornosť ich členov. Kým na Slovensku je u členov rady požadované vysokoškolské vzdelanie a prax v oblasti televízneho, rozhlasového, ekonomického a právnického vzdelania a minimálne trojročná prax v riadení, Česká republika podobné požiadavky na členov rady nemá. Naopak v rade Českej televízie musia byť podľa paragrafu 4 Zákona č. 483/1991 zastúpené „významné regionálne, politické, sociálne a kultúrne názorové prúdy“.

Zastúpenie širokej verejnosti v prípade RTVS zabezpečuje iba fakt, že podľa odseku číslo 3 paragrafu 9 Zákona č. 532/2001 Zb. návrhy na členov rady predkladajú právnické osoby pôsobiace v oblasti „hospodárstva, vedy, vzdelávania, rozvoja a ochrany duchovných hodnôt, ľudských práv a životného prostredia, ochrany zdravia, reprezentujúce alebo zastupujúce záujmy národnostných menšín alebo etnických skupín, iných menšín alebo registrované cirkvi a náboženské spoločnosti“.

Takže pokiaľ činnosť RTVS kontrolujú odborníci - na činnosť ČT dohliadajú zástupcovia širokej verejnosti.

V oboch prípadoch ich navrhujú organizácie, združenia a právnické osoby zastupujúce záujmy rôznych sociálnych skupín obyvateľstva.

Rozdielny je aj počet členov rád: Kým v prípade RTVS kontroluje televíznu i rozhlasovú časť deväť odborníkov, ČT kontroluje pätnásť zvolených zástupcov občanov.

Za vlády Mikuláša Dzurindu sa prijatím zákona 16/2004 Zb. o Slovenskej televízii v roku 2004 zvýšil počet členov rady Slovenskej televízie na 15. Požiadavky na vzdelanie a prax zákon nekonkretizoval. Zákon prestal platiť prijatím nového zákona v roku 2010. Na obdobie šiestich rokov sa otázky kreovania rád verejnoprávných médií v Slovenskej a Českej republike priblížili.

3.2 Verejná kontrola médií verejnej služby

V prípade verejnej kontroly financovania môžu podľa toho istého odseku v prípade RTVS „nahliadať do všetkých účtovných, ekonomických a iných dokumentov a právnych dokumentov súvisiacich s hospodárením“ priamo členovia rady. Z tohto dôvodu sa požiadavky na vzdelanie a prax v oblasti ekonómie a práva u členov rady zdajú byť zdôvodnené. V prípade ČT je na kontrolu zriadená dozorujúca komisia, ktorú volí priamo rada ČT a má v prípade kontroly podobné právomoci ako Rada RTVS, avšak jej členovia nie sú zároveň členmi Rady ČT – čo, podľa nás, spĺňa predstavu viacstupňovej kontroly.

Slovenská televízia a Slovenský rozhlas mali do ich zlúčenia v roku 2011 samostatné kontrolné orgány tzv. dozorné komisie. Podľa paragrafov 15 a 16 zákona č. 16/2004 Zb. o Slovenskej televízii museli mať jej členovia právnické alebo ekonomické vzdelanie. Navrhovali a vymenúvali ich však prezident, národná rada a vláda, čo nesie, podľa nás, opäť znaky politickej kontroly a vplyvu.

3.2 Generálni riaditelia ČT A RTVS

Jedným z najväčším rozdielov v zákonoch o ČT a RTVS, ktorá rámcuje politický vplyv, je spôsob voľby a odvolávania generálneho riaditeľa a v požiadavky na ich vzdelanie a prax. Generálny riaditeľ RTVS musí podľa odseku jeden paragrafu 16

zákona o RTVS mať minimálne vysokoškolské vzdelanie II. stupňa a päť rokov manažérskej praxe. Zároveň musí spĺňať podmienky nezávislosti, ktorá sa týka členov rady. V prípade generálneho riaditeľa ČT platí podľa odseku päť paragrafu 9 zákona o ČT iba požiadavka nezávislosti na výkonnej, zákonodarnej, súdnej moci a na politických stranách. Kandidát na riaditeľa nesmie v obidvoch prípadoch podnikat' v oblasti médií.

Potreba vysokoškolského vzdelania pri manažéroch sa na prvý pohľad zdá byť dôležitá, z ekonomickej praxe sú však známe prípady úspešných manažérov bez vysokoškolského vzdelania. Otázna môže byť aj súvislosť hodnotovej a kultúrnej vyspelosti jedinca s potrebou vysokoškolského vzdelania. Napríklad v prípade riaditeľa rakúskeho média verejnej služby musí generálny riaditeľ mať buď vzdelanie v oblasti alebo minimálne päťročnú prax na obdobnej pozícii. To je však téma na inú analýzu.

Politický vplyv sa, ako sme už písali, sa môže prejaviť aj prostredníctvom spôsobu voľby generálneho riaditeľa. Kým v prípade ČT ho podľa odsekov štyri a sedem paragrafu 9 zákona o ČT volí a odvoláva priamo rada ČT, v prípade RTVS ho podľa odseku 1 paragrafu 17 zákona o RTVS „volí národná rada na návrh príslušného výboru národnej rady“.

Rada RTVS môže ovplyvniť iba jeho odvolanie tým, že podľa paragrafu 18 zákona o RTVS predloží príslušnému výboru Národnej rady Slovenskej republiky podnet na podanie návrhu na odvolanie generálneho riaditeľa, ak si neplnení svoje úlohy a povinností voči rade.

Zaujímavosťou je, že už v zákonoch 254/1991 Zb. o Slovenskej televízii a 483/1991 o Českej televízii bola voľba generálneho riaditeľa v prípade ČT v rukách rady (vtedy deväťčlennej) a v prípade STV v rukách národnej rady. Rada STV mala však v období do vzniku spoločnej RTVS právomoc navrhnúť konkrétnu osobu na generálneho riaditeľa a iniciovať jeho odvolanie.

V roku 2004 sa prijatím zákona 16/2004 Zb. o Slovenskej televízii na obdobie šiestich rokov dostala právomoc voliť a odvolávať riaditeľa do rúk Rady Slovenskej televízie, ktorej, ako sme už spomínali, sa zvýšil aj počet členov.

Pre zmenu voľby, keď už rada nielenže nemôže voľiť a odvolávať generálneho riaditeľa média verejnej služby, ale nemôže ani predkladať návrh na jeho voľbu, a pri jeho odvolávaní môže podať „podnet na návrh“, sa rozhodli poslanci za vlády premiérky Ivety Radičovej v roku 2010.

Samozrejme, v prípade obidvoch generálnych riaditeľov je za dôvod na okamžité odvolanie považované právoplatné zbavenie právnej spôsobilosti, odsúdenie za trestný čin, porušenie a nevykonávanie funkcie (v prípade RTVS už po troch mesiacoch, v prípade ČT po šiestich).

3.3 Financovanie ČT a RTVS

Ďalší z prostriedkov ovládania médií verejnej služby vládou štátu je spôsob jeho financovania. Rada Európy vo svojom odporúčaní č. R(99)1z roku 1999 uviedla, že výhodou čisto verejného financovania je, že zabezpečuje určitú mieru nezávislosti od čím chráni záujmy verejnosti a menšín.

Aj European Broadcasting Union, ktorej členmi sú ČT a RTVS, považuje za jeden z kľúčových princípov verejného financovania médií verejnej služby financovanie nezávislé od politického zasahovania. (Burnley 2015)

To si však môžu dovoliť iba v štátoch s veľkým príjmom z poplatkov verejnosti ako napríklad Nemecká republika, kde na koncesionárskych poplatkoch minulý rok získali takmer osem miliárd eur, ktoré rozdelili medzi tri médiá verejnej služby. (Brandt 2017)

ČT aj RTVS dopĺňajú poplatok z koncesii príjmom z reklamy a podnikania. RTVS medzi ďalšie príjmy podľa odseku jeden paragrafu 20 Zákona o RTVS zaraďuje aj sponzorské plnenie, dary, granty a dedičstvo voči RTVS, čo nepovažujeme za možnosti politického nátlaku. Dôvodom, prečo sa však zaoberáme financovaním médií verejnej služby v prípade nami analyzovaných médií je odsek 1b) §20 Zákona 532/2010 o RTVS a to príspevok zo štátneho rozpočtu na základe zmluvy so štátom určený na program vo verejnom záujme a investičné projekty.

Uvedomujeme si, že príjem 77 miliónov eur (Mika 2017) z koncesionárskych poplatkov na rozhlas i televíziu nie je postačujúci pre fungovanie audiovizuálneho a auditívneho

komplexu média verejnej služby, nie to ešte pre jeho modernizáciu a vlastnú výrobu. Príspevok z rozpočtu môže však byť prostriedkom na politický vplyv vlády. Česká televízia má na rok 2018 predpokladaný príjem z koncesionárskych poplatkov 5,6 miliardy českých korún, čo je v prepočte na euro približne 221 miliónov.(ČT 2017) A to je iba televízia.

4 Diskusia

Výsledky nášho výskumu poukázali na rozdiely v zákonoch o médiách verejnej služby v Čechách a na Slovensku 25 rokov po rozdelení. Konkrétne ide o rozdiely v zložení ich rád, forme kontroly, volenia a odvolávania generálnych riaditeľov a spôsobe ich financovania, čo sú oblasti prostredníctvom ktorých môžu vlády obidvoch republík vplývať na činnosť médií verejnej služby, ale aj preukázať svoju vôľu ponechať rozhodovanie o médiách verejnej služby v rukách verejnosti.

Ako sme v našom príspevku preukázali: Napriek spoločnému základu, z ktorého pri kreovaní zákonov o médiách verejnej služby obidve republiky pred dvadsiatimi piatimi rokmi vychádzali, je v mnohých nami analyzovaných oblastiach ich prístup k nim rozdielny.

Médiá verejnej služby majú svoje opodstatnenie. Vyvažujú ponuku komerčných audiovizuálnych a auditívnych médií, rozširujú ich ponuku o kvalitné a hodnotné mediálne produkty z oblasti kultúry, šíria u verejnosti spoločenské hodnoty, vzdelanie, rozširujú obzory svojich recipientov v oblasti ekológie, domácej i zahraničnej politiky, globálnych problémov, dohliadajú na dianie v spoločnosti a politike a kritizujú nespoločenské a nedemokratické tendencie (resp. mali by – poznámka autora).

Ich politická nezávislosť je otázkou zachovania demokracie, kontroly politickej moci. V prípade straty ich nezávislosti či už priamym alebo nepriamym spôsobom ovplyvňovania rád, generálnych riaditeľov, ich prípadným opätovným zoštátnením alebo prechodom na platbu len zo štátneho rozpočtu sa stráca ich opodstatnenie a vplyv verejnosti resp. profesionálnych mediálnych tvorcov, novinárov na politiku a demokraciu.

Hermann Meyn nevidí v ovplyvňovaní dozorných rád politickými aktérmi veľký problém. Podľa neho sú politické strany „dôležitou, spoločensky relevantnou súčasťou spoločnosti, a môžu sa odvolávať na svoju funkciu zástupcov verejnosti.“ (Lucht 2006: 180) Ich vplyv sa však musí odohrávať v rámci demokratických princípov, a konanie musí byť obhájiteľné pred verejnosťou. V postkomunistických krajinách sú podľa Pétera Bajomy-Lazára (2014), ktorý vo svojom príspevku hodnotil prístup maďarskej vlády, súkromné záujmy stavané nad verejné blaho. Britský model vysielania verejnej služby nemožno podľa neho aplikovať u nás bez toho, aby sme neaplikovali aj britský politický systém a hodnoty.

V Európe poznáme médiá verejnej služby, ktorých členmi rád sú priamo zástupcovia politických strán. Ako príklad môžeme spomenúť televíznu radu médiá verejnej služby v Nemecku – ZDF, kde medzi 60 členmi televíznej rady je 16 zástupcov krajských vlád, dvaja zástupcovia vlády, päť zástupcov cirkví (evanjelickej, katolíckej a židovskej) a 37 zástupcov rôznych združení a organizácií, vrátane vzdelávacích inštitúcií, odborov, kultúry, športu a podobne. Napriek, ale možno práve pre „západnejšiu“ politickú kultúru, museli v nedávnej minulosti, na základe rozhodnutia najvyššieho súdu znížiť počet zástupcov politických strán zo 44 na 30 percent. (DPA 2014)

Ak pripustíme, že poslanci národnej rady, krajských a regionálnych zastupiteľstiev sú, v prípade ich priamej voľby, predstavitelia vôle ľudu, ich členstvo v radoch a vplyv na voľbu generálneho riaditeľa by mohol byť prípustný. Avšak iba za podmienky ďalšej kontroly zo strany širšej verejnosti. Preto by mali mať, v prípade kontroly riadenia médií verejnej služby, pri odvolávaní a volení ich generálnych riaditeľov a pri možnosti spolurozhodovať o smerovaní médií verejnej služby prístup nielen odborníci na danú oblasť – ako to je v prípade slovenskej RTVS, ale aj širšej verejnosti – ako to je napríklad v prípade českej ČT, nemeckej ZDF, rakúskej ORF, britskej BBC s možnosťou vyjadrenia sa členov vlády vybraných pre danú oblasť – ako to je napríklad v prípade nemeckej ZDF. To by si však žiadalo navýšenie počtu členov rád.

Česká televízia sa riadi jedným zákonom, s drobnými, pre výsledky našej práce nie tak podstatnými obmenami, už od roku 1991. Na Slovensku sa práva verejnosti na ovplyvňovanie médiá verejnej služby v priebehu 28 rokov menili oveľa výraznejšie. Za obdobie, kedy mala verejnosť najväčšie možnosti vplyvu na ich riadenie môžeme považovať roky 2004 až 2009, kedy sa zvýšil počet členov v radách, existoval samostatný kontrolný orgán a riaditeľa volila a odvolávala priamo rada.

Osobne by sme sa prihovorili za návrat priamej voľby generálneho riaditeľa RTVS jeho radou – tak aby bola dodržaná skutočná kontrola verejnosti, zmenu resp. doplnenie členov rady o zástupcov verejnosti, a za zlepšenie financovania médií verejnej služby navýšením koncesionárskych poplatkov a aktívnejším podnikaním s kvalitnými mediálnymi produktmi.

5 Záver

Naš výskum sa, samozrejme, nedá aplikovať na všetky médiá verejnej služby v Európe. Na to by bola potrebná dôkladná analýza a komparácia zákonov prípadne zmlúv médií verejnej služby so štátom v ďalších štátoch Európy, ktorá by mohla odhaliť postoje vlád a umožniť širší pohľad na problematiku politického a ekonomického vplyvu na ich činnosť. Zároveň by podobne koncipovaná analýza umožnila porovnať legislatívny rámec médií verejnej služby v rôznych oblastiach Európy: Štátov V4 so štátmi severu, juhu, západu Európy.

Výsledky podobného výskumu by boli zaujímavé aj pre prax. Netvrdíme, že sa naše republiky musia riadiť spôsobom fungovania médií verejnej služby v iných štátoch, môžu sa však nimi inšpirovať, podobne ako to bolo pri tvorbe prvých demokratických zákonov o nich v roku 1991.

Výsledky našej komparácie umožnili pohľad na pomerne rozdielne pohľady na spôsob riadenia médií verejnej služby a vplyvu politikov a verejnosti na ich činnosť v štátoch bývalého Československa v roku stého výročia vzniku ich spoločného štátu a dvadsiateho piateho výročia ich rozdelenia.

Literatúra:

- Bajomy – Lazár, B. (2014): Public Service Broadcasting in Hungary: A Mission Impossible? In: It's about the Public. It's about the Future. Öffentlich-rechtliche Qualität in Discurs. ORF Public Value Report 2013/14. 55 – 58, [online]. Available at: <http://zukunft.orf.at/show_content.php?sid=116&pvi_id=1522&pvi_medientyp=t> [Accessed 30. January 2017]
- Brandt, M. (2017): Beitragszahlungen fallen auf unter 8 Mrd. Euro. In: Statista. Das Statistik-Portal. 22.6.2017, [online]. Available at: <<https://de.statista.com/infografik/2284/einnahmen-der-oeffentlich-rechtlichen-sender-durch-den-rundfunkbeitrag/>> [Accessed 30. January 2017]
- Bulanda, I. (2017): Celebritizácia politiky In: Political Science Forum. ISSN 1338-6859, roč. 6, č.1 (2017), s. 28-41
- Burnley, R. (2015): Legal Focus. Public Funding Principles for Public Service Media. European Broadcasting Union Február 2015, [online]. Available at: <https://www3.ebu.ch/files/live/sites/ebu/files/Publications/EBU-Legal-Focus-Pub-Fund_EN.pdf/> [Accessed 30. January 2017]
- Dobrotková, M. (2017): Mediálna politika Európskej únie. In: Úskalia žurnalistickéj a masmediálnej komunikácie v súčasnosti III. Zborník z 3. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie. Nitra : UKF, 2017. 9-21.
- DPA: Weniger Politik-Einfluss Länder einigen sich auf ZDF-Staatsvertrag. In.: Handelsblatt, 11.12.2014, [online]. Available at: <<http://www.handelsblatt.com/unternehmen/it-medien/weniger-politik-einfluss-laender-einigen-sich-auf-zdf-staatsvertrag/11107852.html/>> [Accessed 30. January 2017]
- Grundlach, H. (2014): Germany. Die Zukunft des Public Service Broadcasting in der digitalen Gesselschaften Europas. In.: It's about the Public. It's about the Future. Öffentlich-rechtliche Qualität in Discurs. ORF Public Value Report 2013/14. s. 47 – 50, [online]. Available at: <http://zukunft.orf.at/show_content.php?sid=116&pvi_id=1522&pvi_medientyp=t> [Accessed 30. January 2017]

- Chlebcová Hečková, A. (2015): RESpublika : Politická komunikácia v mediálnej spoločnosti Nitra : UKF
- Chlebcová Hečková, A. (2016): Politická závislosť médií verejnej služby In: Médiá - moc - manipulácia. - Bratislava : Paneurópska vysoká škola.
- Jackson, L.: »My BBC« in the Digital Media Age. In.: It's about the Public. It's about the Future. Öffentlich-rechtliche Qualität in Discurs. ORF Public Value Report 2013/14, 2014. s. 119 – 122, [online]. Available at: <http://zukunft.orf.at/show_content.php?sid=116&pvi_id=1522&pvi_medientyp=t> [Accessed 30. January 2017]
- Lincényi, M. (2017) : Media as creators of public opinion in the Slovak Republic, 2017. In: University review. Roč. 11, č.1, 16-18.
- Lucht, J. (2006). Der Öffentlich-rechtliche Rundfunk: ein Auslaufmodell? Grundlagen – Analysen – Perspektiven. VS Verlag für Sozialwissenschaften
- Lucht, J. (2009): Öffentlich-rechtliche Rundfunk in der Demokratie. In: APuZ Aus Politik und Zeitgeschichte, 9-10/2009, 23.2.2009, 26-32.
- Mika, V. (2016): Návrh rozpočtu a programového konceptu Rozhlasu a televízie Slovenska na rok 2017. 21.2.2016, [online]. Available at: <http://cdn.srv.rtvs.sk/a542/file/item/sk/0002/rozpocet_a_programovy_koncept_rtvs_na_rok_2017.aADd.pdf> [Accessed 30. January 2017]
- Mistríková, Z. – Zmeček, A. (2001): Mediálna ročenka – Slovensko 1990 – 2000. Bratislava, september 2001. , [online]. Available at: <<http://www.mi.sk/medialna%20rocenka/index.html>> [Accessed 30. January 2017]
- Návrh rozpočtu České televize na rok 2018. 11.12.2017, [online]. Available at: <<http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/hospodareni-a-financi-situace/rozpocet/>> [Accessed 30. January 2017]
- RVR: Odporúčanie č R (99) 1 o opatreniach na podporu mediálneho pluralizmu, [online]. Available at: <<http://www.rvr.sk/sk/spravy/index.php?aktualitaId=43>> [Accessed 30. January 2017]

- Syversten, T. 1999. The Many Uses of the „Public Service“ Concept. In.: Nordicom Review, jún 1999, Vol. 20, Issue 1, 5-12.
- Šmíd, M. (2004): Diskuse o vysílání veřejné služby v evropském kontextu. In.: Rozvoj české společnosti v Evropské úunii III. Sborník textů, UK 21.-23.listopad 2004. Matfyzpres, Praha. 63-74.
- Veverková, V. (2016) Simplification of language in political discourses published in tabloids. In: European Journal of Science and Theology. Vol. 12, no. 2, 145-154.
- Widlak, C. 2007. Das italienische Fernsehen hat wenig Cuorage. In: Hat öffentlich-rechtliches Fernsehen Zukunft? Wien: Holzhausen Der Verlag. 49-54.

Andrea Chlebcová Hečková is an assistant profesor at Department of Journalism at Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia.
[e-mail: acheckova@ukf.sk]

Studies

OKOLNOSTI VEDÚCE K PRIJATIU FISA V SPOJENÝCH ŠTÁTOCH AMERICKÝCH EVENTS LEADING TO THE ADPOTION OF FISA IN THE UNITED STATES

Gilbert FUTÓ

Abstract: *Since its adoption in 1978, FISA represents one of the most important pieces of legislation with regard to gathering foreign intelligence. The adoption of FISA was preceded by events that defined how the wiretapping and other types of surveillance used by the government could be squared with the Fourth Amendment to the United States Constitution. The text of the amendment protects persons, houses, papers and effects from unreasonable searches and seizures. Until 1960s the Supreme Court of the United States interpreted the Fourth Amendment as protecting only tangible objects, without covering spoken word itself. In 1967 SCOTUS overturned its previous decisions and ruled that the protection of the Amendment extends to the recording of oral statements as well. From this point, the most important events leading to the adoption of FISA were Title III, Keith case and findings of the Church committee that conducted an investigation of the intelligence activities of the United States.*

Keywords: *FISA, Keith case, Church Committee, Fourth Amendment, Title III*

Abstrakt: *Od svojho prijatia v roku 1978, reprezentuje FISA jeden z najdôležitejších legislatívnych aktov, zameraných na zbieranie spravodajských informácií zo zahraničia. Prijatiu Zákona o zahraničnom spravodajskom sledovaní (Foreign Intelligence Surveillance Act – FISA) predchádzali udalosti, ktoré zadefinovali, akým spôsobom môžu odpočúvanie a iné typy sledovania používané vládou byť zosúladené so štvrtým dodatkom Ústavy Spojených štátov. Text dodatku chráni osoby, ich domovy, písomnosti a majetok pred neodôvodnenými prehliadkami a zhabaním. Do roku 1960 Najvyšší súd Spojených štátov interpretoval Štvrtý dodatok ako ochraňujúci len hmotné objekty, bez vzťahovania sa na hovorené slovo. V roku 1967 SCOTUS zmenil jeho predchádzajúce rozhodnutia a rozhodol, že ochrana Dodatku pokrýva aj vytváranie záznamov hovoreného slova. Odvtedy boli najvýznamnejšími udalosťami vedúcimi k prijatiu FISA Tretí titul (známy ako Title III), prípad Keith a správa Churchovho výboru, ktorý vyšetroval výzvedné aktivity Spojených štátov.*

Keywords: *FISA, prípad Keith, Churchov výbor, Štvrtý dodatok, Tretí titul*

1 Úvod

Zákon o zahraničnom spravodajskom sledovaní (*Foreign Intelligence Surveillance Act – FISA*) je od svojho prijatia v roku 1978 jedným z najdôležitejších legislatívnych aktov týkajúcich sa získavania spravodajských informácií. Zachytenie písomnej alebo ústnej komunikácie v elektronickej či fyzickej forme spadá v Spojených štátoch amerických do oblasti štvrtého dodatku federálnej ústavy. Štvrtý dodatok garantuje ľudu právo na ochranu osôb, ich domovov, písomností a majetku pred neodôvodnenými vládnymi prehliadkami a zadržaniami. Za odôvodnené sa v prvom rade považujú tie vládne zásahy, ktoré sú vykonané na základe vydania súdneho príkazu postaveného

na existencii pravdepodobnej príčiny páchania trestnej činnosti. Do 60. rokov 20. storočia pod ústavnú ochranu nespádalo hovorené slovo, keďže podľa rozhodnutia Najvyššieho súdu Spojených štátov (ďalej len „Najvyšší súd“) z roku 1928, nepredstavovalo hmotnú vec, ktorú by bolo možné prehľadať alebo zadržať. Táto interpretácia bola v roku 1967 odmietnutá dvoma kľúčovými rozhodnutiami. Najprv v prípade *Berger v. New York*² Najvyšší súd stanovil podmienky, ktoré musí zákon o odpočúvaní spĺňať na to, aby mohol byť v súlade so štvrtým dodatkom. O pol roka neskôr v prípade *Katz v. United States*³ bola ochrana dodatku rozšírená z fyzického narušenia ústavne chránených oblastí na narušenie dôvodných očakávaní súkromia, pod ktoré už bolo možné zaradiť aj telefonickú konverzáciu. Najvyšší súd rozhodol, že na odpočúvanie osôb je potrebné vydanie súdneho príkazu. Otázku odpočúvania v situáciách zasahujúcich národnú bezpečnosť však nechal otvorenú.

2 Tvorba „Tretieho titulu“

Po odporúčaní Najvyššieho súdu z roku 1967 sa mohla v Spojených štátoch uskutočniť federálna reforma odpočúvania. Kongres Spojených štátov (ďalej len „Kongres“) prijal 19. júna 1968 Súhrnný zákon na kontrolu kriminality⁴, ktorý v Treťom titule (známy ako *Title III*) detailne adresoval procedúry pre zachytenie drôtovej alebo ústnej komunikácie. Senátny výbor pre súdnictvo zaoberajúci sa návrhom zákona prisúdil vo svojej správe problém rozšíreného použitia a zneužitia elektronických sledovacích techník obrovskému vedeckému a technologickému vývoju minulého storočia.⁵ Výsledkom malo byť vážne ohrozenie komunikačného súkromia, či už v prípadoch rozšírenia obchodnej alebo odborovej špionáže, sťaženie utajenia podnikateľských

² 388 U.S. 41 (1967).

³ 389 U.S. 347 (1967).

⁴ Súhrnný zákon na kontrolu kriminality a pre bezpečné ulice (*Omnibus Crime Control and Safe Streets Act of 1968*). 82 Stat. 197.

⁵ Správa Výboru pre súdnictvo Senátu Spojených štátov č. 90-1097, 29. apríl 1968. 1968 U.S.C.C.A.N. 2112, 2154.

rokovaní alebo zrada obchodných tajomstiev: „Pre človeka už viac nie je možné navrátiť sa do svojho obydľia a byť ponechaným na pokoji. Každé vyrieknuté slovo týkajúce sa osobných, manželských, náboženských, politických alebo komerčných záležitostí človeka môže byť zachytené neviditeľným poslucháčom a otočené proti hovoriacemu v poslucháčov prospech.“⁶

Podvýbor pri tvorbe zákona použil *Bergera* a *Katza* ako príručku pre zabezpečenie ústavnosti⁷ tak, aby návrh zákona zodpovedal požiadavkám Najvyššieho súdu. V samotnom texte zákona sú prezentované závery Kongresu, ktoré uznávajú, že tak elektronické, ako aj mechanické zariadenia sú používané na počúvanie súkromných konverzácií bez súhlasu dotknutých strán, a to nie len zo strany vlády, ale aj súkromných subjektov.⁸ Zákon sa snažil vyvážiť na jednej strane potrebu efektívneho výkonu vynucovania si zákona v boji s organizovaným zločinom, pri ktorom bolo zachytávanie komunikácie uznané za nenahraditeľnú pomoc a na strane druhej ochranu súkromia nevinných občanov, ktorí bez udelenia predchádzajúceho súhlasu nemali byť vystavovaní odpočúvaniu, ibaže na základe súdnej autorizácie.⁹ Pokuta vo výške nepresahujúcej 10 000 dolárov alebo päťročný trest odňatia slobody mal byť uložený každému, kto zámerne zachytí alebo sa pokúsi zachytiť alebo donúti inú osobu zachytiť akúkoľvek drôtovú alebo ústnu komunikáciu, alebo zámerne použije, odhalí alebo sa pokúsi použiť alebo odhaliť inému človeku obsah tejto komunikácie.¹⁰ Autorizácia na zachytenie komunikácie musela prísť priamo od generálneho prokurátora, ktorý musel schváliť predloženie žiadosti o vydanie súdneho príkazu federálnemu súdu.¹¹ Každá žiadosť o odpočúvanie musela okrem iného obsahovať (a) detaily konkrétneho zločinu vo všetkých fázach jeho

⁶ Id.

⁷ Id. s. 2163.

⁸ 82 Stat. 211. Sec. 801(a).

⁹ Id. Sec. 801(b) – (d).

¹⁰ 82 Stat. 211, 213. Sec. 2511(1)(a) – (d).

¹¹ 82 Stat. 211, 216. Sec. 2516(1).

uskutočňovania,¹² (b) konkrétny opis charakteru odpočúvania a miesta, z ktorého sa uskutoční,¹³ (c) konkrétny typ zachytenej komunikácie,¹⁴ (d) identitu osôb (ak je známa) páchajúcich trestnú činnosť, ktorých komunikácia bude zachytená,¹⁵ (e) úplné a kompletné vyhlásenie o tom, či došlo alebo nedošlo k pokusu a zlyhaniu použitia iných vyšetrovacích procedúr, alebo prečo by sa malo odôvodnene zdať, že by ich použitie bolo pravdepodobne neúspešné alebo príliš nebezpečné,¹⁶ (f) vyhlásenie o dobe trvania potrebnej na zachytenie komunikácie a v prípade, ak si charakter vyšetrovania vyžadoval dodatočné zachytenie komunikácie, museli okolnosti prípadu ustanoviť pravdepodobnú príčinu sa domnievať, že dodatočná komunikácia odhalí chýbajúce informácie¹⁷ a (g) k žiadosti o predĺženie súdneho príkazu musela byť priložená správa o výsledkoch doterajšieho odpočúvania alebo racionálne vysvetlenie neúspechu zaobstarať požadované informácie.¹⁸

Na základe takejto žiadosti, mohol sudca vydať *ex parte* príkaz autorizujúci vykonanie žiadaného odpočúvania, ak na základe predložených faktov usúdil, že existuje pravdepodobná príčina sa domnievať, že (1) osoba pácha, spáchala alebo sa pripravuje spáchať konkrétny trestný čin,¹⁹ (2) konkrétna komunikácia týkajúca sa daného zločinu bude zaobstaraná prostredníctvom žiadaného odpočúvania,²⁰ (3) miesto, z ktorého sa má odpočúvanie uskutočniť je používané alebo bude používané v spojení s daným trestným činom, alebo je prenajaté, vlastnené alebo bežne používané podozrivou osobou.²¹ Zároveň musel sudca usúdiť, že normálne vyšetrovacie procedúry boli vyskúšané a zlyhali alebo sa odôvodnene zdalo, že by ich použitie bolo pravdepodobne

¹² 82 Stat. 211, 218. Sec. 2518(1)(b)(i).

¹³ Id. Sec. 2518(1)(b)(ii).

¹⁴ Id. Sec. 2518(1)(b)(iii).

¹⁵ Id. Sec. 2518(1)(b)(iv).

¹⁶ Id. Sec. 2518(1)(c).

¹⁷ Id. Sec. 2518(1)(d).

¹⁸ 82 Stat. 211, 219. Sec. 2518(1)(f).

¹⁹ Id. Sec. 2518(3)(a).

²⁰ Id. Sec. 2518(3)(b).

²¹ Id. Sec. 2518(3)(d).

neúspešné alebo príliš nebezpečné.²² Maximálna doba jednorazovej autorizácie mala byť tridsať dní a predĺženie malo pridať navyše rovnaké množstvo.²³ Zákon povoľoval výnimku v prípade, ak príslušník polície alebo vyšetrovateľ poverením od generálneho prokurátora odôvodnene rozhodne, že existuje naliehavá situácia s ohľadom na konšpiračné aktivity ohrozujúce záujem národnej bezpečnosti alebo charakteristické pre organizovaný zločin, ktoré si vyžadujú zachytenie komunikácie pred vydaním súdneho príkazu, môže k tomuto zachyteniu dôjsť s náležitou dôslednosťou (*due diligence*),²⁴ ale žiadosť o dodatočné vydanie musí byť podaná do 48 hodín od zachytenia komunikácie.²⁵ Generálny prokurátor mal každoročne podávať správy o predložených a schválených žiadostiach²⁶ a zároveň bol vytvorený Národný výbor na preskúvanie federálnych a štátnych zákonov týkajúcich sa odpočúvania a elektronického sledovania.²⁷ Ten na základe správ v roku 1976 podal súhrnnú správu o výkone odpočúvania v uplynulých siedmych rokoch. Najväčšie percento odpočúvaní bolo autorizovaných pre trestné činy súvisiace so stávkovaním (54%), narkotikami (24,7%) a krádežami, únosmi a priekupníctvom (5,8%).²⁸

Tabuľka 1 Štatistika Národného výboru o odpočúvaní v rokoch 1968 – 1974

²² Id. Sec. 2518(3)(c).

²³ Id. Sec. 2518(5).

²⁴ 82 Stat. 211, 220. Sec. 2518(7)(a).

²⁵ Id. Sec. 2518(7).

²⁶ 82 Stat. 211, 222. Sec. 2519(2).

²⁷ 82 Stat. 211, 223. Sec. 804(a).

²⁸ *NWC (1976): Electronic Surveillance: Report of the National Commission*, s. 267. Table F-3.

Kategória / Rok	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	Spolu
Autorizované žiadosti o odpočúvanie (z toho inštalovaných)	174 (147)	301 (270)	596 (582)	816 (792)	855 (841)	864 (812)	728 (694)	4 334 (4 138)
Typ odpočúvacieho zariadenia								
Napichnutie drôtov	147	249	538	753	779	731	633	3 830
Mikrofón	-	15	21	17	29	48	36	166
Kombinácia	-	6	23	12	28	32	18	119
Priemerný počet dní odpočúvania	-	33,4	19,21	18,41	18,5	18,94	24,57	-
Priemerný počet odpočúvaných osôb	29	53	44	40	51	49	59	325
Priemerný počet zachytených konverzácií	454	544	656	643	600	610	850	4 357
Priemerný počet inkriminujúcich konverzácií (percent z celku)	98 (21,5)	265 (48,7)	296 (45,1)	399 (62)	303 (50,5)	304 (49,8)	431 (50,7)	2 096

Zdroj: *Vlastné spracovanie podľa údajov z: NWC (1976): Electronic Surveillance: Report of the National Commission, s. 268. Table F-4A, F-4B.*

Striktné zákonné opatrenia rigorózne kopírovali ústavné garancie a v mnohých prípadoch ich rozširovali. Otvorenou otázkou však naďalej ostávala národná bezpečnosť. Zákon v sekcii 2511(3) ponechal konštrukciu sledovania na exekutívnej vetve: „Nič v tejto kapitole alebo v sekcii 605 Komunikačného zákona nelimituje ústavné právomoci prezidenta (1) na výkon takých opatrení, aké bude pokladať za nevyhnutné na ochranu Národa proti skutočným alebo potenciálnym útokom alebo iným nepriateľským aktom zahraničnej mocnosti, (2) na získanie spravodajských informácií považovaných za zásadné pre bezpečnosť Spojených štátov alebo (3) na ochranu informácií týkajúcich sa národnej bezpečnosti pred zahraničnými spravodajskými aktivitami. Rovnako nič v tejto kapitole nemalo byť považované za limitujúce ústavné právomoci prezidenta (4) na prijatie takých opatrení, ktoré považuje za nevyhnutné na ochranu Spojených štátov pred zvrhnutím vlády silou alebo inými protizákonnými prostriedkami, alebo (5) proti akémukoľvek inému jasnému a prítomnému nebezpečenstvu pre štruktúru alebo existenciu vlády.“²⁹ Táto sekcia bola exekutívou využívaná v medziach textového znenia, okrem iného na ochranu pred domácimi rozvracačskými aktivitami.

3 Prípád Keith

Po bombovom útoku v septembri 1968 na kanceláriu CIA v Ann Arbor v štáte Michigan boli traja členovia radikálnej Strany bieleho pantera (medzi nimi aj Robert „Pum“ Plamondon) obžalovaní veľkou porotou z poškodzovania vládneho majetku (Damren, 2003, s. 1). Prípád bol riešený na prvostupňovom federálnom súde východného dištriktu štátu Michigan, kde bol náhodným výberom pridelený sudcovi Damonovi J. Keithovi. V hlavnom pojednávaní vyšlo najavo, že

²⁹ 82 Stat. 211, 214. Sec. 2511(3). Číslovanie pridané.

obžaloba bola postavená na informáciách nepriamo získaných vládny odpočúvaním bez súdneho príkazu so zámerom získať spravodajské informácie o domácich organizáciách snažiacich sa rozvrátiť existujúcu vládnu štruktúru (Damren, 2003, s. 5). Pretože sa prípad týkal domácej a nie národnej bezpečnosti, bolo podľa sudcu potrebné vydanie súdneho príkazu.³⁰ Vláda odmietla odovzdať spisy súvisiace s odpočúvaním, následkom čoho vydal sudca D. J. Keith príkaz na ich vydanie s odôvodnením, že obžaloba nemôže byť postavená na ilegálne získaných dôkazných prostriedkoch v rozpore so štvrtým dodatkom.³¹ Nemožnosť priameho odvolania sa prinútila vládu podať žiadosť o *writ of mandamus* na federálny odvolací súd šiesteho okruhu, kde napadla príkaz D. J. Keitha, ktorý sa týmto stal odporcom v odvolacom konaní (preto je prípad známy ako *Keith case*).³² Odvolací súd žiadosť zamietol, ale čerstvo obmenený Najvyšší súd udelil *writ of certiorari*.³³ Argumentačná fáza prípadu bola dočasnou osmičkou sudcov³⁴ označená za jeden z najhorších právnických výkonov (Dickson, 2001, s. 476), ale na druhej strane bola riešená otázkou dôležitou s ohľadom na interpretáciu ústavných právomocí prezidenta a dosahu ochrany štvrtého dodatku.

Rozhodovanie prebiehalo v dvoch fázach. Najprv bolo potrebné určiť štatutárnou interpretáciou, či došlo k vytvoreniu výnimky pri záležitostiach týkajúcich sa národnej bezpečnosti. V druhej fáze bolo potrebné rozhodnúť o súlade udelenia právomoci s ústavnými požiadavkami. Vláda tvrdila, že sekcia

³⁰ *United States v. Sinclair*, 321 F. Supp. 1074, 1080 (E.D. Mich. 1971). Federálny prvostupňový súd východného dištriktu štátu Michigan.

³¹ Id.

³² *United States v. United States District Court for the Eastern District of Michigan*, 444 F.2d 651, 654 (6th Cir. 1971). Federálny odvolací súd šiesteho okruhu.

³³ *United States v. United States District Court*, 403 U.S. 930 (1971). Cert. granted.

³⁴ Sudca William H. Rehnquist odmietol účasť na prípade z dôvodu predchádzajúceho pôsobenia na ministerstve spravodlivosti, počas ktorého asistoval pri tvorbe vládneho prípravného spisu. *Laird v. Tatum*, 409 U.S. 824, 828 – 829 (1972).

2511(3) vyníma sledovanie z dôvodu národnej bezpečnosti spod podmienky žiadania o vydanie súdneho príkazu, čím mal Kongres zákonom uznať prezidentovu právomoc vykonávať domáce sledovanie bez prechádzajúcej autorizácie.³⁵ Sudca Lewis F. Powell, Jr. s odvolaním sa na textové znenie a legislatívnu históriu zákona takúto konštrukciu vyvrátil. Súdna konštrukcia sa s ohľadom na jazykový štýl zákona zakladala na dvoch odôvodneniach. Sporná časť začínala uznaním, že „[n]ič v tejto sekcii ... nebude limitovať ústavnú právomoc prezidenta“, čím len implicitne uznala, že existujú isté exekutívne právomoci v špecifických oblastiach, ktorými prezident môže disponovať, ale s ohľadom na elektronické sledovanie je text v podstate neutrálny.³⁶ Sekcia neudeľuje žiadnu právomoc, len zabraňuje interpretácii zákona spôsobom obmedzujúcim už existujúce právomoci prezidenta: „V krátkosti, Kongres jednoducho nechal prezidentské právomoci tam, kde ich našiel.“³⁷ Druhým odôvodnením bolo, že tretia podsekcia nespadá pod výnimky sekcie 2511(2), ktorá hovorí o tom, že isté druhy sledovania „nebudú protizákonné“, čím vyjadruje štandardný jazykový štýl charakteristický pre výnimky, zatiaľ čo tretia podsekcia sa len zrieka akéhokoľvek zámeru limitovať ústavne právomoci prezidenta. S ohľadom na legislatívnu históriu bolo podľa rozpravy o zákone na pôde Senátu z 23. mája 1968 zreteľné, že: „Sekcia 2511(3) len hovorí, že ak má prezident takúto právomoc, tak jej výkon nie je žiadnym spôsobom ovplyvnený Tretím titulom.“³⁸ Štatutárnou interpretáciou tak bolo rozhodnuté, že Kongres mal prijatím sekcie v úmysle iba jasne deklarováť, že „zákon jednoducho legislatívne neupravuje oblasť sledovania s ohľadom na národnú bezpečnosť“³⁹ a „nebol určený na expanziu alebo zúženie alebo definovanie akýchkoľvek prezidentských právomocí v oblasti sledovania

³⁵ *United States v. United States District Court*, 407 U.S. 297, 303 (1972).

³⁶ *Id.*

³⁷ *Id.*

³⁸ 114 Cong. Rec. 14751 (1968).

³⁹ *United States v. United States District Court*, 407 U.S. 297, 306 (1972).

existujúcich pri záležitostiach zasahujúcich národnú bezpečnosť.⁴⁰ V tomto momente bolo potrebné rozhodnúť, či prezident disponuje ústavnou právomocou vykonávať sledovacie aktivity bez vydania súdneho príkazu.

Pretože prezident má na základe druhého ústavného článku povinnosť zachovávať, chrániť a obraňovať ústavu Spojených štátov⁴¹, je podľa Najvyššieho súdu implicitné, že má zároveň právomoc chrániť vládu pred rozvracačskými protizákonnými aktivitami a pri výkone tejto úlohy môže byť nevyhnutné využitie elektronického sledovania: „Výrazné zrýchlenie v technologických vynálezoch a sofistikácii ich použitia vyústilo v nové techniky pre plánovanie, uskutočnenie a utajenie kriminálnych aktivít. Bolo by proti verejnému záujmu, aby si vláda odoprela prezieravé a právoplatné použitie tých istých techník, ktoré sú použité proti vláde a jej zákon dodržiavajúcim občanom.“⁴² Na druhej strane však tieto techniky narúšajú súkromie občanov a musia byť náležite posudzované vo svetle technologického pokroku: „Aj keď fyzický vstup do domu je hlavným zlom, voči ktorému boli slová štvrtého dodatku adresované, jeho širší duch (*broader spirit*) dnes chráni osobný prejav pred neodôvodneným sledovaním.“⁴³ Vágný koncept domácej bezpečnosti spoločne s náročnosťou definovania jeho záujmu vytvárali priestor pre potláčanie politického disentu alebo osôb podozrivých z neortodoxného politického presvedčenia: „Cenou právoplatného verejného disentu nesmie byť strach z podriadenia sa nekontrolovanej sledovacej moci. Taktiež nesmie strach z neautorizovaného oficiálneho odpočúvania súkromných konverzácií odradiť energický disent a diskusiu o vládných akciách. Pretože súkromný disent je, nie menej než otvorený verejný diškurz, kľúčovým pre našu slobodnú spoločnosť.“⁴⁴

⁴⁰ Id. s. 308.

⁴¹ Ústava Spojených štátov amerických, čl. II. § 1.

⁴² *United States v. United States District Court*, 407 U.S. 297, 310, 312 (1972).

⁴³ Id. s. 313.

⁴⁴ Id. s. 314.

Analýza štvrtého dodatku pozostáva z vyvažovania dvoch v zásade protichodných záujmov. Na jednej strane je to záujem vlády vynucovať si zákon a zabezpečovať ochranu národa a na strane druhej sa nachádza záujem jednotlivca chrániť svoje súkromie pred vládnymi zásahmi. Ak si legitímne potreby vlády pri ochrane domácej bezpečnosti vyžadujú použitie sledovacích zariadení, otázkou sa stáva, aké protopatrenia je potrebné prijať pre zaistenie, že nedôjde k neodôvodneným zásahom do súkromia občanov. Štvrtý dodatok si vyžaduje vydanie súdneho príkazu, ale tento záujem musí byť porovnávaný so záujmom vlády efektívne vykonávať svoju činnosť pri prevencii rozvracačských aktov a ochrane plynulého chodu štátu. Vládny záujem sa stupňuje so závažnosťou vzniknutých okolností, až nakoniec môže prevážiť nad záujmom jednotlivca. Národná bezpečnosť je nepochybne ťažším závažím na váhach štvrtého dodatku, ale jednohlasný Najvyšší súd rozhodol, že ak sa jedná o domácu bezpečnosť (*domestic security* na rozdiel od *national security*), ktorú ohrozujú domáce organizácie, je pred inštaláciou elektronického sledovania potrebné vydanie súdneho príkazu.⁴⁵ Pre korektnú analýzu prípadu je potrebné dodať nasledujúce podmienky týkajúce sa rozhodnutia:

1. Koncept domácej bezpečnosti je jedným z aspektov národnej bezpečnosti.
2. Domáce organizácie sú v rozhodnutí definované ako skupina alebo organizácia (či už formálne alebo neformálne organizovaná) tvorená občanmi Spojených štátov, ktorá nemá žiadne významné spojenie so zahraničnou mocnosťou, jej agentmi alebo agentúrami.
3. Aj keď sa termín „národná bezpečnosť“ vyskytuje v sekcii 2511(3) len v spojení so zahraničnými mocnosťami v prvej vete, prípad sa týkal interpretácie druhej vety, ktorá mala podľa exekutívnej konštrukcie chrániť pred domácimi organizáciami.
4. Rozhodnutie nemalo žiaden vplyv na nevyhnutnosť vydania súdneho príkazu v prípadoch nezasahujúcich národnú bezpečnosť.

⁴⁵ Id. s. 321.

5. Rozhodnutie sa nemalo dotknúť právomocí prezidenta týkajúcich sa sledovania s ohľadom na aktivity zahraničným mocnosť v rámci alebo mimo Spojených štátov.
6. Štandardy odôvodnenosti vydania súdneho príkazu s ohľadom na domácu bezpečnosť boli ponechané na zákonné určenie Kongresom (podobne ako v *Katzovi*).

Súdnu konštrukciu došlo k vytvoreniu rozdielu medzi sledovaním podľa Tretieho titulu pri bežnej trestnej činnosti a záležitosťami týkajúcimi sa národnej bezpečnosti, pričom bol daný rozdiel medzi národnou a domácou bezpečnosťou. Na tomto rozdieli sa mala zakladať závažnosť vládneho záujmu, ktorá mala byť posudzovaná so závažnosťou charakteru narušenia občianskych práv. Podmienky vyžadovania súdneho príkazu sa tak stali závislými od výsledku testu vyvažovania záujmov.

4 Churchov výbor

Pre prispôbenie sa rozhodnutiu modifikovalo ministerstvo spravodlivosti kritériá pre odpočúvanie bez vydania súdneho príkazu. V júni 1975 sa generálny prokurátor Edward H. Levi v liste dvom členom Senátu Spojených štátov vyjadril, že autorizácie nebudú schválené pokiaľ generálny prokurátor nebude presvedčený, že žiadané odpočúvanie je nevyhnutné pre národnú bezpečnosť alebo na účely získania zahraničných spravodajských informácií dôležitých pre národnú bezpečnosť.⁴⁶ Zároveň musela byť splnená podmienka, že subjekt sledovania buď asistuje zahraničnej mocnosti alebo v zahraničí založenej politickej skupine alebo plánuje protizákonné aktivity namierené proti nim.⁴⁷ Tretou podmienkou bola minimalizácia fyzického zásahu pri získavaní informácií.⁴⁸ List bol súčasťou vyšetrovania Výboru pre analýzu vládnych operácií týkajúcich sa spravodajských aktivít na čele s Frankom

⁴⁶ U. S. SENATE (1976): Final Report of the Select Committee to Study Governmental Operations With Respect to Intelligence Activities. Book III, s. 291.

⁴⁷ Id.

⁴⁸ Id.

Churchom (podľa neho dostal výbor pomenovanie *Church Committee*), ktorý bol založený v januári 1975 Rezolúciou Senátu č. 21 s cieľom viesť vyšetrovanie rozsahu prípadných ilegálnych, nevhodných alebo neetických aktivít, ktorých sa dopustili agentúry federálnej vlády.⁴⁹ Primárnou úlohou výboru malo byť stanovenie rámca pre budúcu legislatívu s ohľadom na spravodajské agentúry a ich efektívne a ústavné fungovanie.⁵⁰ Výbor sa zamerlal na preskúmanie nepodložených tvrdení o previneniach federálnej vlády a analýzu práce samotných spravodajských agentúr s cieľom „urobiť legislatívne rozhodnutia vyžadované pre zabezpečenie amerického ľudu, že akékoľvek nevyhnutné tajné spravodajské aktivity boli a sú vykonávané v súlade s ústavným procesom a boli a sú vedené v čo najefektívnejšej, najhumánnejšej a najúčinnejšej možnej miere.“⁵¹ Založenie výboru malo aj politický rozmer.

Po odhalení aféry Watergate v roku 1973 sa verejnosť stala voči utajovaným praktikám vlády ostražitejšou a začala si vyžadovať prísnejšiu kontrolu federálnej vlády a zneužívania vládnych právomocí.⁵² Bez vypracovania pravidiel a procedúr pre výkon týchto aktivít bolo mnoho tajných operácií neuvážaných a otvorenou ostávala otázka ich prospešnosti pre záujmy Spojených štátov. Problémom bolo definovanie oprávneného národného tajomstva spolu s problémom vhodnosti utajenia akcií pred verejnosťou.⁵³ Výbor predložil tri otázky, ktorých riešenie ponechal na spoločnú dohodu Kongresu a exekutívy: (1) Čo by malo byť považované za národné tajomstvo? (2) Kto rozhodne o tom, čo sa má ponechať utajené? (3) Ako môžu byť tajne urobené rozhodnutia alebo tajne schválené programy preskúmané?⁵⁴ Prvým politickým problémom stojacim pred výborom bolo, ako sa dokáže

⁴⁹ U. S. SENATE (1975): Final Report of the Select Committee to Study Governmental Operations With Respect to Intelligence Activities. Book I, s. 2.

⁵⁰ Id. s. 4.

⁵¹ Id. s. 5.

⁵² Id. s. 11.

⁵³ Id. s. 12 – 13.

⁵⁴ Id. s. 13.

americká spoločnosť adaptovať na prekonanie hrozieb slobody, ktoré predstavovali nepretržité tajné vládne aktivity. Druhý problém sa týkal otázky vytvorenia systému efektívnej kontroly a vyvodenia zodpovednosti v rámci exekutívy.⁵⁵ Ak Kongres nebude schopný vytvoriť procedúry, ktoré mu umožnia hrať jeho plnú ústavnú úlohu pri rozhodovaní o politických otázkach s ohľadom na spravodajské aktivity, mohlo by podľa výboru dôjsť k hlbšiemu rozkladu ústavnej vlády.⁵⁶ Po tridsiatich rokoch (od konca druhej svetovej vojny) značne utajených aktivít malo dôjsť v 70. rokoch k otvoreniu verejnej debaty a prijatiu legislatívnych rozhodnutí pre budúce smerovanie spravodajského systému Spojených štátov.

Do vypracovania záverečnej správy výboru neexistovali žiadne zákony Kongresu ani rozhodnutia Najvyššieho súdu vo veci, či môže prezident autorizovať elektronické sledovanie v mene národnej bezpečnosti v prípadoch aktivít zahraničných mocností alebo ich agentov. V záverečnej správe *Churchov* výbor skonštatoval, že zahraniční agenti a zahraničné establišmenty boli často, a ešte stále sú, objektmi elektronického sledovania FBI bez vydaného súdneho príkazu.⁵⁷ Aj keď podľa výboru nie je sledovanie cudzincov tak závažné ako sledovanie amerických občanov z pohľadu štvrtého dodatku a sledovanie zahraničných cieľov môže byť menej náchylné na zneužívanie získaných informácií, než odpočúvanie amerických občanov, pri zahraničnom odpočúvaní často dochádza k nepriamemu zachyteniu konverzácií Američanov v súvislosti s odpočúvaním cudzincov žijúcich v Spojených štátoch.⁵⁸ Aplikácia vágnych a elastických štandardov vyústila v neprípustné sledovanie a vážne narušenie práv garantovaných štvrtým dodatkom sledovaných osôb a osôb s nimi komunikujúcich.⁵⁹

⁵⁵ Id.

⁵⁶ Id.

⁵⁷ U. S. SENATE: (Book III, 1976), *supra*, s. 310.

⁵⁸ Id. s. 311.

⁵⁹ „Neoddeliteľná narušiteľská podstata elektronického sledovania umožnila vláde generovať veľké množstvá informácií o súkromných a politických životoch amerických občanov nesúvisiacich so žiadnym legitímnym vládnym cieľom. Zberom tohto typu informácií vzrástlo

So zreteľom na závery výboru a rozhodnutie v prípade *Keith*, prijal Kongres v roku 1978 komplexnú legislatívu namierenú proti zneužívaniu a vymedzujúcu procedúry používané pri vedení sledovania v oblasti zahraničných spravodajských aktivít, FISA⁶⁰. Zákon ustanovil procedúry pre získavanie zahraničných spravodajských informácií a zároveň vytvoril federálnu štruktúru autorizačných a kontrolných orgánov, čím došlo k definitívnemu zákonnému oddeleniu domáceho a zahraničného sledovania.

5 Zhrnutie

Najvyšší súd má nielen právomoc vyhlásiť federálne a štátne zákony za protiústavné, ale taktiež rozhodnúť o rozsahu právomocí prislúchajúcich jednotlivým mocenským vetvám a ich orgánom. Udalosti, ktoré predchádzali prijatiu FISA potvrdili toto nastavenie del'by moci v Spojených štátoch. Najvyšší súd formuloval odporúčania pre Kongres, akým spôsobom má upraviť federálnu legislatívu týkajúcu sa odpočúvania, aby bola v súlade so štvrtým ústavným dodatkom zabraňujúcim neodôvodneným vládnym zásahom narušiť súkromnú sféru človeka, v tomto prípade najčastejšie telefonickú komunikáciu. Na druhej strane bolo nevyhnutné poskytnúť bezpečnostným zložkám dostatočný priestor na boj s kriminalitou a zaistenie národnej bezpečnosti. Aj keď prijatie FISA predstavovalo vyvrcholenie dlhoročnej snahy o vytvorenie ústavne prijateľného systému získavania domácich aj zahraničných spravodajských informácií, bol to len začiatok hľadania optimálneho nastavenia del'by moci a rozsahu právomocí federálnej vlády pri uskutočňovaní zásahov do práv garantovaných štvrtým dodatkom.

Literatúra:

Berger v. New York, 388 U.S. 41 (1967).

nebezpečenstvo ich použitia pre stránice politické a iné nevhodné účely vysokými predstaviteľmi administratívy." Id. s. 332.

⁶⁰ Pub.L. 95-511, 92. Stat. 1783.

- Congressional Record (1968): 114 Cong. Rec. 14751. [online]. Available at: <<https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/GPO-CRECB-1968-pt11/pdf/GPO-CRECB-1968-pt11-6.pdf> > [Accessed 07. February 2018].
- DAMREN, S., C. (2003): The Keith Case. In: *The Court Legacy*, Vol. XI, No. 4, 4. november 2003.
- DICKSON, D. (2001): *The Supreme Court in Conference (1940-1985)*. Oxford University Press.
- Katz v. United States, 389 U.S. 347 (1967).
- Laird v. Tatum, 409 U.S. 824 (1972).
- NWC: *Electronic Surveillance (1976): Report of the National Commission for the Review of Federal and State Laws Relating to Wiretapping and Electronic Surveillance*. Washington.
- Správa Výboru pre súdnictvo Senátu Spojených štátov č. 90-1097, 29. apríl 1968. 1968 U.S.C.C.A.N. 2112.
- Súhrnný zákon na kontrolu kriminality a pre bezpečné ulice (*Omnibus Crime Control and Safe Streets Act of 1968*). 82 Stat. 197.
- U. S. SENATE (1975): *Final Report of the Select Committee to Study Governmental Operations With Respect to Intelligence Activities. Book I, Foreign and Military Intelligence*, Washington, U. S. Government Printing Office.
- U. S. SENATE (1976): *Final Report of the Select Committee to Study Governmental Operations With Respect to Intelligence Activities. Book III, Supplementary Detailed Staff Reports on Intelligence Activities and Rights of Americans*. Washington, U. S. Government Printing Office.
- United States v. Sinclair, 321 F. Supp. 1074 (E.D. Mich. 1971).
- United States v. United States District Court for the Eastern District of Michigan, 444 F.2d 651 (6th Cir. 1971).
- United States v. United States District Court, 403 U.S. 930 (1971). Cert. granted.
- United States v. United States District Court, 407 U.S. 297 (1972).
- Ústava Spojených štátov amerických.

Gilbert Futó *is an assistant profesor at Department of International Political Relations at University of Economics in Bratislava, Slovakia.*

[e-mail: gilbert.futo@euba.sk]

Studies

Agenda setting: Mediálna a politická agenda a ich vplyv na slovenskú verejnú

Agenda setting: Media and political agenda and their impact on Slovak public

Tibor MÔCIK

Abstract: *In this article we describe structure and topic of our dissertation thesis, which is agenda setting of media and politicians, their impact on Slovak public and their symbiosis, based on four issues, which have been massively discussed in Slovak mass media recently. After introduction to the topic and short definition of analyzed issues, we present theoretical framework of phenomena of agenda setting, which we will discuss in the project of dissertation thesis and in the thesis as well. Then we define current state of the research of the issue in Slovakia and abroad. In the next part of the article we assume three main and secondary research questions and methods we will apply to answer them in our dissertation thesis. The key methods we will use in our dissertation thesis are two - quantitative content analysis of selected Slovak press and electronic media (first and second pair of research questions) and questionnaire (third pair of research questions). In the following part we describe the supposed structure of dissertation thesis. In the conclusion we sum up issues, concerned in the article and in the future thesis as well.*

Keywords: *mass media, agenda setting, media agenda, political agenda, political communication, public opinion*

Abstrakt: *V tomto článku opisujeme štruktúru a tému našej dizertačnej práce, ktorou je nastolovanie agendy médií a politikov, ich dopad na slovenskú verejnosť a ich symbióza, založené na štyroch témach, ktoré boli v nedávnej dobe silno diskutované v slovenských masových médiách. Po úvode do témy a krátkej definícii analyzovaných problémov, predstavujeme teoretický rámec fenoménu agenda setting, ktorému sa budeme venovať v projekte dizertačnej práce aj v samotnej práci. Následne definujeme súčasný stav výskumu danej témy na Slovensku a v zahraničí. V ďalšej časti článku formulujeme tri hlavné a sekundárne výskumné otázky a metódy, ktoré použijeme na ich zodpovedanie v našej dizertačnej práci. Kľúčovými metódami, ktoré v našej dizertačnej práci použijeme sú dve – kvantitatívna obsahová analýza vybraných slovenských tlačných a elektronických médií (prvý a druhý pár výskumných otázok) a dotazník (tretí pár výskumných otázok). V nasledujúcej časti opisujeme predpokladanú štruktúru dizertačnej práce. V závere robíme zhrnutie tém a problémov obsiahnutých v článku a aj v samotnej budúcej dizertačnej práci.*

Kľúčové slová: *masové médiá, nastolovanie agendy, mediálna agenda, politická agenda, politická komunikácia, verejná mienka.*

1 Úvod

V tomto článku predstavujeme tému nastolovania agendy v slovenských médiách a politike a jej vplyv na verejnosť. Zároveň prezentujeme výskumné ciele a metódy našej dizertačnej práce, na ktorej v súčasnosti pracujeme.

Verejná mienka môže byť v súčasnej dobe, nabitej informáciami, veľmi premenlivá. V záplave často protichodných

informácií a vnemov sa nie každý občan vie rýchlo zorientovať, a tak vzniká riziko vytvorenia si predčasných záverov z udalostí, o ktorých informujú masové médiá. Ak však hovoríme o politickom a vo všeobecnosti spoločenskom dianí, tak je verejná mienka zároveň pomerne dôležitá vec, pretože na jej základe občania vo voľbách rozhodujú o budúcnosti svojej obce, mesta, kraja, krajiny, ale v prípade členských štátov Európskej únie aj o budúcnosti svojho kontinentu. Hoci v súčasnosti máme už relatívne veľa komunikačných kanálov, prostredníctvom ktorých možno získavať informácie, ešte vždy v informovaní o aktuálnych udalostiach hrajú dominantnú úlohu tradičné médiá, ktoré sú označované aj ako „mainstreamové“ médiá. Vplyvom stále sa rozvíjajúcich nových médií je tento typ masmédií často podrobovaný kritike. Kritici súčasného stavu tradičných masmédií často upozorňujú na ich osobnú angažovanosť v niektorých témach, kedy akoby neboli sprostredkovateľom reality, ale jej tvorcom a priamym aktérom. Za všetkých kritikov možno spomenúť bývalého šéfredaktora denníka SME Martina Milana Šimečku, ktorý sa v rozhovore, ktorý poskytol tomuto denníku k 20.výročiu jeho existencie, vyjadril nasledovne: „SME nie sú moje noviny. Z novin na mňa dýcha, že nehľadáte pravdu, ale ju viete. Novinárskou povinnosťou je hľadať pravdu, nech je aj prekvapujúca a nepríjemná. Mám pocit, že SME pravdu pozná a písaním ju len potvrdzuje.“ (Denník SME, 14.1.2013) Ďalším terčom kritiky často býva aj tendencia k bulvarizácii dovedy seriózných médií. Tieto médiá sa totiž pod vplyvom novej konkurencie vyvíjajú a prispôsobujú novým výzvam svoj obsah. Za účelom udržania, či prípadne rozšírenia čitateľskej obce vnášajú tradičné médiá do svojho obsahu „ľahšie“, bulvárnejšie témy, či aspoň bulvárnejšie spracovanie inak seriózných tém. Na tento vývoj reflektuje aj verejnosť a dlhoročný trend nám ukazuje, že aj čitatelia čoraz viac reagujú na *ad hoc* žurnalistiku, v ktorej sa, podobne ako vo volebnej kampani, vytráca dôraz na tvorbu politiky. Prím začína hrať upozorňovanie na rôzne kauzy, ktorých dopad na fungovanie štátu sice nemusí byť nutne markantný, ich vplyv na verejnú mienku a preferencie politických strán však môže byť vďaka ich mediálnemu pokrytiu podstatný.

Aby bol proces vplyvu na verejnú mienku čo najúspešnejší, je potrebné „nastolenie agendy“ (z angl. *agenda-setting*). Tento pojem zaviedli a po prvýkrát použili profesori žurnalistiky zo Severokarolínskej univerzity Maxwell McCombs a Donald L. Shaw. Najčastejšie označuje situácie, v ktorých médiá výberom tém, ktorým sa primárne venujú, určujú, o čom sa bude medzi verejnosťou hovoriť – teda nastoľujú mediálnu agendu. Inak povedané, „médiá nepresviedčajú percipientov o tom, ako majú myslieť, ale svojím posolstvom nás presviedčajú o tom, o čom máme uvažovať.“ (Lincényi 2015: 484) Ide však iba o jednu z troch zložiek nastoľovania agendy. Témy do diskusie totiž verejnosti nemusia nastoliť iba masmédiá, ale aj samotní politici. Častá je i situácia, keď určitú tému predostrie politik či politická strana ako celok na svojej tlačovej konferencii, neskôr však túto tému preberie jedno či viac masmédiá a šíri ďalej do povedomia verejnosti, ktorá si ju následne osvojí a diskutuje o nej. V takomto prípade ide už celkom určite o symbiózu daného média a politika, resp. politického zoskupenia, ktorého agendu toto médium prevezme – teda o symbiózu mediálnej a politickej agendy. Dôvodov na takýto krok môže byť viacero – názorová afilácia predmetného masmédiá, ktorá je blízka alebo dokonca totožná s daným politickým zoskupením, ale rovnako môže ísť o natoľko závažnú udalosť, že danému masmédiu stojí bez ohľadu na politické pozadie za zmapovanie napr. vo forme série niekoľkých článkov, vydaných v krátkom slede za sebou.

2 Analyzované témy

V súčasnosti sme mali možnosť v médiách aj mimo nich sledovať vývoj niekoľkých takýchto udalostí, resp. káz. Jednou z nich je kauza daňových únikov podnikateľa Ladislava Bašternáka, jeho údajné prepojenia na ministra vnútra Roberta Kaliňáka a skutočnosť, že predseda vlády Robert Fico býva v bytovom komplexe Bonaparte, ktorého výstavbu Bašternák sčasti financoval. V tomto prípade ide o kauzu, ktorej počiatok možno hľadať v tlačových konferenciách poslancov za stranu Sloboda a Solidarita (SaS) a hnutie Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti (OLaNO-NOVA), no jej ďalší vývoj už udávali médiá, pričom mnohé sa tejto kauze venujú dodnes. Podobný príklad predstavuje súčasné dianie okolo lídra hnutia OLaNO-NOVA

Igora Matoviča, ktorého poslanci NR SR z radov súčasnej koalície, najmä však strany SMER-SD, obvinili z niekoľkých trestných činov a iných previnení, o.i. krátenia daní, údajného pochybného podnikania v rodinnej firme Regionpress, ale i nepozastavenia živnosti, za čo Matovičovi dokonca hrozila strata poslaneckého mandátu. Uvedené dve udalosti, resp. v prípade Igora Matoviča niekoľko udalostí, vedúcich k hrozbe straty mandátu, môžeme označiť za príklady „nastolenia agendy“ zo strany verejných činiteľov, ktorými sú poslanci Národnej rady Slovenskej republiky, resp. členovia vlády SR a až následne na ne reflektovali médiá svojím záujmom. Iným prípadom sú udalosti, na ktoré politici a iné verejne činné osoby reagovali až *ex post* – v čase, keď na ne upozornili – a nastolili agendu – médiá. Ako príklad môže poslúžiť verejná výzva dvoch stredoškolských študentov z Dubnice nad Váhom na riešenie stavu korupcie v slovenskej politike, ktorá bola adresovaná najmä ministrovi vnútra Robertovi Kaliňákovi a prezidentovi Policajného zboru Tiborovi Gašparovi. Hoci je táto iniciatíva a jej mediálny dosah na prvý pohľad príkladom *agenda-setting* zo strany médií, v skutočnosti čiastočne vychádza aj z už spomínanej kauzy podnikateľa Ladislava Bašternáka, nakoľko aj na ňu odkazujú autori tejto iniciatívy ako na jeden z najmarkantnejších príkladov korupcie v slovenskom verejnom priestore. Uvedená výzva napokon viedla až k organizácii tzv. protikorupčného pochodu, na ktorom sa v apríli 2017 v Bratislave zúčastnilo niekoľko tisíc ľudí a v súčasnosti boli po nesplnení podmienok organizátorov pochodu zorganizované ďalšie pochody, tentoraz okrem Bratislavy aj v iných krajských mestách. Určitou formou nastolenia agendy zo strany médií je aj súbor článkov, týkajúcich sa politickej strany „Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko“ (K-ĽSNS) a najmä postoj médií k tejto strane, čo sa týka prístupu jej predstaviteľov do tlačových a elektronických masmédií. Hoci meno Mariana Kotlebu nie je verejnosti neznáme – v širokej verejnosti rezonuje už od roku 2005, keď pretransformoval združenie Slovenská pospolitosť na politickú stranu, ktorá bola onedlho rozhodnutím súdu zrušená – intenzívnejšie sa jemu a strane K-ĽSNS, ktorej je predsedom, médiá začali venovať na jeseň roku 2013, keď sa vo voľbách do orgánov samosprávnych krajov

dostal do druhého kola voľby predsedu Banskobystrického samosprávneho kraja a napriek očakávaniám väčšiny masmédií túto voľbu aj vyhral. Opakovaný nárast mediálneho záujmu o Mariana Kotlebu a stranu K-ĽSNS vznikol po – znovu väčšinou slovenských masmédií neočakávanom – výsledku tejto strany vo voľbách do NR SR v roku 2016, na základe ktorého získali v slovenskom parlamente 14 mandátov. Tento záujem trvá v rôznych podobách prakticky dodnes a prerástol do nových foriem v podobe organizovania rôznych odborných konferencií i stretnutí pre širokú verejnosť.

Práve uvedené štyri udalosti, resp. súbor viacerých udalostí poslúžia v našej dizertačnej práci ako príklady nastolenia mediálnej, resp. politickej agendy. Cieľom práce bude predovšetkým zistiť, akým spôsobom (a či vôbec) sa politická a mediálna agenda, resp. ich symbióza pretavujú do verejnej agendy, t.j. aký vplyv má mediálna a politická agenda, použitá v uvedených príkladoch, na verejnosť a jej mienku. Ešte pred konkrétnejším popisom predpokladaného cieľu práce a metód, ktoré mienime použiť vo svojej práci, však považujeme za potrebné teoreticky stručne zadefinovať danú problematiku na základe dostupnej literatúry, ako aj súčasný stav výskumu v oblasti vplyvu mediálnej a politickej agendy na verejnú mienku.

3 Teoretický rámec

Téma nastoľovania mediálnej agendy nepatrí v sociálnych vedách k najnovším. Za priekopnícke dielo v danej oblasti môžeme celkom iste považovať publikáciu Waltera Lippmanna *Public opinion*, ktorá vyšla už v roku 1922. Okrem kritiky úlohy médií vo vtedajšej demokratickej spoločnosti v nej autor zavádza termín „výroba súhlasu“ (*manufacturing consent*), ktorú o niekoľko desaťročí neskôr použili ako názov svojej tematicky podobne zameranej publikácie Edward Herman a Noam Chomsky. Z dôvodu ich prínosu pre oblasť skúmania nastoľovania agendy a inšpirácie pre mnoho iných diel sme obidve spomínané publikácie zaradili do zoznamu predpokladanej literatúry pre dizertačnú prácu aj napriek faktu, že boli publikované už pred niekoľkými dekadami, či v prípade Lippmanna pred takmer storočím. Autorom samotného pojmu „nastolovanie agendy“ (*agenda-setting*) však nie je Lippmann a

ani Chomsky s Hermanom, ale, ako už bolo uvedené vyššie, profesori žurnalistiky zo Severokarolínskej univerzity Maxwell McCombs a Donald L. Shaw. Tento termín po prvýkrát použili vo svojej štúdii „Funkcia masmédií v nastoľovaní agendy“ z roku 1972. V tejto štúdii autori skúmali vplyv médií na voličov v meste Chapel Hill počas volebnej kampane pred prezidentskými voľbami v USA v roku 1968. Ich cieľom bolo zistiť, či sa kľúčové témy kampane tak, ako ich vnímajú voliči, prekrývajú s kľúčovými témami volieb podľa obsahu analyzovaných masmédií. Výsledky preukázali koreláciu medzi hlavnými témami vydaní analyzovaných denníkov a hlavnými témami volieb podľa vnímania respondentov, bez ohľadu na to, ktorého kandidáta vo voľbách podporovali. Maxwell McCombs pokračoval vo výskume nastoľovania agendy aj po vydaní spomínanej štúdie, výsledkom čoho je publikácia s príznačným názvom *Agenda setting*, ktorá vyšla v originálnom vydaní v roku 2004. Autor v nej rozoberá problematiku nastoľovania agendy z viacerých hľadísk – ako a prečo dochádza k jej nastoľovaniu, ako sa vytvára v médiách a aké dôsledky má tento fenomén pre spoločnosť. Podľa McCombsa (2009: 30) je základným tvrdením teórie *agenda-setting* skutočnosť, že témy, na ktoré je kladená dôležitosť v médiách, bude onedlho za dôležité považovať aj verejnosť – ide teda o prenos významnosti tém. McCombs ďalej uvádza dve základné podmienky na preukázanie kauzality medzi vplyvom mediálnej agendy na verejnú agendu. Prvou je významná miera korelácie medzi predpokladanou príčinou a jej následkom a druhou časová postupnosť, kedy, pochopiteľne, musí príčina (mediálna agenda) predchádzať následku (verejná agenda). (McCombs 2009: 44) Autor v ďalšej časti publikácie popisuje tzv. acapulckú typológiu, ktorej meno pochádza z mesta Acapulco v Mexiku, kde bola po prvýkrát táto typológia predstavená. (McCombs 2009: 62-65) Uvedenú typológiu definujú dva dichotómne rozmery. Prvý určuje spôsob zamerania pozornosti – buď na agendu ako celok, alebo len na niektorú jej položku. Druhý rozmer definuje mieru významnosti agendy pre verejnosť – podľa toho, či sa zameriame na verejnosť ako celok (resp. nejakú vybranú skupinu verejnosti) alebo len na jednotlivcov. Následne sa acapulcká typológia delí na štyri perspektívy

nastolovania agendy. Perspektíva I, nazývaná aj „konkurencia,“ skúma celú agendu a meria významnosť agendy z hľadiska verejnosti ako celku. Perspektíva II s názvom „automat“ sa takisto zameriava na celú agendu, ale na rozdiel od perspektívy I iba z hľadiska jednotlivca, ktorý má určiť poradie tém, ktoré sú pre neho významné. Perspektíva III sa, naopak, zameriava na súhrnné dáta merania významnosti agendy pre verejnosť, skúma však iba jednu vybranú položku, resp. tému z celej agendy. Keďže sa zameriava na históriu tejto jedinej témy, má názov „historický vývoj.“ Posledná perspektíva IV, nazývaná aj „kognitívny portrét“ sa tiež zameriava na jednu tému z celej agendy, avšak len z pohľadu jednotlivca. Ide najmä o experimentálne štúdie, ktoré merajú významnosť určitej témy pre jednotlivca predtým a potom, ako bol vystavený „vplyvu“ vybraného spravodajského programu alebo iného masmédiá. Hoci McCombs priznáva dôležitosť každej z uvedených perspektív, uznáva, že najkomplexnejší náhľad poskytuje „konkurencia,“ čiže perspektíva I. Táto perspektíva bude dominantná aj v našej dizertačnej práci. Naším cieľom teda nebude vytvárať novú teóriu, ale v súlade s nižšie uvedenými cieľmi a metódami verifikovať teóriu „agenda-setting.“

4 Súčasný stav výskumu

K téme nastolovania mediálnej agendy vyšlo aj v tomto tisícročí niekoľko prínosných publikácií, a to tak v zahraničí, ako aj na Slovensku. Za tie zahraničné možno uviesť už spomínanú knihu *Agenda setting*, ktorej autorom je jeden z autorov tohto pojmu Maxwell McCombs. Táto publikácia z roku 2004 predstavuje pomerne podrobný prehľad nástrojov a aspektov nastolovania agendy v médiách. Dopĺňa ju tiež široký diapazón príkladov aplikovania fenoménu *agenda-setting* z demokratických krajín niekoľkých svetadielov.

Čo sa týka akademických a záverečných prác na Slovensku, ktoré sú pre otázku súčasného stavu výskumu pre túto dizertačnú prácu zrejme najrelevantnejšie, téme nastolovania agendy sa venovalo niekoľko desiatok bakalárskych a diplomových prác, no žiadna z nich sa vzhľadom na obmedzený rozsah tejto témy nemohla venovať do takej miery, ako si za ambíciu kladieme my. Problematikou

agenda-setting a možnou mediálnou manipuláciou sa na Slovensku zaoberá aj niekoľko autorov so žurnalistickou minulosťou, pričom z ich publikácií a analýz mienime čerpať vo svojej dizertačnej práci (napr. Marcel Lincényi, Andrej Tušer). Marcel Lincényi v poslednom období prispel k téme nastoľovania mediálnej agendy na Slovensku okrem iného dvomi publikáciami – Manipulácia a objektivita v masmédiách a Charakteristika dennej tlače na Slovensku. Prvá z nich predstavuje prehľadný a zároveň podrobný obraz masmédií a ich rôznych aspektov fungovania na Slovensku. Autor v práci ponúka pohľad na právny a etický rámec masmédií v SR spolu s príkladmi fungovania právnej úpravy volebnej kampane pri jednotlivých typoch volieb na Slovensku. Ďalej predstavuje systém nastoľovania agendy v dvoch stupňoch, ktorému sa v zahraničí venoval aj už spomínaný Maxwell McCombs a prezentuje faktory, ktoré vstupujú do procesu spracovania mediálnej informácie až do doby, kým sa dostane ku konečnému užívateľovi – čitateľovi periodika, resp. divákovi a poslucháčovi elektronických médií. Autor vo svojej publikácii takisto vymenúva a bližšie popisuje jednotlivé typy manipulácie v masmédiách s dôrazom na konkrétne príklady. V poslednej kapitole sa venuje výsledkom svojho vlastného výskumu mediálnej manipulácie. V tomto výskume autor analyzoval tri celoštátne slovenské denníky a ich články v čase pred parlamentnými voľbami v rokoch 1990 – 2006. Cieľom výskumu bolo zistiť, ako jednotlivé denníky reflektovali dianie v súdobých politických subjektoch a aký bol pomer prevzatých agentúrnych príspevkov a autorských článkov redaktorov v ich politickom spravodajstve. Výsledky výskumu ukázali, že analyzované denníky v predvolebnom období využívali agentúrne príspevky len v minimálnej miere a dôraz kládli na články od svojich vlastných redaktorov či iných prispievateľov. Autor tiež preukázal existenciu mediálnej manipulácie v jednotlivých analyzovaných denníkoch, keď tieto publikovali o jednotlivých kandidujúcich politických subjektoch často výrazne odlišné články v porovnaní s inými médiami, navyše s jasnou názorovou konotáciou v (ne)prospech konkrétneho subjektu. Druhá spomínaná publikácia Marcela Lincényiho – Charakteristika dennej tlače na Slovensku – mapuje vývoj

dennej tlače v SR od roku 1990 až do roku 2014. Po teoretickom úvode autor predstavuje stručnú, ale obsahovo dostatočnú typológiu dennej tlače v slovenských podmienkach a kategorizuje denníky podľa času vychádzania, obsahového zamerania, územia, na ktorom vychádzajú a formátu. Následne prezentuje historický vývoj systému dennej tlače na území Slovenska po roku 1989 spolu s uvedením styčných bodov, charakteristických pre určité časové obdobie. Autor tiež v krátkosti predstavuje v súčasnosti vychádzajúce tituly dennej tlače na Slovensku, právnu úpravu a etické podmienky dennej tlače v SR. Publikáciu uzatvára výskumom, v rámci ktorého skúmal vzájomný vzťah medzi jednotlivými premennými, ktorými boli: počet celoslovenských denníkov, priemerná cena periodík, objem reklamy (nezávislé premenné) a celkovým jednorázovým nákladom (závislá premenná).

Druhý zo spomínaných autorov, Andrej Tušer, do témy prispel publikáciami, v ktorých rozoberá najmä súčasné problémy a výzvy tlačných médií na Slovensku. V ostatnom čase mu vyšla publikácia *Ako sa robia noviny*, v ktorej sa po úvode do témy a historickom exkurze do vývoja tlače na Slovensku i vo svete autor venuje rôznym aspektom fungovania tlačných médií v súčasnej dobe. Popisuje a uvádza postupy redigovania dennej tlače – grafickej a štylistickej úpravy novín. Ďalej predstavuje vlastné i prevzaté typológie jednotlivých spravodajských a publicistických (analytických i beletristických) žánrov. V poslednej kapitole Tušer rozoberá aktuálnu situáciu morálnej i jazykovej úrovne novinárov na Slovensku a predstavuje „abecedu“ pozitívnych i negatívnych vlastností, ktorými by ideálny novinár (ne)mal disponovať. Napriek relatívne teoretickému zameraniu tejto publikácie je podľa nás prínosným príspevkom do súčasného diskurzu v otázke úrovne médií doma i vo svete. Autor je navyše dlhoročným odborníkom, ktorý pozná problematiku médií z vlastnej praxe a už niekoľko desiatok rokov sa jej venuje aj v akademickej sfére.

Z dizertačných prác stojí za povšimnutie práca Jakuba Fila z roku 2015, v ktorej sa autor venoval konštruovaniu sociálnej reality v médiách na príklade nastoľovania mediálnej agendy, týkajúcej sa tzv. referenda o rodine, ktoré sa konalo na začiatku roku 2015. Autor v nej použil obsahovú analýzu médií, ako aj

kvantitatívnu metódu formou štrukturovaných dotazníkov, čím zisťoval vplyv mediálnej agendy na verejnosť. Napriek nespornému vedeckému prínosu tejto práce pre tému nastoľovania mediálnej agendy máme ambíciu vo svojej práci posunúť vedecký diskurz ďalej tým, že do nej hodláme zahrnúť aj aspekt nastoľovania politickej agendy z hľadiska jeho vplyvu na verejnú mienku a verejnú agendu, ale aj jeho symbiózy s mediálnou agendou. Domnievame sa teda, že v slovenskom vedeckom prostredí by naša práca svojím zameraním mohla byť nielen aktuálnym, ale aj prínosným príspevkom do predmetnej problematiky, nakoľko vyššie uvedeným spôsobom rozširuje náhľad na ovplyvňovanie verejnosti informáciami, prijímanými zo strany médií a verejných činiteľov.

5 Cieľ práce a výskumné otázky

Výskumnou oblasťou našej dizertačnej práce bude politická komunikácia. Inštitút politického marketingu v rámci svojho mediálneho slovníka definuje tento pojem ako „mnohohrstvový proces, v rámci ktorého dochádza k obojsmernému toku informácií medzi aktérmi – politickými a mediálnymi inštitúciami a občanmi (publikom) v určitom prostredí.“ (Inštitút politického marketingu 2013) Ako sme už v stručnosti načrtli, hlavným cieľom našej dizertačnej práce bude zisťovanie vplyvu mediálnej agendy, politickej agendy a ich symbiózy na verejnú mienku na základe vyššie uvedených príkladov ako udalostí, ktorým sa v uplynulom čase venovali najväčšie slovenské masmédiá ako objekt nášho výskumu. Pri dosiahnutí tohto cieľa vychádzame z predpokladu, že tradičné, „zavedené“ masmédiá (či už ide o mienkotvorné alebo bulvárne médiá) hrajú v otázke ovplyvňovania verejnej mienky stále podstatnú úlohu a to napriek faktu, že ich dôvera u určitej časti spoločnosti môže pod vplyvom nových komunikačných kanálov a vzniku tzv. alternatívnych médií klesať. Pod pojmom „tradičné médiá“ pritom nemáme na mysli iba tlačené periodiká, ale aj elektronické médiá v podobe televízie a rozhlasu.

Z uvedeného vyplýva vytýčenie nasledovnej výskumnej otázky:

VO 1: Má nastolená mediálna a politická agenda na Slovensku vplyv na slovenskú verejnú mienku?

V prípade zistenia vplyvu mediálnej agendy na verejnú mienku zodpovieme aj nasledovnú vedľajšiu výskumnú otázku:

VVO 1: Aký vplyv má nastolená mediálna a politická agenda na slovenskú verejnú mienku?

V práci taktiež budeme skúmať vplyv politickej agendy na mediálnu agendu, t.j. ako médiá reflektujú témy, ktoré nastoľujú politici ako verejní činitelia. V analýze použijeme dve z vyššie uvedených tém: kauzu „Bašternák“ a kauzu „Matovič“. Dôvodom je skutočnosť, že práve uvedené témy boli vytvorené politikmi a až následne ich prevzali médiá.

Pri tejto analýze si vytýčime nasledovnú výskumnú otázku:

VO 2: Má politická agenda na Slovensku vplyv na domácu mediálnu agendu?

V prípade zistenia vplyvu politickej agendy na mediálnu agendu zodpovieme aj nasledovnú vedľajšiu výskumnú otázku:

VVO 2: Akým spôsobom reflektujú jednotlivé slovenské médiá politickú agendu?

Pre zistenie vplyvu informácií, podávaných zo strany médií a politikov, však podľa nášho názoru nepostačuje len obsahová analýza médií a použitie jednoduchšej štatistickej metódy, ale je potrebné zistiť aj konkrétny stav vnímania mediálneho vplyvu na verejnosť práve zo strany občanov - „členov“ verejnosti, potenciálnych recipientov médií a v neposlednom rade aj voličov.

Z toho dôvodu si vytyčujeme aj tretiu výskumnú otázku, ktorá znie:

VO 3: Aké je vnímanie verejnosti v otázke vplyvu mediálnej a politickej agendy na verejnú mienku?

V súvislosti s touto otázkou zodpovieme aj nasledovnú vedľajšiu výskumnú otázku:

VVO 3: Ako vnímajú respondenti jednotlivé kauzy, ktoré analyzujeme v tejto dizertačnej práci?

Predmetné výskumné otázky budú zároveň akýmsi meradlom toho, do akej miery je úspešné nastoľovanie agendy a či existujú témy, ktoré rezonujú na verejnosti, no v masmédiách nie.

6 Metodika práce

Na zodpovedanie prvých dvoch hlavných a vedľajších výskumných otázok využijeme najmä kvantitatívnu obsahovú analýzu vybraných slovenských masmédií. Pôjde teda o ústrednú metódu zberu dát, použitú v dizertačnej práci. Trampota, odvolávajúc sa na Wimmera s Dominickom, uvádza desať základných krokov, ktoré sa pri používaní tejto metódy spravidla dodržiavajú (Trampota, Vojtěchovská 2010: 103,104):

1. formulácia výskumnej otázky alebo hypotézy,
2. definícia výberového súboru/populácie,
3. výber patričnej vzorky z populácie,
4. výber a definícia jednotky merania,
5. konštrukcia kategórií obsahu, ktoré budú analyzované,
6. vystavenie systému kvantifikácie,
7. tréning kódovačov a prevedenie pilotného výskumu,
8. kódovanie obsahu,
9. analýza zhromaždených dát a
10. definícia záverov.

Podľa Wimmera s Dominickom však nie je nutné dodržiavať presnú postupnosť týchto krokov v poradí, v akom ich uviedli. Okrem prvého bodu, ktorý sme si zodpovedali už v časti „Cieľ práce a výskumné otázky“ teraz popíšeme, ako budeme pri naplňaní jednotlivých krokov tejto metódy postupovať.

K druhému bodu, podľa ktorého je pri kvantitatívnej obsahovej analýze nutné definovať výberový súbor, Trampota ďalej uvádza, že môže byť ohraničený časovo, z hľadiska zvoleného média a prípadne aj tematicky. V našom prípade si výberový súbor ohraničujeme na nasledovné slovenské masmédiá: z tlačných médií denníky SME a Pravda, z elektronických médií televíziu Markíza, televíziu TA3 a Rozhlas a televíziu Slovenska (RTVS), pričom v prípade RTVS využijeme obsah z televíznej aj rozhlasovej zložky tohto média. Budeme analyzovať články a reportáže, týkajúce sa priamo nasledovných štyroch súborov udalostí:

1. kauza „Bašternák“;

2. udalosti, vedúce k iniciatíve na zbavenie mandátu poslanca NR SR Igora Matoviča (ďalej len „kauza Matovič“);
3. iniciatíva, vedúca k organizácii tzv. protikorupčných pochodov (ďalej len „téma protikorupčných pochodov“);
4. informovanie o činnosti strany „Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko“ a o jej predstaviteľoch (ďalej len „téma Kotleba-ĽSNS“).

Po krátkej prehľadovej analýze jednotlivých tém sme sa rozhodli pre časové ohraničenie analýzy mediálneho pokrytia jednotlivých tém na 6 mesiacov, avšak pri každej jednotlivej téme pôjde o iné časové obdobie:

- v prípade kauzy „Bašternák“ budeme analyzovať vybrané médiá v období od 2. januára 2016 do 1. júla 2016;
- v prípade „kauzy Matovič“ budeme analyzovať vybrané médiá v období od 1. októbra 2016 do 31. marca 2017;
- v prípade témy „protikorupčné pochody“ budeme analyzovať vybrané médiá v období od 1. februára 2017 do 31. júla 2017;
- v prípade témy „Kotleba – ĽSNS“ budeme analyzovať vybrané médiá v období od 1. marca 2016 do 31. augusta 2016.

V rámci tretieho bodu – výberu patričnej vzorky z populácie (v našom prípade z výskumného, resp. výberového súboru) vylúčime z analýzy článkov a reportáží, publikovaných, resp. odvysielaných v menovaných médiách tie reportáže, ktoré sa predmetných tém dotýkajú len okrajovo. V prípade tlačených médií do analýzy nezaraďíme komentáre, nachádzajúce sa v názorovej časti daného média a takisto články, ktoré boli publikované len na internetových stránkach daných masmédií. V prípade elektronických médií do analýzy vyberieme reportáže, odvysielané v spravodajských reláciách predmetných médií. Ich podrobný popis uvádzame v projekte dizertačnej práce. Po výbere vhodných článkov a reportáží tieto podrobíme obsahovej analýze na základe ich názorovej hodnoty. Nakoľko však jednotlivé názorové hodnoty budú vopred určené, budeme aplikovať tzv. *a priori kódovanie* (bod 5.), ktoré „ustanovuje kategórie pred samotným zberom dát na

základe určitej teoretickej alebo racionálnej úvahy“ a „každá skúmaná jednotka sa musí dať zaradiť vždy do práve jednej kategórie danej premennej.“ (Trampota, Vojtěchovská 2010: 103,104) Každému článku a reportáži, ktorého konotácia bude vo vzťahu k predmetu témy pozitívna, priradíme hodnotu „+“. Naopak, príspevku, ktorého konotácia bude vo vzťahu k predmetu danej témy negatívna, priradíme hodnotu „-“. V prípade neutrálnej alebo zmiešanej konotácie článku, resp. reportáže priradíme hodnotu „0.“ Následne dané hodnoty vydelíme celkovým počtom reportáží, publikovaných v danom médiu o predmetnej téme, čím získame percentuálny podiel pozitívne, neutrálne a negatívne ladených článkov a reportáží vo vzťahu k predmetu danej témy – budeme teda kódovať obsah (bod 8.).

Predmetmi k prvej menovanej téme (vo vyššie uvedenom poradí) sú Ladislav Bašternák, Robert Kaliňák (v súvislosti s témou) a Robert Fico (v súvislosti s témou), k druhej Igor Matovič, k tretej organizátori tzv. protikorupčných pochodov a ku štvrtej strana K-ĽSNS a jej predstavitelia. Jednotlivé články o predmetných témach budú teda „jednotky merania“ (bod 4.), ktoré sú podľa definície „úseky mediálnych obsahov, na ktorých skúmame zvolené premenné a ich kategórie.“ (Trampota, Vojtěchovská 2010: 106) Následne vyberieme relevantné prieskumy verejnej mienky, ktoré sa týkali aktuálnych volebných preferencií, ale aj vnímania korupcie (relevantné pre prvú a tretiu tému) a výsledky minulých i prípadných nadchádzajúcich volieb. Prieskumy verejnej mienky použijeme iba pri zodpovedaní prvej hlavnej a vedľajšej výskumnej otázky.

Hoci Trampota s Vojtěchovskou (2010: 106, 107) pri siedmom bode odporúčajú pri aplikovaní kvantitatívnej obsahovej analýzy väčší počet výskumníkov – kódovačov (ideálne dvoch až šiestich), v prípade našej dizertačnej práce bude kódovač len jeden – autor práce. Pilotný výskum, ktorý je uvedenými autormi takisto odporúčaný pred výskumom v rámci vedeckej práce, nebudeme realizovať. Autor práce však s uvedenou metódou má skúsenosti, nakoľko túto už použil v rámci svojej bakalárskej práce na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave a neskôr aj v rámci diplomovej práce na Fakulte sociálnych štúdií Univerzity Karlovej v Prahe.

Na účel zodpovedania tretej dvojice výskumných otázok použijeme dotazník, v ktorom skombinujeme kvalitatívnu a kvantitatívnu metódu, pôjde teda o dotazník s otvorenými i uzavretými otázkami. Samotných respondentov sa pokúsime vybrať tak, aby v ňom mali čo najrovnomernejšie zastúpenie obe pohlavia, mladšia i staršia generácia. Ako kompromis medzi spoľahlivým spracovaním výsledkov, v ktorých budeme mať možnosť použiť konkrétne názory jeho respondentov a dostatočnou reprezentatívnou vzorkou respondentov predbežne stanovujeme ich dolnú hranicu na 100 a hornú na 500 respondentov. Ďalším obmedzením pri výbere respondentov bude dolná veková hranica, ktorú stanovíme na 18 rokov. Dotazník bude obsahovať otázky, týkajúce sa vnímania analyzovaných udalostí zo strany občanov, ale bude v ňom možnosť doplniť aj inú udalosť, ktorú občania vnímajú ako pertraktovanú na verejnosti práve vplyvom médií či vyjadrení verejných činiteľov, či naopak, udalosť, ktorá v médiách pertraktovaná nie je, no podľa verejnosti by mala byť.

Ako vyplýva z vyššie uvedených výskumných otázok a metód, ktoré na ich zodpovedanie použijeme, práca má jeden, už pertraktovaný, hlavný cieľ (analýza vplyvu mediálnej agendy, politickej agendy a ich potenciálnej symbiózy na verejnú mienku) a okrem neho dva vedľajšie ciele – analýza vplyvu politickej agendy na mediálnu agendu (t.j. či možno hovoriť o symbióze týchto dvoch agend) a zistenie percepcie vplyvu mediálnej agendy na verejnosť zo strany konkrétnych členov samotnej verejnosti. Domnievame sa, že ide o primerané ciele vzhľadom na rozsah dizertačnej práce a dĺžku štúdia, určenú na spracúvanie tejto práce. Na záver tejto časti príspevku ešte považujeme za potrebné podotknúť, že v súčasnosti sú vyššie popísané metódy a výskumné otázky čiastočne ovplyvnené skutočnosťou, že niektoré udalosti, ktorých mediálne pokrytie budeme vo svojej práci analyzovať, ešte nie sú mediálne „uzavreté,“ a tak čiastočne môže ísť o tzv. rozvíjajúci sa výskum tak, ako ho popisuje Punch v publikácii *Úspešný návrh výzkumu*. Podľa neho je tento typ výskumu charakteristický tým, že „špecifické výskumné otázky nie sú vopred jasné, plán je popísaný skôr všeobecne než podrobne a dáta nie sú vopred štrukturované.“ (Punch 2008: 61) Nakoľko výskumné otázky sú

vopred dané a výskumný plán je popísaný tak podrobne, ako to súčasný stav zdrojov v oblasti periodík dovoľuje, však podľa tejto definície nepôjde o čisto rozvíjajúci sa výskum, v určitých ohľadoch sa mu však na pomyselnom kontinuu približuje. Z hľadiska tzv. acapulskej typológie (viď časť „Teoretický rámec“) bude náš výskum predstavovať najmä tzv. perspektívu I, nazývanú aj konkurencia, ktorá sa zameriava na kompletnú sadu položiek, určujúcich agendu a meria významnosť položiek/tém pre verejnosť, resp. vybranú skupinu verejnosti ako celok a nepopisuje len jednotlivé reakcie. V prípade použitého dotazníka pôjde však o náznak perspektívy II, tzv. automatu, pri ktorom sa skúma celá mediálna agenda, resp. jej vzorka z pohľadu jednotlivcov. Rovnako ako v tomto článku, aj v našej dizertačnej práci budeme pre pomenovanie fenoménu, resp. teórie, ktorej prítomnosť budeme overovať, používať tak anglický termín „agenda-setting,“ ako aj jeho slovenský ekvivalent „nastolovanie agendy.“

7 Štruktúra dizertačnej práce

V úvode svojej dizertačnej práce v stručnosti predstavíme tému tejto práce a problematiku, ktorej sa v práci budeme venovať. Následne v tejto časti práce oboznámime čitateľov so štruktúrou nasledujúcich kapitol a záveru práce. Nasledovať bude prvá kapitola, ktorá bude slúžiť ako teoretický úvod práce. V prvej časti tejto kapitoly definujeme tému práce na základe dostupnej odbornej literatúry a operacionalizujeme pojmy, s ktorými sa v našej práci budeme stretávať najčastejšie a ktoré sú tak pre túto prácu kľúčové. Následne predstavíme históriu nastolovania politickej, mediálnej, no i verejnej agendy na Slovensku a vo svete. V tejto podkapitole čitateľovi predstavíme tento fenomén tak, ako je známy vo svete s dôrazom na USA, Európu a krajiny kultúrne a geograficky blízke Slovensku. Následne priblížime fungovanie tohto fenoménu na území Slovenska v čase totalitného režimu z obdobia rokov 1948-1989; nasledovať bude zmena v uchopení uvedených agend po páde tohto režimu (najmä však zmena v možnosti nastolovať verejnú agendu) a ich vývoj do prelomu tisícročí. V ďalšej časti prvej kapitoly predstavíme súčasný stav nastolovania agendy na Slovensku i vo svete v rozšírenej forme v porovnaní s týmto

príspevkom aj spolu s faktormi, ktoré v súčasnosti ovplyvňujú nastoľovanie agendy. Na priblíženie uvedených skutočností využijeme takmer výlučne dostupnú odbornú literatúru. Druhá kapitola bude pojednávať o hlavných i vedľajších cieľoch práce a budeme v nej definovať výskumné otázky. Tretia kapitola bude metodologickou časťou práce. Budeme v nej definovať a špecifikovať metódy, ktorými sa pokúsime zodpovedať výskumné otázky, a to tak z hľadiska zberu dát, ako aj ich vyhodnocovania. Súčasťou kapitoly tiež bude pomenovanie a stručný popis masmédií, ktoré sme si vybrali do svojej obsahovej analýzy. Vo štvrtej kapitole predstavíme výsledky výskumu, slúžiaceho k zodpovedaniu hlavných a vedľajších výskumných otázok. V jej úvode však najprv popíšeme podstatu jednotlivých udalostí a káuz, ktorých mediálne pokrytie budeme skúmať. Až následne podrobne opíšeme svoj výskum, pozostávajúci z obsahovej analýzy vybraných médií a výberu relevantných prieskumov verejnej mienky a prípadných volieb. Súčasťou kapitoly budú aj konkrétne príklady nastoľovania mediálnej agendy spolu so zadefinovaním javov, ktoré sme pri našom výskume objavili. V ďalšej časti kapitoly sa budeme venovať vybraným príkladom nastoľovania politickej agendy a na základe výsledkov výskumu, zverejnených čiastočne už v prvej časti kapitoly, predstavíme výsledky výskumu, súvisiaceho so zodpovedaním druhej hlavnej a vedľajšej výskumnej otázky. Obsahom tretej časti štvrtej kapitoly bude výskum, týkajúci sa zodpovedania tretej výskumnej otázky. V rámci tejto podkapitoly predstavíme a definujeme výskumnú vzorku respondentov nášho dotazníka, čo sa týka sociálnej štruktúry a ďalších definičných znakov. Predstavíme charakter dotazníka a konkrétne otázky. Kapitulu ukončíme vyhodnotením výsledkov predmetného dotazníka. Piata kapitola práce bude diskusiou – predstavené výsledky v nej zasadíme do širšieho teoretického rámca v súvislosti s publikáciami, ktoré sa venovali rovnakej alebo podobnej problematike. V závere dizertačnej práce zhrnieme poznatky, nadobudnuté vo výskumnej časti práce a zhodnotíme vedecký prínos práce pre diskurz v danej problematike. Rovnako zodpovieme hlavné a prípadne i vedľajšie výskumné otázky.

Nevylučujeme ani možnosť priloženia vizuálnych príloh na absolútnom konci práce po zozname použitej literatúry.

8 Záver

V článku sme popísali, aké metodologické a vedecké kritériá aplikujeme v dizertačnej práci. Vedomí si aktuálnosti témy a vedeckých poznatkov v tejto problematike nevylučujeme (resp. predpokladáme), že tieto kritériá budeme počas jej spracúvania v dizertačnej práci modifikovať.

Rovnako sme si vedomí, že tento článok vzhľadom na svoj rozsah nemohol v plnej miere pokryť všetky formálne i výskumné aspekty našej budúcej dizertačnej práce. V článku sme sa preto pokúsili v krátkosti aspoň načrtnúť všetky dôležité prvky našej práce s príslubom, že tieto rozvineme okrem samotnej práce na iných vedeckých fórach.

Literatúra:

- Benedikovičová, M.; Miháliková, M (2013). Šimečka: SME nehľadá pravdu. Vydané 14.1.2013. Dostupné na: <https://domov.sme.sk/c/6667070/simecka-sme-nehlada-pravdu.html#axzz4jWWpyBVy> [cit. 14.02.2018]
- Denník SME. Bratislava: Petit Press. ISSN 1335-440X.
Dostupné na: www.sme.sk
- Institut politického marketingu. Slovník politického marketingu: Politická komunikace. 2013. Dostupné na <http://politickymarketing.com/glossary/politicka-komunikace>
- Lincényi, M. (2015): Moc, médiá a politika. In: *Medzinárodné vzťahy 2015. Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky : Zborník príspevkov zo 16. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava, Ekonomická univerzita.
- McCombs, M. (2009): Agenda Setting. Praha, Portál.
- McCombs, M. - Shaw, D. (1972): The agenda-setting function of mass media. *Public Opinion Quarterly*, vol. 36 no. 2, 176-187.
- Punch, K. (2008): Úspěšný návrh výzkumu. Praha, Portál.
- Trampota, T. - Vojtěchovská, M. (2010) *Metody výzkumu médií*. Praha, Portál.

Tibor Môcik is an external PhD. candidate at Department of Political Science at Trenčín University of Alexander Dubček in Trenčín, Slovakia.
[e-mail: tibimocik@gmail.com]

Discussion

Metodológia komparatistiky politológie – ako špecifikum politickej vedy – poznámky na diskusiu k téme

Methodology of Comparative Politics - as a Specific Political Sciences - Notes (discussion) to the Topic

Abstract: In the given article, the author offers the opportunity to discuss the possibility that under the influence of other scientific disciplines, in the framework of political science, a new - independent department of political science will be created - the methodology of political science. Regarding the further development of the methodology of political science, the author assumes that this base will obviously continue to develop in two directions: overturning two methodological approaches or diversifying with the creation of a methodology of political science. In theory, the methodology of political science can be developed.

Keywords: *Computationally, extrapolation, scientific methods, political science methodology, political science*

1 Úvod

Cieľom daného textu je zamyslieť sa nad tým, v akom formáte možno do budúcnosti hodnotiť špecifiká porovnávacej metodológie politológie. Samotná komparatistika má svoje genetické osobitosti, z ktorých sa nakoniec **môže** vyprofilovať samostatný odbor v rámci *politológie*.

Kedysi som ako študent poctivo chodil na prednášky prof. PhDr. Jaroslava Martinku, CSc., ktorý mal asistentské miesto u profesora Igora Hrušovského na Katedre dejín filozofie a logiky FiF UK (*pravda, vtedy bol ešte „len“ docent a ja som mal po vstupe do jeho pracovne veľký rešpekt pred ikonami, čo samozrejme dnešná „message generation“ nikdy nepochopí...*).

Ten nám o.i. a „*medzi rečou*“ na prednáškach vravieval (*ak ma ručne písané poznámky neklamú*), že - podľa Konfucia - všetko sa začína z toho, **že je potrebné dať správne meno všetkému. Správne meno(!) je základom správneho konania!**⁶¹

Musíme žiaľ priznať, že viac, než odborné vydania sú v spoločnosti akceptované bulvárne médiá, ktoré sa (*a bez zodpovednosti*) snažia (*a pomerne úspešne*) vytvárať svoju (*pouličnú, prízemnú, prvoplánovú a mimo ústavnú*) novú realitu. Inak, na uvedené nebezpečenstvo „*nových hviezdčiek*“, ako aj na fakt, že nie je záujem dať **správne meno** ľubovoľným projektom verejného života **dlhodobo upozorňuje** Marcel Lincényi z TUAD v Trenčíne (Lincényi, 2014).

2 Extrapolácia vedeckého poznania

Určenie „*správneho mena*“ ale zjavne neznamená ohraničenie metodologickej pestrosti a špecifičnosti súčasnej politickej **komparativistiky**, čo je možné charakterizovať množstvom tendencií, ktoré sú jej súčasťou a majú svoje miesto v **politickej vede**.

Kľúčovou genetickou osobitosťou, v mnohom podmieňujúcu logiku porovnávania a v celom politickú metodológiu, je **extrapolácia** vedeckého poznania podstatou ktorého je zaangažovanie poznatkových systémov z iných vedeckých oblastí. Ale, než sa dostaneme k **extrapolácii**,

⁶¹ Kolegovia, spolupracovníci i žiaci poznali profesora **Jaroslava Martinku** ako človeka s hlbokou úctou k vzdelanosti a kultúre, zaniieteného pedagóga a vedca, ktorý s neutíchajúcim zápalom, energiou, ale aj láskavosťou, dobrosrdečnosťou i príslovečným niekedy až sarkastickým humorom odkrýval desiatkam, ba za viac ako polstoročie stovkám svojich študentov, aspirantov, doktorandov i mladších kolegov tajomstvá vedeckého bádania a svojho nenapodobiteľného pedagogického majstrovstva.
In: http://www.noveslovo.sk/c/Filozofia_ako_vasen_myslenia_a_slova

skúsme analyzovať nasledujúce. Ono totiž metodologickú pestrosť a špecifičnosť politickej komparatistiky je možné charakterizovať množstvom tendencií, ktoré sú súčasťou a majú svoje miesto v politickej vede.

Zrejme osobitou genetickou osobitosťou, v mnohom podmieňujúcu logiku porovnávania a v celom politickú metodológiu, je *extrapolácia*⁶² vedeckého poznania podstatou ktorého je zaangažovanie poznatkových systémov z iných vedeckých oblastí. *Extrapoláciu* možno vymedziť ako proces prenosu vedeckého poznania z jednej oblasti, pre ktorú je toto poznanie už poznaním do druhej, kde len bude poznaním.

Teória politiky, tak ako celá politická veda, využíva vymedzenú množinu systému spôsobov a príkladov na analýzu politiky. V zásade používame štyri skupiny:

1. všeobecno-vedecké metódy;
2. všeobecno-teoretické metódy;
3. metodológia a prístupy sociálnych vied;
4. metódy politických vied.

V prípade **všeobecno-vedeckých metód** sa má na mysli predovšetkým: *analýza, syntéza, indukcia, dedukcia, analógia, spoločné a špeciálne, komparácia, klasifikácia, typológia, formálno-logická metóda, logicko-dialektická metóda...*

Ak hovoríme o **všeobecno-teoretických metódach**, tak potom ide o *historicko-porovnávaciu metódu, komparatívnu a tiež štrukturálnu metódu, funkcionálny prístup a systémovú metódu (ktorá akceptuje, že systém je tvorený z častí - subsystémov, jednotlivé časti systému sú prepojené, systém má systémové vlastnosti a samotný systém je v rovnováhe s okolitým svetom).*

Metódy a prístupy sociálnych vied hovoria o *fenomenológii, psychologickom prístupe, využití antropológie, sociológie a ekonomických vied*. Samozrejme sem patrí aj *symbolizmus*. De facto tak v rámci tohto prístupu však nemôže byť štúdium politiky celkom autonómne, pretože politika postihuje mnohé, ak nie všetky sféry spoločenského života.

⁶² *Extrapolračný výskum* = výskum, pri ktorom výskumník nemôže vychádzať z nijakej relevantnej teórie, pretože nijaká ešte neexistuje. V takomto výskume **nie je možné stanoviť hypotézy**.

In.: www.cudzieslova.sk/hladanie/extrapol%C3%A1cia

Inak povedané, politológia sa obohacuje o celý systém *nepolitologických metód*.

Štvrtou skupinou sú metódy **politických vied**. Politológia vo svojom teoretickom prístupe využíva plný arzenál vedeckých paradigiem, prístupov, metód a metodík. Na druhej strane, politológia - ako samostatná veda – má svoje, výsostne politologické prístupy teórie a metódy: *inštitucionalizmus, behavioralizmus, normativizmus, korporativizmus, elitárstvo, fenomenológia...* (Juza, 2018).

Pretože rozpracovanie metodologických otázok porovnávacieho skúmania politiky je spojené s využitím výsledkov iných vedeckých disciplín. Pritom je možné zaznamenať, že pri sledovaní a skúmaní politiky sa preferuje snaha o jasné metódy spoločenských vied.

V zásade už *E. Durkheim* hovoril o potrebe, či skôr nutnosti používať v rámci spoločenských vied jasné metódy a metodológiu, nakoľko spoločnosť je časťou prírody, preto veda o spoločnosti - *v rámci metodológie* - má byť podobná ako prírodné vedy. Sám *E. Durkheim*, nám tak odporúča používať objektívne metódy prírodných vied pri štúdiu sociálnych a politických zákonitostí spoločnosti.

Výsledkom tohto odporúčania je poznanie, že *extrapolácia* vedeckého poznania obohatila politickú vedu o vedecké výsledky kybernetiky, čo je de facto efektívny moment metodológie v rámci vedeckého prístupu k politickému výskumu.

Skoro už klasikou, z pohľadu politológie sa stali matematicko-kybernetické modely politických systémov kanadsko/amerického politológa *D. Eastona*, ktorý sa s pomocou systémovej analýzy snažil poskytnúť *ucelenú teóriu politického života* (Easton, 1965), alebo česko/nemeckého sociológa a politológa *K. Deutscha* a jeho práce *Nervy vlády*, kde sa analyzuje úloha komunikácie (*dať to konfuciánske „správne“ meno*) v politickom systéme. Teda tiež používanie, v zásade technologických termínov, ako: „proces“, „systém“, „element“, „spätná väzba“.... (Deutsch, 1971, s. 409).

Používanie teórie *zložitých dynamických systémov riadenia* našlo svoje priame uplatnenie v porovnávacích

výskumoch, nakoľko sa tieto modely ukázali ako univerzálne a vhodné k štúdiu politických systémov všetkých typov.

Tak ako sa javí univerzálnou aj štruktúrálna-funkcionálna analýza, keď politická sféra môže byť vysvetľovaná a vysvetlená z pohľadu funkčnosti štruktúr, ktoré ju tvoria.

Veľký vplyv mali aj ekonomické teórie. V rámci politickej komparatistiky sa udomácnila teória racionálnej voľby. Racionalistika umožnila realizovať analýzu politiky ako sféry racionálnej a egoistickej motivácie konania (*aj politického konania*) všeobecne.

Hľadanie nových metód uskutočnenia porovnávacích výskumov priviedlo k tomu, že z *matematiky* boli prevzaté schémy matematického modelovania sociálno-politickej sféry. Zo *štatistiky* boli inkorporované faktorálne a koreracionálne vzory analýz. Z *prírodných vied* sa adaptovali do politickej sféry klasická systémová analýza a synergetika. Z *psychológie* - psychometrické metódy a škálová analýza. Zo *sociológie* - sociometria, z teórie pravdepodobnosti - volebná analýza generálneho výsledku.

Podrobnejšie sú dané veci rozpracované v spoločnej práci *M. Dogana a D. Pelassyho* (Dogan, Pelassy, 1984), pričom odporúčame aj staršiu, ale obsahovo stále aktuálnu prácu ruských autorov A. Buzgalina a A. Kolganova: *Úvod do komparativistiky. Výskum a porovnávací analýza sociálno-ekonomických systémov: metodológia, teória*. (Бузгалин, Колганов, 1997).

3 Zmena metodologických základov

Treba priznať, že nie celkom sa podarilo, v rámci politológie, adaptácia pravidiel synergetiky vo vzťahu k analýze politickej sféry. Namiesto klasických systémových termínov: „vchod“, „východ“, „proces“, „stabilita“..., stali sa populárnejšími kategórie: „chaos“, „poriadok“, „entropia“, „nelineárnosť“, či „samoorganizácia“....

Nedošlo len k zmene terminológie. Principiálne sa zmenili metodologické základy sociologického a politologického výskumu politických systémov.

Výsledkom *extrapolácie* je fakt, že politická veda tak získala možnosť analyzovať politiku pod rôznymi uhlami, preto je tento proces možné vnímať ako pozitívum.

Samotná *extrapolácia* má aj negatívnu stránku. Z faktu využívania a adaptácie systémov poznania zo sfér druhých (*aj spoločenských*) vied, ku komparatistvistike musíme pripojiť **hybridný charakter** samotnej metodológie. Na dovysvetlenie - *pod hybridizáciou* - vnímame „*kríženie*“ rôznych metodologických prístupov v rámci jediného vedeckého organizmu, čo sa samozrejme môže (*a prejavuje*) prejavíť v rámci spoločného používania kategórií, teórií a metodológie na hrane rôznych vedeckých disciplín, no a tiež využívania štatistických informácií a pod.

V rámci moderného diškurzu, situáciu môžeme identifikovať ako *geneticky* naprogramovanú a metodologickú *heterogénnosť*, ako nemenný problém politickej vedy, ktorý môže nakoniec priviesť k ešte väčšej diverzifikácii politickej vedy ako takej. Prečo? Pretože metodologické základy sú tým fundamentom, na ktorom sa formuluje smerovanie vedy.

4 Potreba sformulovať unifikovaný jazyk a aparát

Súčasným problémom politickej vedy je, a to sa vraciame k úvodnej téze Konfucia, potreba sformulovania, na základne jednotnej teórie politickej vedy, unifikovaného vedeckého kategoriálneho aparátu, unifikovaného jazyku politickej vedy, ktorý by bol schopný (*ako metajazyk*) odborne a kategoriálne zjednotiť politologické spoločenstvo.

Totíž, ako vidno z odborného diškurzu na Slovensku (*žiaľ*) o politike, na rozdiel od druhých objektov vedeckého skúmania, sa verejne vedú diskusie *na*, resp. v **neadekvátnom odbornom jazyku**. Pričom ľubovoľná osoba si myslí, že to čo je možné formulovať v rámci „*pivnej*“ debaty je súčasťou odborného hodnotenia politických fenoménov (*čo je vôbec nepredstaviteľné napr. v rámci vedy o matematike, alebo v rámci medicínskej disciplín....*).

Vytváranie špecifického metajazyk politológie možno vnímať a prezentovať ako formovanie vedeckého priestoru politológie a tiež ako jeho integráciu.

Tak ako je potrebný metajazyk, sú potrebné aj metateórie - pod ktorými je potrebné vnímať formulovanie univerzálnych zákonitostí v politickej oblasti, ktoré by umožnili urobiť „*poriadok*“ v politickej vede a štruktúrovať politickú informáciu, podobne ako sa to podarilo v chémii - tu máme na mysli **Periodickú tabuľku chemických prvkov**, ktorú v súlade s tzv. periodickým zákonom v roku 1869 publikoval ruský vedec *Dmitrij Ivanovič Mendelejev*.

Od prostého opísania javov a ich komentovania je potrebné sa presunúť k sformulovaniu určitých pravidiel a zákonitostí v rámci politického procesu. Inak o tom sme tom hovoril už v úvode textu a M. Duverger to precízne rozpracoval v rámci svojej teórie previazanosti volebných a straníckych systémov (*áno reč je o tzv. Duvergerových zákonoch: zákon a hypotéza*). (Duverger, 2012).

5 Ďalšie možné smerovanie porovnávacej metodológie

Nehľadiac na to, v akom formáte bude hodnotiť špecifiká porovnávacej metodológie (*pozitívnom, alebo negatívnom*), komparatistika má svoje genetické špecifiká, podobne ako *extrapolácia* vedeckých metód z rozličných sfér do sféry politickej vedy.

Čo sa týka ďalšieho vývoja metodológie základne politickej vedy, predpokladáme, že táto báza sa bude zrejme ďalej rozvíjať v dvoch smerovaniach:

- a) pôjde o proces prerastania (*skôr zrastania*) dvoch (*a viacerých*) metodologických prístupov - čo predpokladá kľúčovú prácu nad kategoriálnym aparátom a vytvorenie metavedeckej terminológie;
- b) dôjde k ďalšej diverzifikácii v rámci (*zatiaľ*) jednotnej politológie na jednotlivé smerovania, ktorého súčasťou sa môže stať nový - samostatný odbor politológie - **metodológia politológie**.

Literatúra:

Бузгалин, А.В., колганов, А.И.: *Введение в компаративистику. Исследование и сравнительный*

- анализ социально-экономических систем: методология, теория, Москва 1997.
- Deutsch, K.W. (1971): *Nervy vlády - modely politické komunikace a řízení*, Svoboda Praha 1971.
- Dogan, M., Pelassy, D. (1984) : *Strategies in Comparative Politics*, Chatham, N.J.: Chatham House Publishers, 1984.
- Duverger, M. (2012): *The Study of Politics*, Springer Science, 2012.
- Easton, D. (1965): *A Systems Analysis of Political Life*, N.Y., J. Wiley and Sons, 1965.
- Juza, P. (2018): *Politológia tretieho tisícročia*, PeIn Malacky 2018.
- Lincényi, M. (2014): *Hviezdičky, hviezdy, celebrity a osobnosti na Slovensku*, In.: Macková, M.(eds): *Otázniky osobností*, EUROKODEX 2014.
- Říchová, B. (2000): *Přehled moderních politologických teorií. Empiricko-analytický přístup v soudobé politické vědě*. Praha 2000: Portál.
- Říchová, B. (2002): *Úvod do současné politologie. Srovnávací analýza demokratických politických systémů*. Praha 2002: Portál.
- Říchová, B., Jirák, J. (eds.) (2000): *Politická komunikace a média*. Praha 2000: Karolinum.
- Sartori, G. (1987): *The Theory of Democracy Revisited*. New Jersey: Chatham House 1987.
- http://www.noveslovo.sk/c/Filozofia_ako_vasen_myslenia_a_slova; (navštívené 10.05.2018);
- www.cudzieslova.sk/hladanie/extrapol%C3%A1cia; (navštívené 10.05.2018);

Peter Juza is an associate professor at the Faculty of Social Sciences of UCM in Trnava.
[e-mail: peter.juza@ucm.sk]

Discussion

PŘÍČINY NEÚSPĚCHU STÁVAJÍCÍCH PARLAMENTNÍCH POLITICKÝCH STRAN VE VOLBÁCH DO PS PČR V ROCE 2017

THE CIRCUMSTANCES OF THE FAILURE OF PREEXISTING PARLIAMENTARY POLITICAL PARTIES IN THE ELECTIONS TO CHAMBER OF DEPUTIES OF THE PARLIAMENT OF THE CZECH REPUBLIC IN 2017

Petra HIRTLOVÁ – Vladimír SRB

Abstract: *This article deals with the issue of the Parliamentary Elections in the Czech Republic in 2017. It deals with the results that have brought the limitations of votes for traditional/ classical political parties. One reason for the increase in votes for new political subjects is the inability of traditional political parties to activate themselves. This article deals with the description of one electoral region in the Czech Republic too. On the example of the Central Bohemian Region (Středočeský kraj) we show, why new political subjects could succeed. We use qualitative research methods. Our text includes a small case study on Central Bohemian Region. Finally, we evaluate the possibilities of further development. We warn against restricting the system of representative democracy in the Czech Republic.*

Keywords: *parliament, elections, political parties, new political subjects*

1 Úvod

Nedávné volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (ve dnech 20. – 21. 10. 2017) přinesly výsledky, které jsou pro českou politickou realitu zcela nové. Od vzniku České republiky v roce 1993 a prvních parlamentních voleb v roce 1996 se dosud nestalo, aby uzavírací klauzuli, která je od roku 1990 (odlišně od Slovenské republiky) stanovena na 5%, překročilo devět volebních stran. Poprvé navíc volby vyhrál jiný subjekt než Občanská demokratická strana nebo Česká strana sociálně demokratická, které se střídaly nejen ve vítězství u voličů (ODS vyhrála volby do PS PČR dvakrát, ČSSD čtyřikrát), ale i ve vedení české vlády (třikrát sestavil vládu po volbách člen ODS, třikrát člen ČSSD). A zatím nikdy se do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR nedostalo tolik politických hnutí či tzv. stran mezery – v současné době se však s žádnou politickou ideologií neidentifikují čtyři parlamentní strany, reprezentující navíc přes 56% voličů.

Tento text se zabývá některými z možných příčin neúspěchu dosavadních parlamentních politických stran, které jsou jasně ideologicky identifikovatelné, v posledních poslaneckých volbách v České republice. Dosud se většina analytiků zabývala spíše úspěchem netradičních politických stran a hnutí, málokdo však věnuje pozornost krizi tradičního politického stranicví v České republice. V textu uvádíme rovněž konkrétní příklady, které mohly přispět k oslabení výsledků tradičních politických stran.

2 Metodika práce

Při zpracování textu jsme použili především metody kvalitativního výzkumu. Jednou z nich je případová studie (srov. Drulák 2008). Případové studie slouží v politologii nikoliv k potvrzení všeobecné platnosti závěru, ale ke stanovení možných hypotéz, které mohou potvrdit až další případové studie či historický vývoj. Naše případová studie se zaměřila na

Středočeský kraj, který byl ve volbách unikátním například tím, že zde kandidovalo několik lídrů úspěšných volebních stran – Andrej Babiš (ANO), Tomio Okamura (SPD), Ivan Bartoš (Piráti) a Miroslav Kalousek (TOP 09). Zároveň se ve Středočeském kraji přiděloval nejvyšší počet mandátů (26 z 200). Další použité metody jsou běžně v politologii používané, například analýza a další logické metody. Vzhledem k charakteru textu nepovažujeme za nutné tyto běžně užívané metody práce v politologii podrobně popisovat.

Pro zpracování textu jsme použili dostupné materiály kandidujících volebních stran a další běžně dostupné internetové zdroje. Pro dosažení kontextu jsme absolvovali rovněž rozhovory s několika politickými aktéry námi popisovaného Středočeského kraje, kteří nám objasnili realitu života politických stran.

3 Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v roce 2017

Po předchozích parlamentních volbách v roce 2013 se v České republice ustavila vládní koalice, složená z České strany sociálně demokratické (ČSSD), hnutí ANO 2011 (ANO) a Křesťanské a demokratické unie – Česlovenské strany lidové (KDU – ČSL). Programově velmi nesourodá vláda pod vedením sociálního demokrata Bohuslava Sobotky drží jedno historické prvenství: jde o první českou koaliční vládu, která se udržela u moci celé volební období. Všechny předchozí koaliční kabinetů byly v průběhu volebního období změnily předsedu nebo koaliční projekt skončil jmenováním přechodné vlády s nestranickým premiérem.⁶³

Hlavním favoritem sněmovních voleb bylo politické hnutí ANO 2011, jehož zakladatelem a předsedou je druhý nejbohatší občan České republiky, slovenský rodák Andrej Babiš. Ten se od vzniku svého politického hnutí snaží ovlivňovat českou politiku nejen prostřednictvím politického hnutí, v jehož čele stojí, ale jako majitel vydavatelského komplexu Mafra, a.s. i prostřednictvím několika českých periodik. Úspěšně vedené volební strategie mu už pomohly

⁶³ srov. např. internetové stránky Úřadu vlády ČR <http://www.vlada.cz>

k úspěchu ve volbách v roce 2013, kdy hnutí ANO 2011 skončilo se ziskem 18,65% (Český statistický úřad 2013) voličských hlasů na druhém místě, těsně za vítěznou Českou stranou sociálně demokratickou. Hlavními deklarovanými body programu hnutí byl boj s korupcí (dnes často používaný údajný výrok Andreje Babiše „všetci kradnú“ používají především jeho oponenti pro připomenutí jeho vlastních aktivit, označovaných za kriminální či minimálně sporné)⁶⁴, snaha po efektivním řízení státu nebo kritika tzv. tradičních politických stran. Podobná hesla deklarovalo hnutí i v roce 2017. Do voleb však vstupoval Andrej Babiš jako trestně stíhaný poslanec, neboť je vyšetřován pro podezření z dotačního podvodu. Bez ohledu na toto trestní stíhání, případně i jiné aktivity Andreje Babiše, které se staly předmětem celospolečenských diskusí (například nahrávky, dokladující, že ovlivňuje práci novinářů), stejně tak bez ohledu na to, že Andrej Babiš je vedený jako agent komunistické Státní bezpečnosti, však hnutí ANO 2011 zvítězilo ve volbách s přesvědčivým ziskem 29,64% (Český statistický úřad 2017).

Výsledky všech volebních stran, které překročily uzavírací klauzuli ve sněmovních volbách v roce 2017, přináší následující tabulka:

Tabuľka 1 Výsledky voleb do PS PČR 2017

Volební strana	Zisk v %	Zisk mandátů
ANO 2011	29,64	78
ODS	11,32	25
Piráti	10,79	22
SPD	10,64	22
KSČM	7,76	15
ČSSD	7,27	15
KDU – ČSL	5,80	10
TOP 09	5,31	7
STAN	5,18	6

Zdroj: Český statistický úřad 2017

Z přehledu volebních výsledků nám vyplývá, že volební strany, které jsou programově identifikovatelné, případně se

⁶⁴ výrok „všetci kradnú“ zároveň odkazuje na nepříliš dobrou češtinu Andreje Babiše

hlásí ke konkrétní politické ideologii, získaly ve volbách menšinu hlasů. Mezi volební strany, které nelze jednoznačně programově identifikovat, nejsou názorově čitelné, případně nemají podobu typické politické strany, můžeme řadit hnutí ANO 2011, Českou pirátskou stranu, hnutí Svoboda a přímá demokracie a hnutí Starostové a nezávislí (STAN). Tyto subjekty získaly ve volbách 56,25% hlasů voličů a v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky disponují 128 mandáty, tedy ústavní většinou. Tyto subjekty však netvoří žádnou programově ani pragmaticky ucelenou koalici a každý z nich chce prostřednictvím účasti na parlamentním životě docílit jiného cíle, ve dvou případech zcela jasně spojeného se zájmy svého předsedy. Navzdory tomu je však více než evidentní, že nové volební strany výrazně uspěly, zatímco standardní volební strany nikoliv.

4 Možné příčiny neúspěchu dosavadních parlamentních politických stran ve volbách v roce 2017 a Středočeský kraj

Za úspěchem nových volebních stran, zejména politických hnutí se silným předsedou, však nestojí jen mediálně úspěšné volební kampaně či ovlivňování veřejného mínění prostředky, kterými disponují majitelé politických hnutí. Mnohem více pestré jsou příčiny neúspěchu politické konkurence, tedy těch politických stran, které dosud dokázaly voliče vždy přesvědčit, že by jim měli dát svůj hlas.

Snaha po nové podobě stranicko – politického systému se v českém prostředí objevuje minimálně od roku 1998, kdy dvě voličsky nejsilnější politické strany, Občanská demokratická strana a Česká strana sociálně demokratická uzavřely tzv. opoziční smlouvu, ve které se domluvily na čtyřletém vládnutí ČSSD, tolerovaném opoziční ODS výměnou za funkce v Parlamentu České republiky. Od té doby se pokoušely jiné politické strany, ale i zástupci občanských iniciativ, sdružení, nadací či jiných aktivit, narušit shodu ODS a ČSSD, ale zároveň vznikaly postupně nejrůznější iniciativy, narušující důvěru občanů ve stávající systém politických stran. V roce 1999 to byla iniciativa „Děkujeme, odejděte“, požadující odchod první generace polistopadových politických elit. V roce 2000 se část opozice spojila s nespokojenými pracovníky České televize

a pod záminkou boje za svobodu projevu došlo ke stávce v České televizi, která deklarovala – ovšem bez jediného důkazu – obavy o ovlivňování objektivitu televizního zpravodajství. V roce 2010 uspěla ve volbách strana Věci veřejné, která založila svůj úspěch na tzv. klikací demokracii, občané mohli sami prostřednictvím internetu ovlivnit programové body strany. I tato strana vstoupila do volebního boje s kritikou stávajících politických stran a jejich představitelů, například heslem „Konec dinosaurů“, myšleno stávajících politických elit. Po rozpadu strany a po zveřejnění mnoha příkladů, že pozadí Věcí veřejných se řídí spíše podnikatelskými aktivitami zakladatelů, strana u voličů zcela propadla.

Už ve volbách v roce 2013 uspěla dvě hnutí, která získala přízeň voličů i ve volbách v roce 2017 – ANO 2011 a hnutí Úsvit přímé demokracie, první projekt Tomia Okamury. Ovšem obě dvě nestandardní volební strany získaly tehdy jen něco málo přes 25% hlasů voličů. Zajímavé však je, že politické strany, hlásící se ke standardní ideologické politice, hlasy voličů stále ztrácejí, ale zároveň na útlum většinou nereagují změnou své politiky, případně vysvětlováním výhod klasické politické strany pro voliče. Neschopnost čitelných a tzv. tradičních politických stran reagovat na expanzivní politiků nových hnutí, hlásajících snahu po změně tradic zastupitelské demokracie je, dle našeho názoru, jednou z hlavních příčin poklesu preferencí těchto tzv. politických stran.

Česká republika je rozdělena na čtrnáct volebních krajů, nejvíce poslanců se volí ve Středočeském kraji. Ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v roce 2017 si Středočeský kraj vybrali hned čtyři předsedové politických stran a hnutí, kraj se tak stal místem s největší koncentrací stranických lídrů v zemi (mj. zde kandidoval i současný předseda vlády ČR Andrej Babiš). Tři z těchto čtyř lídrů navíc reprezentovali nové politické strany a hnutí.

Poslední z těchto netradičních subjektů, hnutí STAN, vedl v kraji 1. místopředseda tohoto hnutí, starosta města Kolína Vít Rakušan. Právě na příkladu tohoto kandidáta lze demonstrovat argumentační a politické oslabení tzv. tradičních politických stran, zejména ODS. Kandidát Rakušan totiž ve volební

kampani u svého jména uváděl slogan „Muž, který zkontroloval dluh Kolína“. Chtěl tak zvýraznit, že v Kolíně, kde působí od roku 2010 ve funkci starosty města, dochází ke snižování dluhu města. Ten vznikl díky výstavbě průmyslové zóny s automobilkou TPCA na přelomu století a díky výstavbě návazné infrastruktury či bytových jednotek pro zaměstnance zóny. Ovšem dluh města se začal řešit již za předchozího starosty z ODS, dluh města začal klesat v roce 2009, rok před komunálními volbami, které vyhrál se svým lokálním (tehdy nestranickým) sdružením Vít Rakušan. Je s podivem, že na kampaň, která by se dala označit přinejmenším za nepravdivou, politická strana, která reálně zařídila snižování dluhu města, nijak nereagovala. ODS tak nechala voliče přijmout jako pravdivé tvrzení o tom, že právě kandidát hnutí STAN zařídil snížení kolínského městského dluhu.

Ještě zajímavější je, že když se v týdnu před volbami objevila po městě Kolíně karikatura, upozorňující na nesmyslné tvrzení kandidáta hnutí STAN Rakušana ohledně „kročení dluhu“, místní sdružení ODS se od tohoto aktu distancovalo. A navíc, když v následné diskusi na facebookových stránkách kandidáta do PS PČR z Kolína došlo ke kritice místního vedení ODS od řadových členů strany za nečinnost, vedlo to k osobním urážkám těchto kritizujících členů, kterým se dnes věnuje i soud.⁶⁵

Vnitřní kritikou vlastních rozhodnutí se ovšem prezentovaly i další politické strany. Česká strana sociálně demokratická řešila v předvolebním období ve Středočeském kraji nejen konflikt kvůli možnému návratu expředsedy strany Jiřího Paroubka do ČSSD, ale také se na internetových profilech kritizovali jednotliví politici strany. TOP 09 nezvládla v kraji sestavování kandidátní listiny, kdy jednu z neaktivnějších a nejviditelnějších kandidátek, poslankyni Parlamentu ČR Helenu Langšádlovou, nasadila strana na reálně nevolitelné páté místo kandidátky. Nakonec se tato kandidátka do PS PČR dostala díky výraznému množství preferenčních hlasů, ale jasně se ukázalo, že i tato strana dává

⁶⁵ rozhovor se členem ODS Mgr. Josefem Kysilkou, MPA

přednost vnitřním problémům před jasně artikulovanou prezentací hodnot a kvalitních kandidátů.

Další z možných příčin neúspěchu může být i nevěrohodnost kandidátů tzv. tradičních politických stran. Mnozí z kandidátů ve Středočeském kraji se v minulosti dostali do situací, které je dodnes znevěrohodňují. Pokud například ODS kritizovala v předvolební kampani aktivity Andreje Babiše, za které je dnes trestně stíhaným, byl to právě kandidát ODS do PS PČR Petr Bendl, který ve funkci hejtmána Středočeského kraje Andreji Babišovi předmětnou kritizovanou dodaci udělil. Rovněž tak Miroslav Kalousek není zcela jistě věrohodným obhájcem zastupitelské demokracie, jestliže i jeden z autorů tohoto textu ho slyšel na předvolební akci v roce 2010 kritizovat zavedení všeobecného volebního práva v minulosti.

5 Závěry

Česká republika se nyní nachází v situaci, kterou dějiny jejího politického systému nepamatují. V době 1. Československé republiky (1918 – 1938) se většina volebních stran hlásila k jasně ideologické orientaci, a to i v případě, že by šlo o ideologie protidemokratické, jakými jsou fašismus a komunismus. I po obnovení demokratického systému po roce 1989 se v české části federace začal stranicko – politický systém opět standardizovat, po krátké etapě tzv. širokospektrálních hnutí se objevily opět standardní politické strany s jasným ideologickým ukotvením. Až v posledních letech se do popředí dostávají nové subjekty, u kterých není jejich program stabilní a čitelný.

Tyto nové nestandardní volební strany získávají přízeň a následně i hlasy voličů. Důvodem je jejich kritika systémovosti politických stran, která s sebou přináší i rizika korupce a pomalého rozhovodování. Tím se nepřímou nově subjekty hlásí i ke kritice pravidel zastupitelské demokracie, někdy je tato kritika i zcela otevřená, jako například v případě předsedy hnutí ANO 2011 a dnešního předsedy vlády Andreje Babiše. Tato kritika, byť nemusí být myšlena jako snaha po destrukci parlamentního modelu vládnutí, však narušuje důvěru voličů v osvědčený demokratický model. Je ovšem také faktem, že většina tzv. tradičních politických stran dnes nedokáže na nové

subjekty a jejich rétoriku adekvátně odpovědět. Ve volební kampani v roce 2017 předvedly politické strany nízkou aktivitu, kterou by se pokusily omezit úspěch nových politických hnutí a navrátily tak politickému zápasu jasně definovatelnou podobu souboje názorů na řešení věcí veřejných.

Na příkladu Středočeského kraje jsme ukázali, jak může pasivita a neochota tzv. tradičních politických stran výrazně přispět k úspěchu nestandardních a nových subjektů, jejichž politické cíle nelze jasně identifikovat. Pokud se nezmění chování programově identifikovatelných politických stran, může bez problémů dojít i ke změně celého politického systému České republiky.

Literatura:

- Český statistický úřad (2013): Volby do PS PČR 2013. [online]. Available at: <<https://www.volby.cz/pls/ps2013/ps5?xjazyk=CZ>> [Accessed 30. 1. 2018]
- Český statistický úřad (2017): Volby do PS PČR 2013. [online]. Available at: <<https://www.volby.cz/pls/ps2017nss/ps2?xjazyk=CZ>> [Accessed 30. 1. 2018]
- Drulák, P. a kol. (2008): Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích, Praha, Portál
- Hirtlová, P. – Srb, V. a kol (2006): České volební principy v proměnách času. Kolín, Nezávislé centrum pro studium politiky
- Kostecký, T. a kol. (2015): Geografie výsledků parlamentních voleb: vzorce volebního chování v Česku 1992 – 2013. Praha, Sociologický ústav AV ČR
- Lidák, J. – Srb, V. (2016): Strany mezery a parlamentní demokracie. Politics in Central Europe, vol. XII, no. 3, s. 77-90
- Novák, M. a kol. (2016): Strany, volby a demokracie: od Duvergera k Sartorimu a dále. Praha, Slon
- Šíma, P. - Králíková, M. a kol (2014): Volební kampaně 2013. Brno, Barrister & Principal

Úřad vlády České republiky (2018): Přehled vlád ČR. Available at: <<https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/historie-18014/>> [Accessed 30. 1. 2018]

Petra Hirtlová is a political scientist and director of the Lifelong Learning Center at Academia Rerum Civiliium Kutná Hora, Czech Republic
e-mail: hirtlova@vspsv.cz

Vladimír Srb is a assistant profesor and vice-rector of Academia Rerum Civiliium, Kutná Hora, Czech Republic
e-mail: srb@vspsv.cz

Discussion

Etické aspekty politiky na příkladu migrační krize

Ethical Aspects of Politics on the Example of Migration Crisis

Tomáš HUBÁLEK

Abstract: *The paper deals with the analysis of the current migration crisis from the point of view of ethical theory and practice. Selected examples declare different approaches of political elites in the Czech Republic and abroad, which are evaluated in relation to ethical postulates.*

Keywords: *Ethic, migration crisis, politic, Europe, Czech Republic*

1 Úvod

V posledních dvou desetiletích dochází v České republice, Evropě i ve světě ke stále častějšímu akcentování termínu migrace a to v různých asociacích a konotacích. Situace přirozeně gradovala s propuknutím tzv. migrační krize v roce 2015. Zatímco do té doby byly různé publikační počiny považovány spíše za okrajovou záležitost, poté co se vydala masa uprchlíků z válkou poničených zemí nalézt útočiště do jiných států (zejména evropských), vyvstalo ještě více otázek. Najednou si všichni uvědomili, že je potřeba se tímto staronovým fenoménem zabývat a pokusit se nalézat na

jednotlivé problémy řešení. Autoři Castles a Miller dokonce nazývají počátek třetího tisíciletí věkem migrace⁶⁶.

V našem textu jsme se chtěli podívat na migraci především z etického pohledu. Domníváme se, že je sice nutné řešit každodenní praktické problémy, ale zároveň je nezbytné, aby bylo také diskutováno o výchozím rámci, či koncepci, která by tvořila filozofický základ reakce na nastalou situaci. Řešení, která jsou přijímána impulzivně, nebývají v dlouhodobém horizontu těmi nejideálnějšími.

2 Historický prolog

Zamyslíme-li se nad problematikou migrace z historického hlediska, zjistíme, že tento fenomén provází lidstvo v podstatě od samých počátků. Ne nadarmo dostala jedna z největších migračních vln na přelomu starověku a středověku označení „stěhování národů“. Tehdy se přirozeně nikdo příliš nad pozadím a pohnutkami lidí, kteří se přesouvali přes rozsáhlá území, nezabýval. A rozhodně nemůžeme tvrdit, že tehdejší proces přesídlování probíhal podle nějakých pravidel, bez násilí či byl prost ekonomických motivů.

Podobných příkladů by se dalo přirozeně najít velice mnoho. Uvedením tohoto konkrétního jsme pouze chtěli demonstrovat, že ani soudobá tzv. migrační krize není pro člověka principiálně ničím novým. Jediné proměnné jsou místa, čas a úroveň civilizace a kultury. Přesto zcela přirozeně hodnotíme současné projevy „migrační krize“ jako fatální, zatímco všechny předchozí považujeme za historicky objasněné a především uzavřené. Jinými slovy podstatný rozdíl mezi všemi minulými přesuny obyvatelstva a tím aktuálně probíhajícím je obava z budoucna. Všichni přece již dávno víme, jak to v minulosti dopadlo, všechny příčiny a důsledky jsme schopni analyzovat a dokonce vytvářet teorie tam, kde není dostatek důkazů. A v důsledku toho jsme odsunuli minulé děje do učebnic dějepisu, kde se z nich zůstaly pouze bazální

⁶⁶Viz publikace Stephen Castles and Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, New York: Palgrave Macmillan, 2009.

a stručné informace, které dost často obtížně propojujeme s nějakým hlubším kontextem.

Dalo by se tedy konstatovat, že ona „neuzavřenost“ současného migračního procesu je jednou z největších obav člověka, ať už se migrace účastní aktivně, anebo je jí zasažen pasivně. A právě o to větší vnímáme potřebu v nalezení základního teoretického rámce, jako návrhu pro potencionální východisko z krize. Zde si ovšem dovolíme nahlédnout na problém pouze z etického hlediska. Inspiraci pro další humanitní oblasti může čtenář nalézt v následujících kapitolách.

3 Terminologické vymezení a výchozí data

Mezi klíčové pojmy, bez jejichž objasnění se neobejdeme patří jistě termín uprchlík a migrant.

Uprchlík je osoba nucená opustit svou vlast proto, že má odůvodněný strach z pronásledování ve své zemi z důvodů např. rasových, náboženských, národnostních, nebo proto, že prchá před tamním válečným konfliktem, přírodní katastrofou apod.⁶⁷

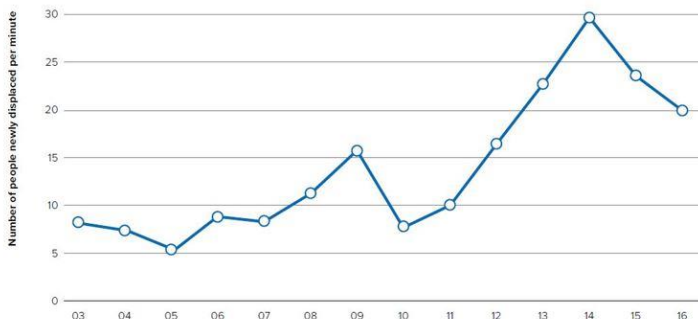
Migrant (ekonomický) je osoba, která naopak víceméně dobrovolně odchází do jiného státu v očekávání zlepšení své ekonomické situace, vzdělání nebo z rodinných důvodů apod.⁶⁸

UNHCR (Agentura pro uprchlíky při OSN) vydala zprávu o stavu uprchlíků a migrantů. Podle těchto statistik v roce 2016 opustilo své domovy 65,6 miliónů osob, z toho bylo 51% dětí – osob mladších 18 let (jedná se o osoby monitorované, celkový počet uprchlíků byl vyšší). Průměrově tedy připadá 20 uprchlíků na jednu minutu (pro představu – v roce 2005 to bylo 6 osob za minutu, v roce 2014 to bylo 30 osob/minutu).

Graf č. 1: Vývoj počtu uprchlíků za minutu

⁶⁷ Parafráze podle: Úmluva o právním postavení uprchlíků Úmluva o právním postavení uprchlíků Ženeva, 28. července 1951 - OSN.

⁶⁸ Podle: <http://www.lidskaprava.cz/student/uprchlici-a-migranti>.

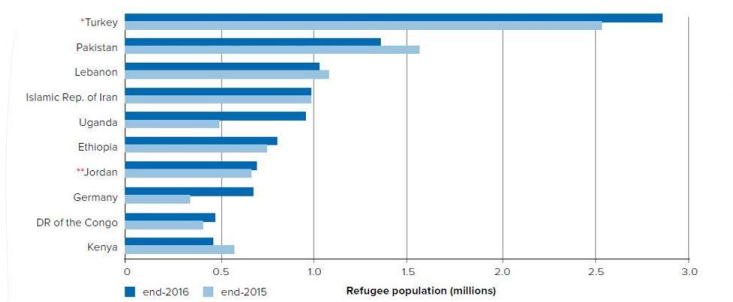

Zdroj: www.unhcr.org/statistics.

Z tohoto počtu bylo 552 200 lidí vráceno do zemí svého původu a téměř tři milióny osob nalezlo azyl v Turecku (2,9 mil), které se stalo zemí s největším počtem přijatých uprchlíků. (další zemí v pořadí příjmu nejvíce uprchlíků se stal Pákistán, Libanon, Írán, Uganda a Etiopie. Německo se zařadilo na osmou příčku a v rámci Evropy se ujalo nejvíce uprchlíků – celkově do konce roku 2016- 669 500 osob).

Nejvíce uprchlíků v roce 2016 pocházelo z Sýrie (5,5 mil), Afgánistánu (2,5 mil) a severního Súdánu (1,4 mil).

Graf č. 2: Přehled zemí, které jsou hlavními hostiteli uprchlíků

Zdroj: www.unhcr.org/statistics.

4 Aktuální situace v ČR

Česká republika se v současnosti považuje spíše za národní stát či stát monokulturní, jehož majoritní občané mají společnou historii, jazyk, kulturu atp.⁶⁹ Proto jsou všichni, kteří z určitých důvodů neodpovídají výše zmíněné skutečnosti, považováni za cizince. I k nim mají však Češi ambivalentní postoje. Mezi základní charakteristiky, které lidé v ČR ve vztahu k jiným státním či etnickým příslušníkům sledují, patří zejména⁷⁰:

- a) důvod pobytu na území ČR
- b) délka pobytu na území ČR
- c) velikost stejné populace, či etnika, které již v ČR žije trvale
- d) zkušenosti (zejména zprostředkované médii) s příslušným etnikem či cizinci
- e) lidé, kteří žijí v ČR pouze kvůli ekonomickým důvodům
- f) příslušnost k národu podle pomyslné historické zkušenosti vyplývající ze vztahů obou národů

Muchová (2015, s. 295) také připomíná, že za cizince je velmi často považován člověk, který je sice národnostně příslušný k majoritě ve státě, ale vymyká se určitými charakteristikami (např. sociokulturními zvyky, hodnotami atp.) (např. miliardáři, homosexuálové, mniši, vegani atp.).

Povětšinou lze ovšem prohlásit, že (nejen) výše zmíněné důvody, pro které může být člověk posuzován jako cizinec, jsou tzv. umělé (vyjma právě občanů jiného státu na dovolené atd.). Haag (1996, s. 161-171) píše o politické kategorizaci lidí podle příslušnosti k určité národnosti a udává tři bazální kategorie možností vzájemného soužití na jednom území:

⁶⁹ V průběhu 19. stl se však rodí také alternativní pojetí národa. E. Renan chápe národ jako otázku volby, M. Weber na národ nahlíží jako na výměnu nebo propojení zájmů. Idea národa je stále více zpochybňována, národ je kritizován jako evropský vynález – národy se slovy E. Gellnera „vynalézají tam, kde neexistují“ (Štica, 2010, s. 45).

⁷⁰ Srovnej in. Muchová, 2015, s. 294.

- a) život kultur, etnik, národností „vedle sebe“
(zachovávají vlastní identitu a nezajímají se o ostatní)
- b) nivelizace rozdílů mezi majoritou a minoritou
(asimilace a promíchání zvyků, kultur atd.)
- c) vzájemná akceptace a „soužití spolu“
(integrace do mnohosti, předpoklad multikulturní společnosti)

Netřeba dodávat, že i výše popsané procesy mohou probíhat paralelně či nezávisle až izolovaně v rámci různých územních celků s ohledem na lokální specifika daného státu.

Již jsme poukázali na fakt, že ČR je vnímána (a sebe také tak vnímá) jako stát národnostní. Z tohoto faktu plyne i politická argumentace současného establishmentu, která je v současnosti drtivě antimigrační a to napříč politickým spektrem, anebo funkcemi, které jedinci ve státním aparátu zastávají. Antimigrační rétorika je také majoritním tématem voleb v ČR (naposledy parlamentních v říjnu 2017, či prezidentských v lednu 2018). V tomto ohledu je ale situace podobná ve všech zemích Visegradské 4, tedy zemí úzce spolupracujících a nacházejících se ve střední Evropě, byť míra a intenzita takových výroků je různá (pozitivní výjimkou je spíše Slovensko).

Zcela protichůdná stanoviska zaznívají od politické reprezentace našich západních sousedů, kteří se rozhodli iniciativně migrační vlnu v Evropě řešit i v nadnárodním fóru (EU). Výsledkem složitých dohod je aktuálně systém kvót, které se zavázaly země EU dodržovat. Přesto v ČR, Polsku a Maďarsku došlo k opakovaným protestům proti tomuto závazku. Evropská komise na tuto situaci reagovala nekompromisně a v prosinci 2017 podala na zmíněné státy žalobu.⁷¹

5 Potencionální příčiny daného stavu z etického hlediska

⁷¹ Pro ilustraci – ČR za loňský rok přijala jen 12 žadatelů o azyl z počtu 2691, ke kterému se zavázala.

Zaměříme se tedy nyní na hledání příčin nastíněné problematiky a etická hlediska s tím související v rámci zemí EU. Ty spatřujeme zejména v těchto rovinách:

- 1) rozdílná historická zkušenost s minoritami a jejich začleněním do společnosti (např. Německo je oproti ČR notně multikulturní zemí).
- 2) odlišná náboženská zkušenost (ve státech V4 dominuje jeden druh náboženství, zatímco v jiných zemích je silně zakořeněno i protestanství, islám, judaismus atp.)
- 3) různá akcentace rovnosti lidských práv, šancí a politické korektnosti (díky rozdělení Evropy na západní a východní blok probíhalo etické chápání práv člověka zcela odlišně. Například můžeme porovnat Chartu OSN o lidských právech z roku 1948 a Morální kodex budovatele komunismu, který byl schválen na XXII. sjezdu KSSS v roce 1961. V socialistických zemích tedy šlo především o posilování vztahu jedince ke státnímu zřízení, zatímco na západě byla systematicky pěstována kultura úcty k právům jednotlivců. V tomto ohledu lze souhlasit se Šticou (2010, s. 194), který pojednává o tom, že převedení lidskoprávních nároků se odehrává v rámci regionální kompetence státní suverenity, což implikuje vymezení něčeho exkluzivního a inkluzivního (tedy na to „kdo je s námi a kdo proti nám“).

Níže poukážeme na (nejen) z této situace vyplývající případná etická dilemata:

- 1) Odmítneme-li tezi A. MacIntyry, že lidská práva jsou jen špatně odůvodněnou fikcí a pokud naopak přijmeme tvrzení o univerzální platnosti lidských práv (v souladu s mezinárodními dokumenty totožné povahy), pak můžeme položit zcela legitimní otázku, zda stát, který je primárně odpovědný za hájení lidských práv svých občanů, nemá zároveň v této souvislosti i právo na regulaci migrační vlny. Jinými slovy, do jaké míry je možno právo občana daného státu pomyslně nadřadit právu potencionálního přistěhovalce? (Štica (2010, s. 289) dochází k závěru, že by stát toto právo mít měl, ale za

- předpokladu, že jeho politika bude transparentní, otevřená a spravedlivá vůči všem žadatelům).
- 2) Do jaké míry se mají bohatší státy dělit s ekonomicky méně vyspělými. Na příkladu současné migrační vlny je možno doložit zájem migrantů o dosažení zemí, které více finančně podporují uprchlíky jako cílové destinace. Je možné z pohledu sociální etiky považovat přerozdělování statků ve prospěch cizích státních příslušníků za spravedlivé? Na tuto otázku je možné odpovědět pozitivně v případě, že obyvatelé státu budou s tímto postupem souhlasit.
 - 3) Jakou roli může hrát náboženství? Víme, že teologie je velmi úzce propojena s etikou. Většina náboženství vybízí své přívržence k pomoci ostatním. Přesto se tak děje pouze jen v určitých státech Evropy.
 - 4) Je skutečně koncept multikulturality či multietnicity prázdný pojem? Proč bychom měli nahlížet na jiné kultury jako na obohacující tu naši? Jednoduše proto, že naší hodnotou by měl být respekt k odlišnostem. Tento respekt ovšem má být dobrovolně přijat, nikoli vynucován.
 - 5) Souvisejícím dilematem je otázka tzv. zaplněnosti záchranného člunu v rámci teorie G. Hardina. Budeme-li parafrázovat jeho myšlenku, můžeme vidět, že jako občané EU jsme bezpochyby ti, kteří již v pomyslném člunu sedí. Počet míst je logicky omezen a je přirozené, že co možná nejvíce osob si hodlá ještě přisednout. Kdo rozhodne o tom, či smí ten či onen člověk vstoupit na palubu? Má právo o něčem takovém rozhodovat někdo, kdo neřeší dramatické existenční otázky?

6 Závěr

Cílem příspěvku byla snaha poukázat na příkladu migrační vlny na fakt, že politika je velmi úzce propojena se zásadními etickými dilematy, které mají přímý vliv na utváření hodnot ve společnosti. Chce-li tedy stát působit na své občany jako vzor ctností, nemůže zároveň odmítat pomoc lidem, kteří ji prokazatelně potřebují a nezneužívají.

Zároveň je možné vysledovat určité spojnice mezi chováním zemí dřívějšího západního a východního bloku, které pramení z odlišné historické zkušenosti s posláním politiky a jejím odrazem na veřejnosti.

Je přirozené, že všechna etická a politická dilemata nemají jednoznačné či jen pozitivní řešení. V tomto kontextu je možno připomenout již Aristotelovu tezi o tom, že morální chování je dle něj takové, které je umírněné (nenachází se ani na čistě pozitivním, ani na čistě negativním pólu). Jsme přesvědčeni, že mnohým politickým elitám by starověká inspirace jen prospěla.

Literatura:

Castles, S. - Miller, M. J. (2009): *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, New York: Palgrave Macmillan.

Štica, P. (2010): *Migrace a státní suverenita: Oprávnění a hranice přistěhovalecké politiky z pohledu křesťanské sociální etiky*. Červený Kostelec: Pavel Mervart.

Morální kodex budovatele komunismu, 1961. In Jůva, V (1983): *Pojetí mravní výchovy v socialistické společnosti*. Sborník prací FF MU I 18/1983. s. 24-25. [online]. Available at: <https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/112653/I_PaedagogicaPsychologica_18-1983-1_3.pdf?sequence=1> [Accessed 25. Januar 2018].

Muchová, L. (2015): *Morální výchova v nemorální společnosti?* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Úmluva o právním postavení uprchlíků Úmluva o právním postavení uprchlíků Ženeva, 1951. [online]. Available at: <<https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/uprchlici.pdf>> [Accessed 25. Januar 2018].

UNHCR: *GLOBAL TRENDS FORCED DISPLACEMENT IN 2016*. [online]. Available at: <www.unhcr.org/statistics> [Accessed 1. Februar 2018].

Uprchlíci a migranti. [online]. Available at: <<http://www.lidskaprava.cz/student/uprchlici-a-migranti>> [Accessed 10. Februar 2018].

Tomáš Hubálek *is an assistant profesor at Department of Social Sciences at Palacky University in Olomouc, Czech Republic.*

[e-mail: tomas.hubalek@upol.cz]

Discussion

Prioritné smerovanie zahraničnej politiky Bielorusko

Priority direction of foreign policy Belarus

Liudmila Surma

Abstract: Any state in the modern world strives to develop its foreign policy, which reflects interaction and cooperation with other countries.

The Republic of Belarus, being, to date, a state progressing in this direction, pays great attention to this issue. The country expands its participation in international organizations, ensures its progress in the world economic system. The main basis of the international strategy is the inclusion in global political, economic, cultural and humanitarian institutions.

The President of the country is actively expanding the horizons so that the country is recognizable all over the world, developing an active partnership not only with neighboring countries, but also far beyond them.

Being a citizen of the Republic of Belarus, the author strives in this article to reflect the principles of the country's foreign policy, to reflect aspects that indicate how important for Belarus is foreign policy, what attention the state pays to this issue, how it works in this direction and with which countries it conducts the most active cooperation.

Foreign policy and the country's participation in globalization processes is a kind of indicator of integration of the Republic of Belarus into the world community, as an equal participant.

1 Úvod

Medzinárodné vzťahy sú pokračovanie v podmienkach medzinárodnej komunikácie tých spoločenských vzťahov, ktoré už existujú na národnom základe. Zahraničnú politiku vôbec nie je možné oddeľovať od politiky alebo vylučovať z vnútornej politiky, pretože sa to prieči všetkému objektívnemu vývoju.

Zahraničnou politikou sa rozumie politika určená pre úpravu vzťahov medzi štátmi a národmi, smer ktoréhokoľvek štátu, jeho zástupcov v medzinárodnom spoločenstve zameraný na dosiahnutie cieľov vyjadrujúcich spoločné záujmy vládnucich tried (Zahraničná politika 2017).

Bieloruská republika ako ktorýkoľvek iný štát sa snaží zmeniť svoju medzinárodnú politiku na dôležitý nástroj posilňovania vlastných pozícií a dosiahnutia vlastných triednych cieľov. Základom zahraničnej politiky ktoréhokoľvek civilizovaného štátu sú národné záujmy. Zahraničná politika týmto vyjadruje národné záujmy v medzinárodnom spoločenstve, vyberá primerané prostriedky a spôsoby ich realizácie.

Začiatok nezávislej bieloruskej zahraničnej politiky súvisí s vydaním Najvyššou radou Deklarácie o štátnej suverenite BSSR v roku 1990, ktorá sa považuje za ústavný zákon. A už v roku 1991 sa začalo medzinárodné uznanie Bieloruskej republiky. Prvé štáty, ktoré uznali nezávislosť Bieloruska a nadviazali s ním diplomatické vzťahy, boli Ukrajina a Amerika.

2 Úlohy a zásady zahraničnej politiky Bieloruskej republiky

Zahraničná politika má vlastné určené ciele a úlohy a samozrejme je založená na zásadách. Zásady zahraničnej politiky priamo súvisia s jej cieľmi a úlohami. A práve odzrkadľujú tie ciele a úlohy, ktoré štát určuje za účelom rozvoja v tomto smere.

Úlohy, ciele a zásady zahraničnej politiky sú zakotvené v zákone o schválení základných smerov vnútornej a zahraničnej politiky Bieloruskej republiky.

Podľa článku 24 tohto zákona strategické ciele zahraničnej politiky Bieloruskej republiky sú nasledovné:

- ochrana štátnej suverenity a územnej celistvosti Bieloruskej republiky;

- ochrana práv, slobôd a oprávnených záujmov občanov, verejných a štátnych záujmov⁷².

vďaka svojej geografickej polohe a exportnej orientácii hospodárstva krajiny činnosť Bieloruskej republiky v oblasti zahraničnej politiky je založená na princípe viacsmerovosti. Tradične existuje tri hlavné smery:

- východný vektor,

- západný vektor,

- vektor vzdialeného zahraničia alebo južný vektor. Južný vektor zatiaľ tvorí len malú časť celkového obratu Bieloruskej republiky, avšak v posledných rokoch existuje tendencia aktivizácie činností v tomto smere (Zahraničná politika Bieloruskej republiky 2015).

Zásady zahraničnej politiky, ako už bolo uvedené, sú zakotvené aj v zákone o schválení základných smerov vnútornej a zahraničnej politiky Bieloruskej republiky. Podľa názoru autora zakotvenie týchto zásad na legislatívnej úrovni svedčí o mimoriadnej dôležitosti prístupu štátu k rozvoju zahraničnej politiky a tiež svedčí o veľkej zodpovednosti za ich dodržiavanie. Okrem toho, je veľmi dôležité úsilie o tento rozvoj.

Podľa článku 23 tohto zákona zahraničná politika Bieloruskej republiky je založená na nasledujúcich zásadách:

- dodržiavanie všeobecne uznaných zásad a noriem medzinárodného práva;
- proporcionalita zahranično-politických cieľov a politicko-diplomatického, hospodárskeho, obranného, vedecko-technického, intelektuálneho potenciálu štátu, zabezpečenie ich uplatnenia za účelom posilnenia medzinárodných pozícií Bieloruskej republiky a jej medzinárodnej autority;
- zvýšenie efektívnosti politických, právnych, zahranično-hospodárskych a iných nástrojov ochrany štátnej

⁷² Zákon Bieloruskej republiky č. 60-3 z 14. novembra 2005 „O schválení základných smerov vnútornej a zahraničnej politiky Bieloruskej republiky“

suverenity Bieloruskej republiky a jej národného hospodárstva v podmienkach globalizácie;

- rozvoj všestrannej spolupráce so zahraničnými štátmi, medzinárodnými organizáciami a medzištátnymi zoskupeniami na základe všeobecne uznaných zásad a noriem medzinárodného práva, vzájomná evidencia a dodržiavanie záujmov všetkých členov medzinárodného spoločenstva;
- dobrovoľný vstup a účasť v medzinárodných organizáciách a medzištátnych zoskupeniach;
- vernosť politike postupnej demilitarizácie medzinárodných vzťahov;
- neexistencia územných nárokov voči susedným štátom, neuznanie územných nárokov voči Bieloruskej republike⁷³.

V zahraničnej politike sa Bielorusko spolieha na otvorenosť, všestrannosť, flexibilitu a konštruktívnosť. Na prvom mieste je zásadovosť, a to organizácia zahraničnej politiky a spolupráca s inými krajinami sa zakladá na vyššie uvedených zásadách. Toto umožňuje krajine aktívne nadväzovať kontakty na medzinárodnej úrovni. Krajina preukázala svoju schopnosť viesť aktívny dialóg s inými krajinami a primerané reagovať na výzvy dnešnej doby.

Bielorusko bolo nútené formovať vlastný medzinárodný kurz v komplikovaných podmienkach. Svet vstúpil do štádia kardinálnych geopolitických, hospodárskych, sociálnych a iných transformácií, ktoré sú charakterizované vysokou intenzitou a dynamikou. Vznik nových centier moci je sprevádzaný zhoršovaním súťaže medzi štátmi a súťažou o modely budúceho rozvoja (Zahraničná politika Bieloruska 2017).

Napriek objektívnym komplikáciám sa Bieloruskej republike podarilo po získaní nezávislosti vybudovať vzťahy s vonkajším svetom bez toho, aby ohrozovala svoje národné záujmy. Toto umožnilo našej krajine dôverne a účinne

⁷³ Zákon Bieloruskej republiky č. 60-3 z 14. novembra 2005 „O schválení základných smerov vnútornej a zahraničnej politiky Bieloruskej republiky“

presadzovať a obhajovať svoje zahranično-politické ciele a priority (Zahraničná politika Bieloruska 2017).

3 Priority zahraničnej politiky Bieloruskej republiky

Hlavné metódy realizácie zahraničnej politiky sú v prvom rade diplomatické. Pre tieto metódy existuje niekoľko konkrétnych prostriedkov ich implementácie. Diplomatické prostriedky zahŕňajú politické návštevy, rokovania, konferencie, stretnutia, diplomatickú korešpondenciu, ako aj účasť v rôznych medzinárodných organizáciách. Dôležité metódy sú aj silové, medzi ktoré patria ozbrojené sily štátu, ako sú armáda, námorníctvo so všetkými materiálными a technickými a demografickými zdrojmi.

Dôležité prostriedky realizácie zahraničnej politiky sú ekonomické prostriedky, a to finančný systém štátu a jeho zlaté a devízové rezervy, priemyselný a poľnohospodársky potenciál, suroviny atď.

Moderné koncepčné ustanovenia zahraničnej politiky Bieloruskej republiky sa zakladajú na historicky vytvorených na konci XX - začiatku XXI storočia imperatívoch, najdôležitejšími z ktorých sú zabezpečenie územnej celistvosti, zachovanie suverenity a nezávislosti štátu. Počas tohto obdobia sa posilnilo medzinárodné uznanie Bieloruskej republiky, rozšírila sa jej účasť v medzinárodných organizáciách a zabezpečilo sa jej prenikanie do svetového hospodárskeho systému. Základom medzinárodnej stratégie našej krajiny je ďalšia integrácia do svetových politických, hospodárskych, kultúrnych a humanitárnych inštitúcií (Šarapo 2006).

Kľúčovú úlohu pri určovaní hlavných smerov zahraničnej politiky zohráva geopolitická situácia krajiny a stav jej hospodárstva. Takisto výber priorít vo veľkej miere závisí od stavu medzinárodnej situácie a predovšetkým od vzťahov so susednými krajinami.

Je potrebné zdôrazniť, že zahraničná politika Bieloruska je viacsmerová, pragmatická a zásadová.

K dnešnému dňu Bieloruská republika podporuje diplomatické vzťahy s 168 štátmi. V 50 štátoch sú zriadené 48 zastupiteľských úradov, 2 ambasády/stále zastupiteľstva pri medzinárodných organizáciách, 2 stále zastupiteľstva pri

medzinárodných organizáciách, 7 generálnych konzulátov a jeden konzulát. V zahraničí funguje 13 bieloruských veľvyslanectiev. Zahraničné štáty v Bielorusku majú 44 zastupiteľské úrady, 3 veľvyslanectvá, 1 obchodné zastupiteľstvo, 25 konzulátov (vrátane honorárnych konzulov). Medzinárodné organizácie v Bielorusku majú 17 zastupiteľských úradov. 81 zahraničný zastupiteľský úrad má v krajine **zmiešanú** akreditáciu (Zahraničná politika Bieloruska 2017).

Bieloruská republika je zmluvnou stranou cca 3,5 tisíc medzinárodných zmlúv, má uzatvorené viac ako 1900 bilaterálnych zmlúv a cca 1500 multilaterálnych zmlúv (Zahraničná politika Bieloruska 2017).

4 Výsledky zahraničnej politiky

Susedné štáty sa považujú za kľúčovú prioritu zahraničnej politiky Bieloruskej republiky. Strategickým spojencom Bieloruska zostáva Ruská federácia, ktorá je hlavným obchodným a hospodárskym partnerom Bieloruska, poskytuje našej krajine praktickú podporu v medzinárodnom spoločenstve.

Za posledných päť rokov sa obchod medzi Bieloruskom a Ruskom zvýšil 1,5-krát a dosiahol v roku 2011 hodnotu 39,4 miliárd dolárov. V roku 2011 bol podiel Ruska na celkovom zahraničnom obchode Bieloruska 45,2% a v bieloruskom vývoze bol podiel 35% (Zahraničná politika Bieloruska 2017).

Bielorusko dosť aktívne buduje svoje partnerstvo s Európskou úniou. Toto partnerstvo je založené na princípoch rešpektovania, rovnosti a pragmatizmu, na princípe spoločných záujmov oboch strán, čo vytvára priaznivé podmienky pre obchodnú a investičnú spoluprácu, podporuje cezhraničné väzby, rozvoj strategického tranzitu a zároveň podporuje spoločný boj proti nelegálnej migrácii, obchodovaniu s ľuďmi a organizovanej trestnej činnosti.

Stabilná pozitívna dynamika sa zachováva v obchode medzi Bieloruskom a Európou. Od roku 2000 sa bieloruský vývoz do EÚ zvýšil viac ako 20-krát. V roku 2012 podiel EÚ na celkovom vývoze z Bieloruska dosiahol 39%. Medzi desať hlavných obchodných partnerov Bieloruska z hľadiska objemu

predaja patria členské štáty EÚ, a to Holandsko, Nemecko, Lotyšsko, Poľsko, Taliansko, Litva, Spojené kráľovstvo. Na základe výsledkov prvej polovice roku 2012 podiel bieloruského vývozu do EÚ predstavoval 45,6% celkového vývozu Bieloruska (Zahraničná politika Bieloruska 2017).

Ázijsko-africký vektor je jedným z pektívnych smerov bieloruskej zahraničnej politiky. Bielorusko ako aj krajiny Ázie, Afriky a Blízkeho východu je otvorené pre vzájomnú spoluprácu, výsledkom čoho sú kontakty na vysokej a najvyššej úrovniach s Čínou, Iránom, Vietnamom, Sýriou, Katarom, Egyptom, SAE, Ománom a Južnou Afrikou. Vďaka týmto kontaktom boli uzavreté dohody o uplatnení konkrétnych projektov.

Latinská Amerika: Bielorusko aktívne rozvíja spoluprácu s krajinami Latinskej Ameriky. Táto časť sveta sa považuje za dôležitú platformu pre integráciu do svetového obchodu a hospodárskych vzťahov. Dôležitým smerom pre Bielorusko v tejto časti sveta je Venezuela.

V krátkom čase sa podarilo výrazne upevniť a rozšíriť bilaterálne vzťahy. Tu sa realizujú spoločné projekty v oblasti ťažby ropy, petrochémie, seizmického prieskumu a seizmického inžinierstva, splyňovania, architektúry a stavebníctva, priemyslu, poľnohospodárstva a potravinárstva. Boli dokončené montáže vozidiel MAZ a traktorov MTZ, bola dokončená aj výstavba stavebného závodu, ktorý sa bude považovať za najväčší južno-americký podnik v tejto oblasti. Upevňuje sa aj univerzálna spolupráca Bieloruska a Bolívie, Kolumbie, Mexika, Nikaraguy, Peru, Ekvádora a ďalších krajín regiónu (Zahraničná politika Bieloruska 2017).

USA: spolupráca so Spojenými štátmi americkými je v súlade s národnými záujmami Bieloruska vo všetkých oblastiach. Spojené štáty americké sú jeden z popredných investorov v Bielorusku a sú na 6. mieste podľa počtu založených spoločných a zahraničných spoločností. K 1. januáru 2012 bolo zaregistrovaných 282 podnikov.

Osobitný smer zahraničnej politiky Bieloruskej republiky súvisí s zabezpečením zahraničných hospodárskych úloh, rozšírením obchodných kontaktov a presadzovaním bieloruských tovarov v zahraničí. V tejto súvislosti sa Bielorusko

snaží zvýšiť svoju účasť v rôznych medzinárodných obchodných a finančných organizáciách, bilaterálnych a multilaterálnych hospodárskych vzťahoch a v konečnom dôsledku zabezpečiť zapojenie Bieloruska do systému svetových hospodárskych vzťahov. Príkladom takej práce sú kontakty so Svetovou obchodnou organizáciou (WTO), Svetovou bankou, Medzinárodným menovým fondom (MMF), Európskou bankou pre obnovu a rozvoj (EBOR) (Šarapo 2006).

5 Záver

Moderné koncepčné ustanovenia zahraničnej politiky Bieloruskej republiky sa zakladajú na historicky vytvorených na konci XX - začiatku XXI storočia imperatívoch, najdôležitejšími z ktorých sú zabezpečenie územnej celistvosti, zachovanie suverenity a nezávislosti štátu. Počas tohto obdobia sa posilnilo medzinárodné uznanie Bieloruskej republiky, rozšírila sa účasť v medzinárodných organizáciách a zabezpečilo sa jej prenikanie do svetového hospodárskeho systému. Základom medzinárodnej stratégie našej krajiny je ďalšia integrácia do svetových politických, hospodárskych, kultúrnych a humanitárnych inštitúcií.

Výsledky zahraničnej politiky Bieloruskej republiky sú kombináciou úspechov a neúspechov, dosiahnutí a chýb. Na jednej strane krajina dosiahla všeobecné medzinárodné uznanie, preukázala schopnosť nezávislej existencie v spoločenstve suverénnych štátov, upravila vzťahy so susednými štátmi, podporovala globálnu strategickú stabilitu vďaka vlastnej politike v oblasti jadrového odzbrojenia.

Je však podľa názoru autora dôležité uviesť, že bieloruský národ ako súhrn sociálnych a národnostných prvkov je rozhodujúcim a určujúcim impulzom pre rozvoj Bieloruska ako štátu a etnicko-územnej komunity. Vlastenecké a občianske postavenie národu určí podstatu a smer historickej transformácie Bieloruska, jeho úlohy a miesto v medzinárodnej spoločnosti a v budúcnosti.

Literatúra:

- Zákon Bieloruskej republiky č. 60-3 z 14. novembra 2005 „O schválení základných smerov vnútornej a zahraničnej politiky Bieloruskej republiky
- Zahraničná politika. Politológia. 2017. <http://all-politologija.ru/knigi/politologiya-uchebnoe-posobie-kruglova/vneshnyaya-politika>
- Zahraničná politika Bieloruskej republiky. Pogovorim.by. 2015. <https://pogovorim.by/5932-vneshnyaya-politika-respubliki-belarus.html>
- Snapkovskij V. Zahraničná politika Bieloruskej republiky: prvé výsledky prvého desaťročia. Bieloruský časopis medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov 2000 – č. 4. 2000 <http://evolutio.info/content/view/386Itemid=51/>
- Grinberg R.S. Rozširovanie EÚ a hospodárska spolupráca Bieloruska a Ruska // Bieloruský hospodársky časopis. 2004. č. 3. Str. 53-58
- Ústava Bieloruskej republiky z roku 1994 (v znení neskorších predpisov schválených na republikových referendách 24. novembra 1996 a 17. októbra 2004)
- Zahraničná politika Bieloruskej republiky. Ministerstvo zahraničných vecí Bieloruskej republiky. 2007 – 2017. http://mfa.gov.by/foreign_policy/
- ŠARAPO A.V. Zahraničná politika Bieloruskej republiky na súčasnej etape. Vestník BŠU. 2006. č. 3
- ahraničná politika Bieloruska: otvorená, pragmatická a principiálna. Ministerstvo zahraničných vecí Bieloruskej republiky. 2007-2017. http://belarusfacts.by/ru/belarus/politics/foreign_policy/
- Zahraničná politika Bieloruska: otvorená, pragmatická a zásadová. Ministerstvo zahraničných vecí Bieloruskej republiky. 2007 – 2017. http://belarusfacts.by/ru/belarus/politics/foreign_policy/
- SHARAPO A.V. Zahraničná politika Bieloruskej republiky v súčasnej fáze. Bulletin BSU. 2006. № 3

Liudmila Surma is internal doctoral student at the Faculty of International Relations at *University of Economics in Bratislava, Slovakia*. [e-mail: Liudmila.Surma@euba.sk]

Discussion

Konfucianizmus v súčasnej čínskej kultúre a politike

Confucianism in Contemporary Chinese Culture and Politics

František ŠKVRNDA

Abstract: *The following paper deals with the historical and contemporary place of confucian tradition of thought in the Chinese culture and politics. In the first part of the study a brief description of the classical confucianism is given, scrutinizing its crucial notions and socio-political context. The classical confucianism may be defined as practical, meritocratic socio-political ideology, based on religious reveration of filial piety and social rituals. The second part of the study focuses on selected aspects of confucian tradition and its current social and political implications. It starts with the changes in Chinese culture on the brink of 20th century, which had seen various turbulent retractions from classical confucian tradition as well as attempts to „westernize“ confucianism and adapt it to european philosophical thought. The conclusion underlines the forthcoming importance of confucian tradition in China`s domestic as well as international policy and relations, that is presented as genuine and original Chinese national philosophy.*

Keywords: *Confucianism, China, Culture, Politics, Philosophy*

1 Úvod

Predkladaný príspevok si kladie za cieľ stručne načrtnúť miesto konfuciánskej myšlienkovvej tradície v modernej Číne 20. storočia. Zameriame sa predovšetkým na sociálno-politické rozmery a implikácie konfucianizmu pre aktuálne otázky a problémy čínskej politiky a spoločnosti. Ešte predtým, než načrtne hlavné oblasti výskumu konfuciánskej myšlienkovvej tradície, ako ich reflektujú moderní bádatelia, bude potrebné čitateľa stručne uviesť do dejín konfucianizmu a oboznámiť ho so základnými pojmami a myšlienkami tejto tradície, ktoré sú relevantné pre ciele našej štúdie.

2 Klasický konfucianizmus

Štúdiom starovekých textov sa v európskej intelektuálnej tradícii zaoberá klasická filológia. Ak by sme uplatnili štandardy datovania antických textov aj na čínske konfuciánske písomné pamiatky, museli by sme zaujať výrazne skeptické stanovisko. Ako poznamenáva bádateľ Nivison, v čínskej literárnej histórii „je nemožné, aby niekto našiel knihu napísanú identifikovateľnou osobou v identifikovateľnom čase pred rokom 221 pred Kr., v dobe, kedy štát Čchin ukončil svoje výboje a vytvoril prvé impérium. V tomto období existuje len jedna spísaná kniha – *Lü-š' čchun-čchiou (Anály jari a jesení Pána Lü)* – pri ktorej vieme určiť dátum jej dokončenia (239 pred Kr.). Kniha však nenesie meno svojho autora, ale patróna, ktorý poveril anonymné osobnosti, aby ju spísali“ (Nivison 1999: 745).

Datovanie vzniku piatich tradičných konfuciánskych textov (Kniha zmien, Kniha rítov, Kniha piesní, Kniha záznamov, Anály jari a jesení) vieme určiť len prostredníctvom *terminus ante quem*, ktorým je 3. storočie pred Kr.⁷⁴ Podobným problémom je zaťažený aj ústredný text konfuciánskej myšlienkovvej tradície, kniha *Rozhovory a Výroky*, známa aj ako

⁷⁴ Pozri bližšie Steininger 1971: 478. Tieto texty však veľmi pravdepodobne existovali ešte pred Konfuciom, ktorý ich nespísal, ale údajne len reinterpretoval (Cheng 2006: 53).

Analektá. Moderní bádatelia nemajú ilúzie o tom, ako tento text vznikol – výroky Konfucia a jeho konverzácie s žiakmi boli spočiatku tradované ústne, spísané mohli byť v rozmedzí 5. až 3. storočia pred Kr. (Nivison 1999: 746; Watson 2007: 1; Slingerland 2009: 108-109). Do akej miery *Analektá* odzrkadľujú názory historického Konfucia je dnes už nemožné presne určiť – z tohto dôvodu sme sa rozhodli hovoriť o „konfuciánskych“ myšlienkach, nie o „Konfuciových“.

Z obsahového hľadiska predstavujú *Analektá* odpoveď na problémy čínskej spoločnosti v období tzv. bojujúcich štátov (476-221 pred Kr.). Život a mravy najstarších dynastií Sia, Šang a Čou (cca 2070-770 pred Kr.) sa považujú za ideálne vzory, ktoré treba napodobňovať a ktoré je potrebné znovu uviesť do života.⁷⁵ Medzi základné pojmy klasického konfucianizmu zvyknú moderní bádatelia zaraďovať výrazy *t'ün-c'* (syn vládcu, princ, ale aj ušľachtilý človek), *žen* (ľudskosť), *li* (obradnosť) a *süe* (učenie) (por. Nivison 1999: 748-752; Cheng 2006: 56-68).

Vzťahy medzi týmito pojmami môžeme s istou dávkou zjednodušenia vidieť nasledovne: nebesá zverujú svoj mandát vládcovi, ktorý vládne nielen na základe rodového práva, ale najmä prostredníctvom svojich morálnych kvalít-cností, spočívajúcich na obradnom uctievaní predkov.⁷⁶ Je síce pravdou, že „rodinné vzťahy a pôvod predstavovali mimoriadne dôležitú súčasť fungovania čínskej spoločnosti“ (Nivison 1999: 749), avšak konfuciáni boli pripravení dávať inštrukcie komukoľvek, kto bol schopný si ich osvojiť v praktickom živote (Watson 2007: 8).

Čínsky občan – či už poddaný alebo príslušník aristokracie – sa od útleho detstva učil poslúchať rodičov, ktorí poslúchali svojich starých rodičov, ktorí na druhej strane dodržiavali mravy svojich zosnulých predkov. Sociálna hierarchia čínskej spoločnosti je v tomto bode nie nepodobná iným archaickým

⁷⁵ Por. *Analektá* (VII/1): „Nič som nevymyslel sám – len som tradoval ďalej to, čomu som sa naučil. Dôveroval som minulosti a miloval som ju.“ Všetky citácie v texte sú preložené z Watsonovho vydania *Konfuciových Analekt* (2007).

⁷⁶ Watson vidí v tomto bode inovatívny rozmer konfucianizmu, ktorý sa snažil reformovať staré rodové zvyky (Watson 2007: 7-8).

spoločnostiam – jednotlivé rodiny alebo rody odvodzovali svojich predkov od spoločného pra-vládca, v prípade Konfuciovho štátu Lu išlo o kráľov Wena a Wu (Watson 2007: 3).

Zvyk odvodzovať pôvod od jedného legendárneho panovníka nemožno v kontexte starovekej sociálno-politickej filozofie podceňovať, pretože ide o mechanizmus na udržiavanie sociálneho poriadku. Zákony, ktoré súčasný panovník uplatňuje pri spravovaní svojej krajiny, sú tými istými zákonmi, ktoré ustanovili bájni králi-otcovia celého národa. Panovník je tak v určitom zmysle otcom svojich poddaných, čo je tradičný obraz vzťahu pána a poddaného vo všetkých theokratických režimov, vrátane tých kresťanských. Samotný kráľ je však aj v čínskej tradícii opäť len „synom“, a to konkrétne „synom nebies“ (*tchien-c*).

Tradičný konfucianizmus považoval obradnosť v zmysle „synovskej zbožnosti“ za základ dobre usporiadanej spoločnosti. Charakter konfuciánskeho politického myslenia je paternalistický. Ako poznamenávajú odborníci na čínsku filozofiu, výraz *žen* nemožno stotožňovať s našim výrazom „humánnosť“ a „ľudskosť“; neznamená konať v akejkoľvek situácii so súcitom, ani chrániť alebo pomáhať druhým ľuďom vo všetkých situáciách. *Žen* môže vyjadrovať aj také konanie, ktoré ľuďom upiera a obmedzuje ich práva (Dunaj 2016: 142).

Paternalizmus je však v čínskej myšlienkovvej tradícii prekvapivo spojený s kvietizmom. Konfucianizmus totiž zdôrazňuje, že „cnosť“ (*te*) dosahuje človek darom – panovníkovi ju zverujú Nebesá, ostatným ľuďom sa dostáva dobrodením od mŕtvych predkov alebo dobrých ľudí (Nivison 1999: 749-750). „Ľudským“ je ten vládca, ktorý ovláda päť vecí: „Zdvorilosť, umenie odpúšťať, poctivosť, horlivosť a šľachetnosť. Kto je zdvorilý, k tomu sa nikto nebude správať opovrhlivo, kto dokáže odpúšťať, získava si náklonnosť ostatných, kto je poctivý, tomu ľudia dôverujú, kto je horlivý, má úspech vo všetkom, čo podnikne a kto je šľachetný, zaslúži si, aby mu ľudia slúžili“ (*Analektá XVII/6*).⁷⁷ Legendárny panovník

⁷⁷ Obraz humánneho vládcu dopĺňa tiež ďalšia pasáž z *Analekt* (II/20): „Ľudia ťa budú ctíť, ak s nimi budeš zaobchádzať dôstojne, ak

Šun údajne vládol svojej zemi tak, že mlčky sedel s tvárou obrátenou k juhu (*Analektá XV/4*). V dávnej minulosti vládli nad všetkým Nebesá – panovníci sa len prizerali prirodzenému poriadku a nemuseli nijako aktívne zasahovať do chodu sveta.

3 Konfucianizmus v 20. storočí

Konfucianizmus bol vrastený do čínskej kultúry už od obdobia vlády dynastie Chan (206 pred Kr. – 220 n. l.), ktorá ho vyhlásila za oficiálnu štátnu doktrínu. *Analektá* a ďalšie konfuciánske texty slúžili ako učebnice klasickej čínštiny, ktoré sa museli žiaci učiť celé naspamäť. Bez znalosti konfucianizmu nebolo možné participovať na politickej kariére (Shanruo Ning Zang 2015: 8).

Toto výsadné postavenie konfucianizmu pretrvávalo aj počas panovania dynastií Ming (1368-1644) a Čching (1644-1912). Niektorí moderní bádatelia preto prirovnávajú konfucianizmus k náboženským systémom kresťanstva a islamu (Shanruo Ning Zang 2015: 2).⁷⁸ Prirovnanie konfucianizmu k náboženstvu je podľa nás celkom výstižné, a to najmä z dvoch dôvodov: (1) konfucianizmus predstavuje komplexnú kultúru, ktorá sa zakladá na uctievaní predkov a Nebies, t. j. konfucianizmus je v istom zmysle slova náboženstvom, ktoré (2) bolo po dlhé stáročia aj dominantnou politickou doktrínou, definujúcou morálku vládcov a poddaných.

Koncom 19. storočia nastáva v Číne reformačné obdobie, ktorého cieľom je vyrovať sa západným mocnostiam a „dobehnúť“ ich technologický aj spoločenský pokrok. V dôsledku toho sa na európsku kultúru začína nahliadať ako na vzor, ktorého kultúru je potrebné šíriť aj v zaostalej Číne. Počas prvej polovice 20. storočia sa tento proces reformácie čínskej kultúry odzrkadlil aj v tom, ako sa pristupovalo ku konfuciánstvu. Čínski učitelia, vzdelaní na západe, začali konfuciánsky ideál vzdelanca (*žu*) reinterpretovať: „od

budeš láskavý k svojim deťom a milovať svojich rodičov. Povyšuj tých, ktorí sú toho hodní, poučuj neschopných.“

⁷⁸ Otázka, do akej miery možno považovať konfucianizmus za náboženstvo v pravom zmysle sveta, je v súčasnom akademickom prostredí kontroverzná (pozri bližšie Alitto 2015: 3-6).

originálnej vnútornej identifikácie s *žu-süe* ako otázky osobnej úcty, k situácii, v ktorej nadobúdadal status externého objektu, objektívneho popisu a výskumu“ (Makeham 2015: 16). Konfucianizmus sa tak stal súčasťou akademického diskurzu, čisto teoretickej a systematickej reflexie pojmov, ktoré nedokázali vystihnúť konfuciánsky ideál jednoty teoretickej múdrosti a praktickej cnosti. Táto „europeizácia“ konfucianizmu ústila do takého pretvorenia čínskej tradície myslenia, ktoré sa viazalo predovšetkým na univerzitnú, kabinetnú pôdu. Jedným z dôsledkov tohto reduktívneho prístupu bola tiež marginalizácia konfuciánstva na jeden z mnohých prúdov myslenia. Konfucianizmus už nebol exkluzívnou, oficiálnou „filozofiou“ čínskej kultúry. Z oblasti politiky a praxe sa konfucianizmus vzdialil do úzadia univerzít a teórie.

Táto strata výsadného postavenia však nebránila tomu, aby sa o konfucianizmus zaujímali práve teoretici a filozofi. Liang Šu-ming (1893-1988), ktorý sa zvykne označovať za zakladateľa „nového konfucianizmu“ (Alitto 1986), sa snažil presadzovať vlastnú koncepciu tzv. „konfuciánskej demokracie“. Šu-ming sa zapísal do dejín čínskeho myslenia a politiky predovšetkým svojim projektom *Hnutie za rurálnu rekonštrukciu*, ktorý mal šíriť osvetu na čínskom vidieku, implementovať základné hodnoty západnej demokracie a zavádzať do praxe nové, západné technológie výroby a spracovania produktov.

Z filozofického hľadiska Šu-ming tradičný konfucianizmus značne modifikoval, pretože sa do neho pokúsil vinterpretovať hodnoty západnej demokracie, ktoré boli čínskej kultúre, založenej na meritokracii a hierarchickom usporiadaní spoločnosti, úplne cudzie. Šu-ming vychádzal predovšetkým z filozofie amerického pragmatistu Johna Deweyho, ktorý svoj ideál demokracie zakladal na kultivovaní slobodného rozvoja ľudskej individuality, zakladajúcim sa na celoživotnom vzdelávaní (Gu 2015; Sor-hoon Tan 2004).⁷⁹ Tento hybridný konfuciánsky ideál demokratického občana tak spočíva na

⁷⁹ Dewey bol jedným z prvých západných intelektuálov, ktorí prišli svoje myšlienky prezentovať na čínsku pôdu osobne, por. Ching-Sze Wang (2007).

piatich hodnotách – uznanie práv a potrieb iných ľudí, rovnosť, podvolenie sa tomu, čo je rozumné, väčšinová vláda a rešpektovanie individuálnej slobody (Gu 2015: 134).

Konfucianizmus je súčasnými bádatelmi často porovnávaný s komunitarianizmom a tzv. „etikou cností“ (por. Wan Junren 2004; MacIntyre 2004). Stredobodom záujmu je najmä problematika vzťahu jednotlivca k spoločnosti. V zhode s komunitarianistickým postojom je aj v konfucianizme jednotlivec vnímaný ako súčasť širšieho spoločenského celku, ktorého hodnoty formujú jeho individuálne hodnoty. Vzdelávanie v rámci komunity, osvojovanie si spoločenských zvykov a noriem, sa tak javí byť primárnou hodnotou, ktorá musí mať – na rozdiel od klasického liberalizmu – prednosť v živote jednotlivca pred jeho vlastnou svojvôľou. V slovníku tradičného konfucianizmu to znamená, že človek získava skutočnú slobodu myslenia a konania až keď si osvojí zvyky a normy predkov, keď je vzdelaný-cnostný.

Súčasnú akademickú diskusiu o povahe konfucianizmu, jeho interpretačnej flexibilitu v rámci západných filozofických škôl, ako aj o jeho praktickom využití v spoločnosti a politike, sa neobmedzujú len na problematiku komunitarianizmu a liberalizmu. Bádatelia upozorňujú na fakt, že aj zdanlivo antikonfuciánske čínske kruhy – akými je napr. oficiálna komunistická strana ČĽR – preberajú konfuciánsku rétoriku (Shanruo Ning Zang 2015: 161-200) a začínajú otvorene presadzovať konfuciánsku tradíciu (Alitto 2015: 7). Tento ústretový postoj sa manifestuje najmä v hospodárskych vzťahoch medzi čínskymi regionálnymi podnikmi a závodmi, definovaných konfuciánskym pojmom *kuan-si*, ktorý zdôrazňuje vzájomné záväzky a povinnosti obchodných partnerov, reciprocitu a dôveru na neformálnej politickej úrovni (Shanruo Ning Zang 2015: 79-96; Souchou Yao 2002: 101-120).

Do centra širšej pozornosti sa dostávajú tiež viaceré nábožensko-kultúrne aspekty konfucianizmu, ako sú napr. tradičné konfuciánske svadobné rituály (Tillman, Tillman 2015: 79-100) alebo ochrana životného prostredia (Xiaoyi 2015: 63-78; Lu 2017: 33-60).

4 Záver

Na záver našej prehľadovej štúdie sa pokúsime zosumarizovať výsledky štúdií súčasných bádateľov a predložiť náš vlastný pohľad na miesto konfucianizmu v súčasnej čínskej kultúre a politike. Vo všeobecnosti môžeme rozlíšiť dve základné interpretačné roviny, v ktorých sa vedú súčasné diskusie o konfuciánskej myšlienkovvej tradícii: (1) konfucianizmus sa interpretuje cez pojmy západnej filozofickej tradície, porovnáva sa s rôznymi európskymi filozofickými koncepciami, pričom sa akcentuje jeho teoretický rozmer. Konfucianizmus tak predstavuje jeden z mnohých myšlienkových systémov, popisujúcich realitu vonkajšieho sveta, či už prírody alebo spoločnosti. Mnohí čínski odborníci však upozorňujú na fakt, že takáto interpretácia konfucianizmu je zaťažená hermeneutickými predsudkami europocentrizmu, a že je potrebné zvoliť iné interpretačné východisko. Tým je podľa nich taký prístup, (2) ktorý rešpektuje kultúrno-historický kontext konfuciánstva, jeho vrastenosť v čínskych politických inštitúciách a kultúre. Slovník konfucianizmu nie je možné úplne preložiť do európskeho filozofického pojmoslovía. Tieto dve tradície sú nesúmerateľné a preto by sa malo upustiť od metódy výkladu konfucianizmu, zakladajúcej sa na „preložení“ konfuciánskych pojmov do európskeho filozofického slovníka. Pojmy ako „konfuciánska demokracia“ sú nejasné a protirečivé, a je potrebné nahrádzať ich pojmami z tradičného konfucianizmu, resp. jeho mnohých variantov, ktoré sa počas uplynulých dvoch tisícročí zrodili v čínskej kultúre.

S postupným otváraním sa Číny modernej, globalizovanej spoločnosti, môžeme sledovať trend návratu čínskych politických elít k národným tradíciám, od ktorých sa počas 20. storočia odhliadalo. Čína sa mala spočiatku pretransformovať na modernú demokratickú spoločnosť západného typu, neskôr emulovala cestu sovietskeho zväzu a komunizmu. S týmto vývojom ide ruka v ruke aj opätovné hľadanie vlastnej identity, vlastnej čínskej cesty.

Čínska kultúra je unikátny fenomén – ak by sme ju mali prirovnať k našej európskej kultúre, mohli by sme si ju predstaviť ako dvetisícpäťsto ročnú kontinuitu kultúr starovekého Grécka a Ríma, ktorá by nebola narušená zánikom Athén (resp. Ríma), ani poznačená prijatím nových

náboženských systémov, akými boli kresťanstvo, ani decentralizáciou politickej moci, kedy namiesto jedného impéria vyrástlo množstvo autonómnych národov a štátov. Čína je najstaršia živá svetová kultúra, ktorá sa v 21. storočí ešte stále vyrovnáva z kultúrneho šoku, spočívajúcom v dobovačných vojnách európskeho (resp. japonského) imperializmu a kolonializmu. Tradícia konfucianizmu predstavuje rezervoár nových, originálnych možností, ako nanovo definovať čínsku národnú identitu a jej postavenie v súčasnom dialógu kultúr.

Literatúra:

- Alitto, G. (1986): *The Last Confucian: Liang Shu-ming and the Chinese Dilemma of Modernity*, Berkeley, University of California Press.
- Alitto, G. (2015): *Reconstituting Confucianism for the Contemporary World*. In: Alitto, G. (ed.): *Contemporary Confucianism in Thought and Action*, Berlin, Springer-Verlag.
- Ching-Sze Wang, J. (2007): *John Dewey in China. To Teach and To Learn*, Albany, State University of New York Press.
- Dunaj, L. (2016): *Towards Critical Aspects of Confucianism*. *Ethics & Bioethics*, vol. 6, no. 3-4, 135-145.
- Gu H. (2015): *Liang Shuming's Conception of Democracy*. In: Alitto, G. (ed.): *Contemporary Confucianism in Thought and Action*, Berlin, Springer-Verlag.
- Lu, S. (2017): *The Ecological Era and Classical Chinese Naturalism*, Singapore, Springer Science + Business Media.
- MacIntyre, A. (2004): *Once More on Confucian and Aristotelian Conceptions of the Virtues*. In: Wang, R. R. (ed.): *Chinese Philosophy in the Era of Globalization*, Albany, State University of New York Press.
- Makeham, J. (2015): *Some historical and Methodological Reflections on Ruxue in Contemporary China*. In: Alitto, G. (ed.): *Contemporary Confucianism in Thought and Action*, Berlin, Springer-Verlag.
- Nivison, D. S. (1999): *The Classical Philosophical Writings*. In: Loewe, M., Shaughnessy, E. L. (eds.): *The Cambridge*

- History of Ancient China*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Slingerland, E. (2009): Classical Confucianism (I): Confucius and the Lun-Yü. In: *Bo Mou* (ed.): *History of Chinese Philosophy*, London, Routledge.
- Sor-hoon Tan (2004): *Confucian Democracy. A Deweyan Reconstruction*, Albany, State University of New York Press.
- Souchou Yao (2002): *Confucian Capitalism. Discourse, Practice and the Myth of Chinese Enterprise*, New York, Routledge.
- Steininger, H. (1971): Religions of China. In: *Bleeker, C. J., Widengren, L. (eds.): Historia Religionum II. Handbook for the History of Religions*, Leiden, E. J. Brill.
- Shanruo Ning Zang (2015): *Confucianism in Contemporary Chinese Politics*, London, Lexington Books.
- The Analects of Confucius. Prel. B. Watson, New York, Columbia University Press.
- Tillman, M. M., Tillman, H. C. (2015): Modernizing Tradition or Restoring Antiquity as Confucian Alternatives: A View from Reading Wedding Rituals in Contemporary China. In: *Alitto, G. (ed.): Contemporary Confucianism in Thought and Action*, Berlin, Springer-Verlag.
- Wan Junren (2004): Contrasting Confucian Virtue Ethics and MacIntyre's Aristotelian Virtue Theory. In: *Wang, R. R. (ed.): Chinese Philosophy in the Era of Globalization*, Albany, State University of New York Press.
- Watson, B. (2007): Introduction. In: *The Analects of Confucius*. Transl. B. Watson, New York, Columbia University Press.
- Xiaoyi, L. (2015): Building a Loho Homeland with Traditional Wisdom. In: *Alitto, G. (ed.): Contemporary Confucianism in Thought and Action*, Berlin, Springer-Verlag.

František Škvrnda is an assistant profesor at Department of International Economic Relations and Economic Diplomacy at University of Economics, Slovakia.
[e-mail: frantisek.skvrnda2@euba.sk]

Discussion

POROVNANIE VPLYVU PRIEMYSELNEJ A SÚČASNEJ INFORMAČNEJ REVOLÚCIE NA VÝVOJ POLITICKÝCH STRÁN

COMPARING THE IMPACTS OF INDUSTRIAL AND CURRENT INFORMATION REVOLUTION IN THE DEVELOPMENT OF POLITICAL PARTIES

Jozef VLČEJ

Abstract

The main aim of the article is to compare evolution and position of political parties during key revolutions (industrial and information), which significantly formed and changed their functioning and influence. Political parties underwent serious changes since their boom in the mid-19th century to present day. At present they are under pressure of the latest communication technologies, which significantly change their strategies. Under these factors, patterns of voter behavior change significantly and parties react to that by changing their communication strategies, which often shift to cyberspace and there are questions whether future political parties will retain the character that we are used to, or whether they will change to virtual PR departments with sole goal to win the actual elections without any link to current social and economic situation. The question then is if the future elections are going to be a competition of marketing departments of political parties without competition for better alternative development plan of the society, or it will be a competition of two “companies”, which will

compete in offering better advertisement of product, that is program.

Key words: *information revolution, political parties, populism, elections, media.*

1 Úvod

Príspevok sa zameriava na porovnanie postavenia politických strán v Európe pri ich vzniku so súčasnosťou a celkovú analýzu významu a vplyvu politických strán v spoločnosti. Konkrétne sa zameriava na analýzu vývojových typov politických strán poznamenaných primárne vznikom počas procesu priemyselnej revolúcie. Zameriavame sa na porovnanie viacerých faktorov formovania postavenia politických strán v spoločnosti ako sú napríklad vplyv početnosti členskej základne na pôsobenie politických strán, vplyv záujmových a finančných skupín na ich fungovanie.

Problematiku politických strán považujeme za jeden z najdôležitejších faktorov ovplyvňujúcich fungovanie súčasných politických systémov. Historický vývoj problematiky politických strán prešiel dynamickým vývojom po súčasnú úlohu a vplyv politických strán v spoločnosti. Kde súčasné politické strany majú absolútne odlišný profil od prvotných politických strán. Súčasná etapa celosvetového spoločenského vývoja je ovplyvnená procesom globalizácie, ktorý je charakteristický konzumnými kultúrnymi vzorcami a pri komunikačnej stratégii dominanciou masovokomunikačných prostriedkov, pod týmto vplyvom sa postupne obmieňa aj stratégia a vnútropolitický profil politických strán.

2 Charakteristika problematiky

Demokracia je, podľa viacerých politologických definícií, vládou ľudu, teda všetkých občanov žijúcich na konkrétnom území, ktoré má svoju vnútropolitickú a zahraničnopolitickú suverenitu. Všetci občania majú podľa zákonov základné právo podieľať sa na politickom procese a rozhodovaní v rámci štátneho útvaru, ktorého občianstvo nadobudli. Podľa tejto

logiky by sme potom mali v slovenskom parlamente niečo viac ako 5 miliónov poslancov, čo je samozrejme nereálne. Aj z tohto dôvodu začali fungovať rôzne typy politických strán, aby zastupovali občanov, ich idey, záujmy a názory. Politická strana je tým pádom určité inštitucionálne zoskupenie občanov, ktorí majú spoločný názor na riešenie vecí verejných, za týmto účelom sa rozhodli spojiť v ucelenú skupinu. Každá politická strana na to, aby zaujala občanov vo voľbách, musí mať určitý politický program, s ktorým chce osloviť potenciálnych voličov. (Tóth 2007)

Čo sú konkrétne politické strany, aký je ich význam pre spoločnosť a čo je ich jednoznačné využitie? To sú najčastejšie otázky, ktoré rezonujú medzi bežnými občanmi. V súčasnosti sa hlavne v postkomunistických spoločnostiach stretávame s nedôverou v politické strany a všeobecne s politikmi ako takými. Daný stav je zapríčinený viacerými faktormi a zámerom tohto článku je obhájiť čiastočne zatracovanú úlohu politických strán v spoločnosti a celkovo vysvetliť ich základné využitie v súčasných demokratických spoločnostiach. Z historického hľadiska začali vznikať zárodky politických strán už v staroveku, v mestských štátoch, kde bol princíp demokracie založený na možnosti podieľať sa na výkone moci prostredníctvom svojho hlasu, to znamená, že všetci občania mali možnosť sa zúčastniť verejného zasadania, kde si vyberali osoby, ktoré im budú vládnuť na základe výberu väčšiny zúčastnených.

3 Vývoj politických strán počas priemyselnej revolúcie

Z historického hľadiska moderné politické strany začali vznikať zhruba v polovici devätnásteho storočia ako následok spoločenských procesov vychádzajúcich z **priemyselnej** a neskôr **národnej revolúcie**. Prvé politické strany mali skôr elitársky charakter a nazývali sa **elitno-honoračné strany**. To znamená, že členstvo v nich bolo obmedzené len pre úzku vyvolenú vrstvu spoločnosti, zväčša na základe majetkového a rodového cenzu. Aj prvá slovenská politická strana, Slovenská národná strana, ktorá vznikla v roku 1871 mala elitno-honoračný charakter. Pod vplyvom procesu priemyselnej revolúcie a celkovej modernizácie spoločnosti vznikol vo veľkých fabrikách dopyt po pracovnej sile. Požadované ľudské

zdroje sa v mestách postupne vyčerpali a prichádza k procesu urbanizácie, teda príchodu vidieckeho obyvateľstva do miest za pracovnou ponukou. Daný proces bol určitou revolučnou spoločenskou zmenou, lebo do miest začínajú prichádzať ľudia dovtedy sa zameriavajúci len na vlastnú poľnohospodársku produkciu potrebnú pre vlastné prežitie, rodinnú a základnú majetkovú reprodukciu. Spomínaná vrstva vidieckeho obyvateľstva prichádza do miest len so základným vzdelaním a častokrát aj bez neho, čím nebola schopná obhospodarovať nové moderné stroje vo fabrikách a tak prichádza k nutným zmenám ústiacim do vzniku nových špecializovaných škôl dostupných pre všetky vrstvy spoločnosti, čím sa postupne zabezpečila chýbajúca kvalifikácia. (Strmiska 2005)

Ďalším aspektom, ktorý výrazne ovplyvnil vtedajšiu stratifikáciu spoločnosti bolo vyplácanie miezd jednotlivým zamestnancom, ktorým sa logicky začala zvyšovať životná úroveň. Začína tak postupne vznikať súčasná stredná vrstva spoločnosti často krát nazývaná **mešťanstvo**. Postupne sa daná vrstva mešťanov začína mobilizovať a začína vyvíjať tlak na monarchiu s cieľom zisku a zvýšenia základných ľudských práv pre seba. Z ekonomického hľadiska, na základe faktu, že občania začali dostávať pravidelný plat začali pociťovať ambície si spravovať veci verejné vo svojom okolí, respektíve chceli mať dosah na vyberanie čelných predstaviteľov vlastných miest a celkové prerozdelenie nimi vyprodukovaných daní a príjmov. Celkovo sa pod vplyvom týchto výnimočných procesov začala rapídne zvyšovať gramotnosť spoločnosti. Na tomto základe sa postupne vo fabrikách začala zlučovať robotnícka vrstva do ucelených skupín a vytvárali tak základy budúcich sociálnodemokratických politických strán. Dané strany sa nazývali masové pre svoju početnosť členstva. **Masové politické strany** spomedzi svojich členov postupne sformulovali vedenie, ktoré bolo závislé od všetkých členov, tým, že každý člen strany platil členský príspevok a z toho sa financoval celkový chod strany. V súčasnosti politické strany nemajú masovú členskú základňu a nie sú tým pádom závislé od svojich členov. Socialistické masové strany postupne pod tlakom štrajkov vo fabrikách vytvorili tlak na monarchistický systém, aby sa mohli postupne konať všeobecné demokratické

voľby. Dovtedy sa mohla volieb zúčastňovať len úzko vymedzená vrstva spoločnosti na základe spoločenského a rodového príslušenstva, jednalo sa zhruba o 3 až 5 % obyvateľov spoločnosti. Masové strany vstupovali do volieb s revolučným programom, ktorý zmenil nielen politický, ale aj ekonomický systém. Medzi hlavné programové body patrili: všeobecné volebné právo pre mužov aj pre ženy, zavedenie osem hodinového pracovného času (dovtedy bol minimálne 16 hodinový), pracovné voľno počas víkendov (dovtedy sa pracovalo neustále)

Socialistické masové strany postupným zavedením všeobecného volebného práva začali získavať veľké množstvo hlasov a dostávali sa postupne do vládnych funkcií a presadili svoj program, ktorý už v súčasnosti považujeme za samozrejmosť. Daný typ politických strán reálne fungoval zhruba do obdobia päťdesiatych až šesťdesiatych rokov 20. storočia, kedy pod vplyvom novým spoločenských procesov zvyšovania životnej úrovne prichádza k rozpadu spoločenských a rodinných väzieb v spoločnosti, čo výrazne ovplyvňuje politické strany. Prichádza tak k celkovej individualizácii spoločnosti a vznikajú všeludové politické strany **tzv. catch-all party**. Dovtedy sa politické strany všeobecne špecializovali na konkrétny voličský segment respektíve vrstvu spoločnosti (napríklad kresťanskodemokratické strany na veriacich, sociálnodemokratické strany na robotníkov a nižšie sociálne vrstvy). (Krno 2006)

4 Vývoj politických strán počas informačnej revolúcie

Pri hlbšej analýze súčasných spoločenských, politických trendov a volebného správania jednotlivých občanov a voličov je možné konštatovať, že volebné správanie je ovplyvnené procesom globalizácie, ktorý priniesol viacero pozitívnych a negatívnych faktorov. Jedným z následkom globalizácie je vyvolanie postupného procesu **informačnej revolúcie** na trhu komunikačných kanálov. Nástrojom, o ktoré sa informačná revolúcia opiera, bol hlavne vznik internetu, ktorý umožnil dynamické rozšírenie informačných tokov do všetkých častí sveta, čo výrazne zefektívnilo komunikáciu. Dané rozšírenie umožnilo dostať sa k informáciám väčšine nás spoločnosti.

Jedinečnosť tohto revolučného procesu môžeme porovnať s procesom priemyselnej revolúcie, ktorá rozšírila ponímanie základných ľudských práv a umožnila zapojiť sa do politiky prostredníctvom postupného zavedenia všeobecného volebného práva všetkým občanom. Je potrebné však zdôrazniť, že negatívom informačnej revolúcie, ktorá je priamo prepojená s konzumnou kultúrou je, že sa väčšina obyvateľstva rozvinutých a bohatých spoločností odnaučila seriózne analyzovať informácie, ale ich len povrchne vníma cez nadpisy článkov a rôzne vybrané komentáre. Spoločnosť si tak vytvára skreslené názorové obrazy, odrážajúce sa v protisystémových postojoch a náklonnosti až posadnutosti konšpiračnými teóriami. Tieto črty konzumnej kultúry sú v súčasnosti ešte doplnené absenciou morálne-hodnotových aspektov a očakávaní voči politikom, keď predsedami politických strán sa stávajú kontroverzní podnikatelia spojení s privatizáciou a „veksláctvom“. Odborne daný fenomén nazývame ako „**tabletová kultúra**“.

Spoločenské masy, hlavne mladšia generácia, sa pod vplyvom už spomínanej tabletovej kultúry stáva charakteristickou absolútnym ahistorickým vedomostným základom a z toho vyplývajúcou historickou nevedomosťou, ktorá sa vyznačuje nezáujmom o najbližšiu históriu. Daná spoločenská skupina obyvateľstva v súčasnosti má tendenciu naprieč celou Európou podporovať radikálne populistické zoskupenia. Opísaný faktor je podporený a ovplyvnený aj ďalšími aspektmi, a to mediálnou stratégiou zameranou na zisk, kedy médiá neponúkajú serióznu sociálno-ekonomickú analýzu základných spoločenských problémov, ale sa zameriavajú na vykresľovanie bulvárnych a negatívnych informácií, ktoré vyvolávajú medzi občanmi všeobecné pocity sklamaní a znechutenia. Tie sa odrážajú v nedôvere voči politikom a politickým inštitúciám. Vychádzajúc z daných faktorov, vytvára sa podhubie pre populistické politické strany, ktoré reagujú na spoločenský dopyt po vrstve znechutených a sklamaných občanov.

Pri hlbšej analýze dôvodov úspechu daných populistických politických strán je jedným z faktorov tiež určité **elitárstvo súčasných politických strán**, ktoré sa stávajú uzavretými

klubmi bez komunikácie s hierarchicky nižšími straníckymi bunkami. Ďalším negatívnym faktorom oslabujúcim postavenie štandardných politických strán v spoločnosti oproti populistickým je postupne sa vytrácajúca terénna priama komunikácia s občanmi. Celková komunikácia politických strán sa prenáša do mediálneho priestoru a stáva umelou až virtuálnou. Prichádza tak k fenoménu absolútneho odcudzenia politikov od bežných občanov, ktorých prestávajú vnímať ako svojich volených zástupcov, ale ako nečestných a skorumpovaných občanov. Týmto sa otvára priestor pre preferenčný nárast a úspech alternatívnych antisystémových politických strán a osobností s absenciou systémových koncepcií a skúseností s vedením štátu, výhradne sa zameriavajúcich na protiestablišmentovú politiku, čo môže vyvolávať obavy ohľadom budúceho demokratického usporiadania vo svete. Dané politické strany sú v porovnaní s klasickými štandardnými stranami organizované poloamatérsky až nekonceptčne. Konkrétne dané populistické hnutia často majú okolo desiatky členov, bez hlbšej regionálnej straníckej výstavby. Pri ich potenciálnom volebnom úspechu a nástupe do vládnych pozícií, môže byť ich výrazným deficitom absentujúci odborný potenciál v porovnaní s dlhodobou, systematicky a odborne budovanými štandardnými politickými stranami. Všeobecne sa v súčasnosti jedná o prepad a krízu dôvery bežných občanov voči štandardným a systematicky pôsobiacim politickým stranám a politikom, odrážajúcej sa vstupom neštandardných a odborne nekvalifikovaných osobností do stranického systému. Daný vývoj samozrejme negatívne ovplyvňuje vývoj demokracie smerom k jej oslabovaniu.

5 Porovnanie vplyvu priemyselnej a súčasnej informačnej revolúcie na vývoj politických strán

Na základe daného fenoménu môžeme vidieť zmenu typu volebných kampaní, kde prvé stranícke kampane boli orientované na priamu verbálnu komunikáciu s potenciálnym voličom v teréne alebo prostredníctvom komunikácie na masových predvolebných zhromaždeniach a masové členstvo zohrávalo dôležitú úlohu či pri disciplinovanej účasti na

volebnom akte, ale aj pri mobilizácii vo svojom okolí. V súčasnosti pod vplyvom dominancie masovokomunikačných prostriedkov prišlo v porovnaní s predchádzajúcim typom politických a volebných kampaní politických strán k absolútnej zmene stratégie komunikácie.

Prostredníctvom médií sú politické strany a kandidáti schopné osloviť počas krátkeho časového bloku počas televízneho, rozhlasového alebo internetového vysielania širokú masu obyvateľstva, čo v minulosti nebolo prakticky z technického hľadiska uskutočniteľné. Pri ďalšom porovnaní prvých volebných kampaní v polovici devätnásteho storočia a v súčasnosti môžeme tiež vidieť **aspekt nárastu finančných nákladov pre usporiadanie volebnej kampane**, konkrétne pri voľbe amerického prezidenta sa jedná o niekoľko miliárd dolárov. Môže sa však jednať o negatívny fenomén, kde politické strany sú nútené s cieľom vyhrať voľby a získať politickú moc **zaoberať veľké množstvo finančných prostriedkov od sponzorov**, čím sa po potenciálnom volebnom úspechu dostávajú do závislého postavenia a **musia tak často naplňovať očakávania sponzorov, ktoré môžu byť v rozpore so záujmami štátu**, čo je výrazne nedemokratický fenomén.

Avšak pri súčasnom nastavení politických kampaní, kde sa politická strana v predvolebnej kampani dokáže presadiť len prostredníctvom masmediálnych nástrojov, ktorých aplikácia vyžaduje disponovanie veľkého množstva finančných zdrojov. Na základe tohto podľa niektorých politických analytikov voľby nevyhrávajú programy a personálny potenciál ako to bolo v devätnástom storočí, ale **volební manažéri**, ktorí dokážu zaoberať nadmerné finančné prostriedky pre profesionálne uskutočnenie volebnej kampane. Tento trend však výrazne ovplyvnil fungovanie politických strán, ktoré sa pod vplyvom týchto trendov zbavujú ideologickej záťaže a snažia sa byť čo najviac pragmatické. To znamená neustále prispôsobujú svoj program aktuálnym trendom vo verejnej mienke spoločnosti. Okrem toho v porovnaní s prvými masovými politickými stranami **upadá váha masového členstva strany**.

Strany sa stávajú skôr **uzavretými klubmi** profesionálne vyškolených politikov, tzv. **technokratov**, ktorí po ukončení

štúdií nastupujú priamo do centrál stranických aparátov, aby sa dlhodobo školili a pripravovali na výkon politickej funkcie. Daný typ politika je schopný v akomkoľvek čase a priestore pružne a kvalifikovane reagovať na ľubovoľnú tému. Súčasnú postavenie a orientácia politických strán je výrazne odlišná v porovnaní s prvými typmi masových strán. Výrazný rozdiel je v tom, že v minulosti prvé veľké politické strany vznikali zdola pod tlakom veľkých mas obyvateľstva a tým pádom boli **programovo závislé od naplnenia očakávaní voči svojim členom** pri realizácii vládnej moci čo sa odzrkadilo na uskutočnení dôležitých sociálnych reforiem ako osemhodinový pracovný čas, pracovné voľno počas víkendov. Dané politické strany tak boli závislé od kolektívneho členstva strany, ktoré zabezpečovalo finančný chod a fungovanie strany prostredníctvom vyberania členských príspevkov od všetkých členov, z čoho sa financoval chod a najvyšší funkcionári strany. Celkový chod politickej strany tak podliehal prísnej kontrole členov. Súčasnú politické strany v porovnaní s masovými stranami nie sú založené na masovom členstve, ale počet členov je viac uzatvorený a financovanie strany je zabezpečované prostredníctvom sponzorov a finančných darov, čím sa však znižuje určitá úroveň demokracie, kde sa vedenie strany dostáva pod tlak sponzorov, ktorý sa za poskytnuté finančné zdroje často krát žiadajú podporu pre svoje ekonomické záujmy, ktoré sú často krát v rozpore s oficiálnou vládnu politikou a vytvára sa tak priestor pre korupčné správanie a špekulácie.

Okrem toho, že už strany nezakladajú svoju činnosť na členských príspevkoch členov strany, získavajú finančné prostriedky na svoju činnosť od štátu v pomere k počtu získaných hlasov vo voľbách, tento finančný základ vytvára **tendencia určitej závislosti politických strán od štátu**, respektíve ich prerastanie so štátom. Problematickou sa stáva možnosť efektívnej kontroly a regulovania daného finančného mechanizmu, kde kontrolným mechanizmom sú samotné politické strany, ktoré prirodzene nezahlasujú za znižovanie príjmov pre seba. Odvekí politickí a ideologickí rivali sú tu schopní uzavrieť spoločnú tzv. **kartelovú dohodu** medzi sebou. (Tóth 2007)

Spoločným fenoménom, ktorý je viacmennej charakteristický pre štáty stredovýchodnej Európy a viaceré postkomunistické štáty je **celková nedôvera voči politike a politikom**, ktorým je aj pod vplyvom médií vytvorený **negatívny obraz**. Politika a politici sú celkovo spájaní len s korupciou a škandálmi, čo im vytvára výrazne negatívne pozadie vnímania a evokuje v bežných občanoch pocit odcudzenia voči politickým elitám. Teoretická a praktická podstata politiky a demokracie by však mala byť vo **vytváraní odlišných alternatív spoločenského vývoja politickými stranami**, aby si mal občan možnosť vybrať stratégiu budúceho sociálno-ekonomického vývoja vlastného štátu.

6 Riešenie súčasného stavu problematiky

Aj na základe spomínaných faktov sa začína profilovať skupina voličov vo veku 20-35 rokov, ktorí sú celkovo nespokojní s politikou a vo voľbách podporujú častokrát antiestablišmentové politické zoskupenia blížiace sa extrémizmu, respektíve programovému nihilizmu. Príkladom daného faktu môžu byť slovenské parlamentné voľby v roku 2016 a zisk parlamentného zastúpenia strán bez hlbšej programovej profilácie s absenciou koncepcie ekonomického a spoločenského rozvoja s jedinou stratégiou kritiky štandardných politických strán. Dôvodom úspechu týchto politických strán je viacero, ale jeden z hlavných dôvodov je **všeobecná frustrácia mladej generácie z politiky**, kde si nielen mladá generácia spája politiku s netransparentným obohacovaním. Na vytvorení daného obrazu nesú podiel politické elity, ale hlavne médiá, ktoré sa pri informačnej stratégii zameriavajú výhradne na škandály politikov a politických strán spojené s vidinou vysokej predajnosti a nie ponúkajú seriózných analýz jednotlivých politických programov strán a ich dôsledkov pre zlepšovanie stavu spoločnosti. Následkom tejto stratégie je stav spoločnosti, keď sú občania dezinformovaní a sklamaní zo stavu súčasnej politiky a rozhodujú sa podporovať politické strany ako ĽS-NS, Sme rodina, OĽaNO, ktoré nie sú spájané s danými škandálmi respektíve hlásajú rýchle a efektívne riešenie dlhoročných

spoločenských problémov ako sú rómska otázka a nezamestnanosť.

Ako návrh na riešenie súčasného stavu problematiky nedôvery voči politickým stranám sa javia nasledovné riešenia:

1. **Návrat dôvery občanov voči politickým stranám.** Mainstreamové politické strany by mali zmeniť stratégiu komunikácie a získať si vytrácajúcu sa dôveru občanov. Jedná sa o zložitejší problém súvisiaci s prenesením komunikácie do kyberpriestoru, kedy sa komunikácia s občanmi stáva virtuálnou bez vytvárania hlbšieho puta spolupráce.
2. **Zmena stratégie informovania médií,** ktoré by sa nezameriavali primárne na čo najvyššiu predajnosť a zisk, ale na odborné informovanie o aktuálnych spoločenských problémoch. Odstránenie aspektu bulvarizácie médií smerom k hlbšiemu odbornému analyzovaniu spoločenských problémov
3. **Zmena systému vzdelávania občanov.** Občania v súčasných moderných spoločnostiach primajú informácie prostredníctvom najmodernejších technológií, čo by mal byť pozitívny aspekt množstva primaných informácií. Avšak vidíme, že konkrétne na Slovensku sa vedomostná úroveň spoločnosti znižuje. Absentuje základný všeobecne spoločenský prehľad potrebný pre analýzu bežných spoločenských problémov, čo je živnou pôdou pre populistické politické strany, ktoré daný trend využívajú.

Záver

Politické strany sú od svojho vzniku v polovici 19. storočia jedným z najdôležitejších činiteľov fungovania vtedajších a aj súčasných politických systémov. Prostredníctvom vzniku politických strán počas priemyselnej revolúcie prichádza k vyvolaniu výnimočne dynamického socioekonomického spoločenského pohybu, ktorý vyústil do zavedenia dnes už samozrejmych faktorov vývoja spoločnosti ako všeobecné

volebné právo, osem hodinový pracovný čas, pracovné voľno počas víkendu. Pri porovnaní vývoja od vzniku politických strán v 19. storočí do súčasnosti môžeme vidieť veľmi dynamický proces, ktorý bol výrazne ovplyvnený vývojom masovokomunikačných prostriedkov. Vo fáze vzniku politických strán je dôležité poznamenať, že mali výrazne elitársky charakter len pre úzku vyvolenú vrstvu spoločnosti a možnosť ísť voliť respektíve participovať bola spájaná s určitou majetkovou alebo rodovou vyvýšenosťou, respektíve výnimočnosťou. V súčasnej etape vývoja spoločnosti, však politické strany sú prístupné všetkým občanom bez ohľadu na majetkový a rodový cenzus a politické strany plnia veľmi dôležitú úlohu v zastupiteľskej demokracii, kde si občania vo voľbách prostredníctvom politických strán volia svojich zástupcov, ktorým tak svojím hlasom delegujú dôveru pre spravovanie spoločnosti a vecí verejných, čo je základným predpokladom pre fungovanie súčasných demokratických spoločností.

Literatúra:

- Blažek, J. – Vlček, J. a kol. Európa na križovatke. Skalica: Stredoeurópska vysoká škola v Skalici, 2015. ISBN 978-80-89391-36-3.
- Bradová, E., Negatívni kampaně a politická reklama ve volbách. Praha : Periplum2008, ISBN 978-80-86624-44-0
- Fiala, P. – Herbut, R. a kol. Středoevropské systémy politických stran: Česká republika Maďarsko, Polsko a Slovensko. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2003. ISBN 80-210-3091-7.
- Kopeček, L. Politické strany na Slovensku 1989 až 2006. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. ISBN 978-80-7325-113-0.
- Krivý, V. Slovenské voľby ´12: čo im predchádzalo, postoje a výsledky. Bratislava: Sociologický ústav SAV, 2012. ISBN 978-80-85544-76-3.
- Vlček, J. a kol. Ako volia Slováci: politický vývoj Slovenskej republiky v období 1989 – 2016. Brno: Tribun EU, 2016. ISBN 978-80-263-1054-9.

Krno, S. Typológia politických strán. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2006. ISBN 80-8050-940-9.

Strmiska, M. a kol. Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-038-0.

Tóth, R. Politické strany. Bratislava: Smaragd, 2007. ISBN 80-89063-19-2.

Jozef Vlčej is an assistant professor at the Institute of political sciences at University of Central Europe in Skalica
[e-mail: j.vlcej@sevs.sk]

Discussion

POLITICKÁ STRANA AKO ZNAČKA POLITICAL PARTY AS A BRAND

Matej MARTOVIČ

***Abstract:** in a paper titled "Political Party as a Brand", we will address the issue of branding political parties in Slovakia. The political market in Slovakia offers a wide range of political parties that fight for their voters as well as for marketing communication. The result of the contribution is an example of the visual identity of political parties that have undergone some visual adjustment. We used the Rebranding Cone according to Daly and Moloney as a methodical guideline for the findings. The results show that political parties in Slovakia are going through changes in visual identity, which can then be reflected in their communication mix.*

***Keywords:** branding, political party, marketing, visual identity*

1 Úvod

Prepracovaná vizuálna identita je v dnešnej dobe veľmi dôležitá. Žijeme v dobe, fotografií, obrázkov, videí, teda v dobe, ktorá je dobou vizuálnou. Práve vizuál hrá v marketingu veľmi dôležitú a nezastupiteľnú rolu, pretože práve cez vizuál nás náš potenciálny zákazník vníma.

2 Značka politickej strany

V dobe veľkej konkurencie je potrebné, aby každý produkt, služba, firma mali svoju značku. Výnimkou nie je ani politický trh, na ktorom vystupujú politické strany. *Americká marketingová asociácia (AMA 1960) definuje značku ako meno, termín, znak, symbol, design alebo ich kombináciu, ktoré sú určené k identifikácii tovarov alebo služieb jedného či skupiny predajcov a k ich odlíšeniu od služieb alebo produktov konkurencie.* V prípade politických strán značku tvorí niekoľko prvkov. Môže to byť znak, názov, skratka, logo. Pri Slovenskej národnej strane sa nám vybaví napr. orol, skratka SNS. Pri strane Smer – SD, že je to sociálne-demokratická strana, v logu majú ružu, podobne ako väčšina sociálne-demokratických strán. Značka politickej strany vyjadruje aj jej postavenie na politickej mape z hľadiska politických rodín. Strany delíme na ľavicové, pravicové, stred alebo podľa ďalších delení na konzervatívne, liberálne, sociálne-demokratické a pod. Značka nám teda vyjadruje, aké hodnoty politická strana preferuje, napr. KDH – kresťanská demokracia, konzervatívna strana, či Most-Híd, strana národnostnej menšiny.

Značka predstavuje vzájomne prepojené informácie, ktoré sú uchované v pamäti, ktoré sa aktivujú, pokiaľ sú stimulované vonkajšie podnety. Značka nie je teda len logo, korporátna identita, alebo výrobok, ale všeobecne zdieľaná predstava o charakteristikách spoločnosti, výrobku alebo politickej strany uložená v hlavách spotrebiteľov, v našom prípade voličov (Brand – politická značka). Ako sme vyššie uvádzali, politická značka je teda mix viacerých zložiek, a to od vizuálnej zložky, teda ako logo vyzerá, aké nesie farby, až po hlbší zmysel, a to ten, čo značka predstavuje, aké politické hodnoty zastáva a pod.

Predstava o politickej značke sa dostáva do hláv voličov potom, čo boli vystavení marketingovej komunikácii strany, marketingovému mixu, alebo po vlastných skúsenostiach. Málokto si pamätá všetky informácie a obsah, väčšinou si voliči odnášajú pocity a dojmy, aké mali z chovania politických predstaviteľov. (Brand – politická značka). Politický brand má tri zložky:

- **Strana:** vlastnosti ľudí vo vnútri strany prechádza na stranu ako na celok. Vecný obsah politiky sa orientuje na image.
- **Kandidát/líder:** platí iba pre mediálne exponované strany. Kvalitní kandidáti pomáhajú dodávať dôveryhodnosť.
- **Policy:** obsahová dimenzia politiky. Popisuje politické opatrenia alebo nastavené línie.

Politická strana si teda buduje svoju značku viacerými zložkami. Ako je uvedené vyššie, záleží to nie len od loga, farby loga a názvu politickej strany, ale aj od ľudí, ktorí v nej pôsobia, politického programu a ideí, ktorú presadzujú.

V našich podmienkach je veľmi dôležitý práve líder strany. Je braný ako zástupca strany, nejakou zárukou a symbolom positioningu strany (Chytilík, Ebil, Matušaková, 2012).

3 Rebranding politických strán

Pod pojmom rebranding si mnoho ľudí predstavuje zmenu loga. Rebranding však zahŕňa širší pojem, ako len zmenu loga. Ide o zmenu celej vizuálnej identity a samozrejme aj samotnej marketingovej komunikácii. Politický trh si tiež vyžaduje občas rebranding. Niektoré politické strany menia napr. svoj názov, menia logo, farby v logu a pod. Pomocou zmeny vizuálnych prvkov a najrôznejších marketingových ťahov sa strany snažia vytvoriť nové asociácie spojované so značkou a prinútiť zákazníkov znovu kupovať ich produkt, resp. voliť. Rebranding môžeme definovať aj ako vytvorenie nového mena, termínu, symbolu, designu alebo ich kombináciu pre zavedenú značku s úmyslom vyvinúť odlišné pozície značky v mysli zainteresovaných jednotlivcov a konkurentov (Chytilík, Ebil, Matušaková, 2012).

Tabuľka 1 Rebrandingové kontinuum podľa Dalyho a Moloneyovej

Kategória zmeny	Formát zmeny	Podoba zmeny
Minimálne zmeny	Estetické zmeny	Od jednoduchých vizuálnych zmien až po reštýlizáciu, revitalizáciu vzhľadu značky alebo jej estetických prvkov, ktoré sa

		môžu javiť ako zastaralé alebo si z iného dôvodu vyžadujú zmenu.
Stredne pokročilé zmeny	Repositioning	Používa marketingové taktiky, obzvlášť komunikáciu, a technicky zákazníckych služieb pre zmenu pozície existujúcej značky, teda dodanie jej novej image.
Kompletná zmena	Rebranding	Dochádza k zmene mena, ktoré je stakeholderom neznáme, takže nevedia, čo od značky očakávať. Hodnoty a identita novej značky tak musí byť stakholedrom komunikovaná pomocou integrovanej marketingovej kampane.

Zdroj: Chytilík, Ebil, Matušáková, 2012

Podľa vyššie uvedenej tabuľky máme presne vysvetlené a odlíšené, čo rebrandingom je a naopak, kedy ide len o estetické zmeny, či repositioning.

Muzellec a Lambkinová (2006: 805 – 806) ďalej s pomocou dvoch indikátorov – zmien v estetických prvkoch a zmien v positioningu značky rozlišujú dva typy rebrandingu, a to rebranding „evolučný“ a rebranding revolučný. O evolučnom rebrandingu sa hovorí v prípade, ak je vývoj estetických prvkov a positioningu značky natoľko pozvoľný, že zmeny sú iba ťažko rozoznateľné nezávislým pozorovateľom. Proces zmien v značke je v tomto prípade procesom kumulatívnych úprav a inovácií a týka sa predovšetkým prvkov, ako sú slogany, či logo. Naopak s revolučným rebrandingom sa stretávame, pokiaľ dôjde k značným a na prvý pohľad identifikovateľným zmenám v estetických prvkoch a positioningu značky, ktoré fundamentálne redefinujú danú stranu vrátane ich hodnôt, vízie a kultúry. Tieto zmeny bývajú taktiež spojené so zmenou mena strany.

Určitým špecifickým prvkom rebrandingu politických strán je výrazná úloha lídra strany a vplyv jeho image na image značky. Repositioning na politickom trhu je prostredníctvom výmeny lídra pre politické strany najjednoduchším spôsobom. Aj na Slovensku sme príkladom mnohých repositioningov, napr.

v prípade KDH sa vystriedalo niekoľko lídrov strany, či v prípade SDKÚ – DS. Sú však aj politické strany, ktoré nechceli vykonať zmenu lídra, ako napr. ĽS-HZDS, Smer-SD.

4 Výsledky výskumu

V tejto časti príspevku si rozoberieme jednotlivé politické strany na Slovensku, ktoré upravili svoje postavenie na politickom trhu prostredníctvom Rebrandingového kontinuu podľa Dalyho a Moloneyovej. Na Slovensku je široká paleta politických strán, ktoré sú registrované, avšak málo z nich sa zapojí do politického boja. Najdôležitejším bojom na politickom trhu na Slovensku sú voľby do NR SR. Politické strany sa snažia svojím programom ale aj brandingom uspieť na politickom trhu a získať čo najväčší počet voličských hlasov vo voľbách.

Minimálne zmeny – estetické zmeny

Ide o takzvané estetické zmeny v brandingu politickej strany. Od jednoduchých vizuálnych zmien až po reštylizáciu, revitalizáciu vzhľadu značky alebo jej estetických prvkov, ktoré sa môžu javiť ako zastaralé alebo si z iného dôvodu vyžadujú zmenu. Takýchto príkladov na slovenskom politickom trhu je mnoho. Nižšie zobrazené logá vystihujú tieto minimálne zmeny.

Obrázok 1 Vizuálne zmeny v logu politickej strany Siet'

google.com

Strana Siet' po vzniku a zlej kritike vizuálnej identity strany, najmä jej loga, zmenila vizuálnu identitu. Pôvodne komplikované logo, ktoré bolo zložené z viacerých motívov prešlo grafickou zmenou. Strana hneď po roku predstavenia loga zmenila logo, avšak princíp loga s mriežkou zostal

rovnaký. Logo tak pôsobilo ľahšie a sviežejšie, s čím sa stotožnil aj volič. Strana dnes zmenila celkovú vizuálnu identitu politickej strany a dnes už neplatí ani jedno z vyššie zobrazených vizuálov.

Stredne pokročilé zmeny – Repositioning

Používa marketingové taktiky, obzvlášť komunikáciu, a technicky zákaznických služieb pre zmenu pozície existujúcej značky, teda dodanie jej novej image.

Obrázok 1 Repositioning strany Smer - SD

google.com

„Budú viac hrať na národnú strunu potenciálnych voličov. Od oranžovej upúšťajú systematicky už niekoľko rokov a ťahajú to viac k čistému dizajnu a kontrastnej červenej,“ vyjadril sa dizajnér Jakub Ptačin pre Denník N (Jakub Ptačin, 2015). Strana Smer – SD v roku 2015 pred voľbami zmenila komunikáciu strany. Vo voľbách v roku 2012 strana vystupovala ako silne sociálne demokratická strana s legendárnym heslom „*Ludia si zaslúžia istoty.*“ Vo voľbách v roku 2016 zmenila komunikáciu. V tomto čase bol vplyv migračnej vlny na spoločnosť a formovala sa na túto tému mediálny ako aj spoločenský obraz. Smer – SD začal komunikovať aj národné témy, zmenili logo s prvkom slovenskej trikolóry. Komunikácia sa zmenila na „*Chráňme Slovensko.*“ V tejto komunikačnej kampani sa však snažili zachovať aj tvár sociálnej demokracie prostredníctvom hesla „*Robíme pre ľudí,*“ avšak aj v komunikácii predstaviteľov strany pred voľbami dominovali témy, ktoré sa týkali národnej bezpečnosti a národných tém.

Kompletná zmena – Rebranding

Dochádza k zmene mena, ktoré je stakeholderom neznáme, takže nevedia, čo od značky očakávať. Hodnoty a identita novej značky tak musí byť stakholedrom komunikovaná pomocou integrovanej marketingovej kampane. Na Slovensku často dochádza k rebrandingu v prípade, ak politickú stranu premenujú. V posledných voľbách sa tak stalo so Stranou občanov Slovenska.

Obrázok 2 Rebranding politickej strany SOSKA na stranu Sme rodina.

google.com

Na slovenskom politickom trhu dochádza k mnohým zmenám názvov politických strán. SDKÚ sa zmenila na SDKÚ – DS, avšak v prípade SOSKA sa zmenila krátko pred voľbami celá komunikácia a aj názov strany. Pôvodní predstaviteľ strany SOSKA kandidoval nakoniec na kandidátnej listine Sme rodina, avšak už nie ako líder. Názov strany sa tak zmenil spoločne s názvom strany. Je však dôležité podotknúť, že strana SOSKA mala veľmi chabé povedomie v spoločnosti a voliči mohli politickú stranu Sme rodina vnímať skôr ako nový politický subjekt a nie ako politický subjekt, ktorý prešiel rebrandingom.

4 Zhrnutie

Príspevok sa venoval problematike brandingu politických strán na Slovensku. Všetky politické strany, ktoré vstupujú do politiky profesionálne, využívajú vizuálnu identitu na prezentáciu svojej ideí, postoje, vízie. Príspevok nám definuje problematiku zmien vo vizuálnej identite politických strán Siet', Smer – SD a problematiku rebrandingu politickej strany SOSKA na politickú stranu Sme rodina. Poukazujeme

tým, že politické strany musia neustále pracovať na svojej vizuálnej identite, aby mohli byť úspešné na politickom trhu.

Literatúra:

Brand – politická značka

(<http://politickymarketing.com/glossary/politicka-znacka-brand>)

Daly A. – Monoley, D. (2004): Managing Corporate Rebranding. In: Irish Marketing Review, vol. XVII, no. 1-2, 30 – 36.

Chytilík, R. - Ebil, O. - Matušáková, A. a kol. (2012): Teorie a metódy politického marketingu, Centrum pro štúdium demokracie a kultúry.

Ptačin, J. (2015). Smer má nové logo: Sčervenalo a je v ňom trikolóra.

Matej Martovič is an PhD. student at Department of marketing communication at Faculty of Mass Media Communication, University of Ss. Cyril and Methodius in Trnava, Slovakia.
[e-mail: matej.martovic@fmk.sk]

Discussion

ONLINE MARKETINGOVÁ KOMUNIKÁCIA SO ZAMERANÍM NA VYŠŠIE ÚZEMNÉ CELKY ONLINE MARKETING COMMUNICATION FOCUSING ON HIGHER TERRITORIAL UNITS

Petra RENDKOVÁ

Abstract: *Various types of marketing campaigns use the power and influence of social media. Mainly in politics, we are facing ever greater emphasis on quality and strength of action, especially through social networks. Many political parties communicate directly with the citizen and hence the voters through social networks. In addition to political parties, individual ministries, cities, or even VUC units began to communicate with each other. The quality of communication is not only about the quality of information provided, but also about the possible liking or future choice of a rougher or a deputy.*

Keywords: *Higher territorial units, marketing, social networks, communication, online communication*

1 Význam a špecifiká online marketingu v politike

Vznik a rozvoj internetu a informačných technológií všeobecne priniesol do oblasti marketingu rad nových nástrojov a prístupov. Masové rozšírenie internetu naraz umožnilo osloviť obrovské publikum, prostredníctvom mnohých rôznych komunikačných kanálov, a to navyše rýchlo a nenákladne.

Tento masový búr zaznamenal aj marketing na politickom poli. Výrazne ovplyvnil formovanie nie len samotných strán a ich komunikácie s voličmi ale aj pripravil priestor na vytváranie kampaní volieb ale i komunikácie s občanom.

Musíme ale pochopiť aj správne odlíšenie medzi marketingom samotným a online marketingom. Rozdiely medzi tradičným marketingom a online marketingom sú viditeľné najmä v oblastiach:

- **Priestoru a času:** online marketing je možné vykonávať nepretržite ale naopak nemôžete natoľko osloviť starších voličov
- **Vzťahu textu a obrazu:** nastáva priame prepojenie medzi jednotlivými komunikáciami a taktiež je možné späťne pozrieť čo daný politický subjekt vykonáva či akou formou komunikuje
- **Smeru komunikácie:** v prípade online komunikácie je možné nie len informáciu voličom vyslať ale aj dostať spätnú väzbu od samotného voliča, na základe toho je možné presne nastaviť marketingovú komunikáciu aby sa voličovi zapáčila
- **Interakcie:** voliča môže osloviť nie len prostredníctvom podujatí, fotografií či akýchsi „statusov“ ale môže využiť a zapojiť aj rôzne súťaže či možnosti hlasovania, čo prináša ešte väčšiu možnosť vytvoriť akúsi interakciu medzi odosielateľom a prijímateľom informácií v našom prípade medzi samotným občanom a vedením kraja, čo vo veľa prípadoch zhmotňuje práve postava župana
- **Nákladov a zdrojov:** veľmi zaujímavým a určujúcim špecifikom je práve aj porovnanie samotných nákladov v prípade online a offline marketingu. Práve online marketing nie len že prináša možnosti komunikovať priamo s voličom prostredníctvom už svojich sledovateľov ale prináša aj možnosť takzvanej platenej reklamy, ktorá sa ponúka aj jeho nevoličom a tým pádom sa za malé zdroje dokáže dostať do veľkej skupiny len použitím sociálneho média. V súčasnosti sa politickým subjektom oplatí nie len investovať do online marketingu a plnohodnotne ho využívať vo svojich kampaniach, ale aj zaplatiť a spojiť svoje

pôsobenie s mediálne známymi osobnosťami či pre mladú skupinu voličov aktuálne populárnymi blogermi či youtubermi. Práve táto podpora neraz priláka obecnosť, ku ktorému by sa bežne nedostali.

Po novom sa v ekonomike vytvorilo prostredie, v ktorom sú významnými prvkami rýchlo získaná dôkladná znalosť zákazníkov a konkurencie a teda i iných politických strán a nutnosť vyvinúť aktivity a zrýchľujúce možnosti komunikácie. (Štedroň – Budiš 2009) V tomto prípade prichádza na rad bezplatná komunikácia, ktorá úzko súvisí s rozvojom internetu a teda väčším možnostiam, nižšími nákladmi na výrobu, distribúciu a propagáciu. "Marketéri musia posunúť svoje myslenie od krátkeho úseku (short head) mainstreamového marketingu k masám (long tail), ku stratégiu zacielenie na veľké množstvo neuspokojených návštevníkov cez web. (Scott 2008, s. 41)

Nesmierne dôležité je presné špecifikovanie oblasti, ktorej sa budeme v online marketingu zaoberať. Sociálne médiá sú často považovaná za ekvivalent sociálnych sietí, ktoré sú však len jednou z podkategórií. Pre termín sociálne médiá neexistuje žiadna jednotná definícia a rôzni autori sa vo svojich výpovediach líšia. „Social media refers to activities, practices, and behaviors among communities of people who gather online to share information, knowledge, and opinions using conversational media. Conversational media are Web-based applications that make it possible to create and easily transmit content in the form of words, pictures, videos, and audios.“ (Safko - Brake 2009, s. 6)

Januch uvádza dve možné delenie sociálnych médií - podľa zamerania a podľa marketingovej taktiky. Členenie podľa marketingovej taktiky je považované za prehľadnejšie a vhodnejšie. Rozdelenie sociálnych médií podľa Janucha (2010, s. 216):

- **Sociálne siete:** ako napríklad Facebook, Twitter, Google+, MySpace či LinkedIn. V prípade politického marketingu sa na Slovensku stretávame hlavne s využitím Facebooku či Google+. Napríklad

- v zahraničí je úplne bežné, že prezident USA využíva na komunikáciu aj sociálnu sieť Twitter.
- **Blogy, videobloy, mikrobloy:** práve využívanie samotných a vlastných blogov si niektorí politici a politické subjekty obľúbili. Nie len publikovanie na celosvetových portáloch ako Twitter či Tumblr, naši lokálni politici si zvykli publikovať aj na blogoch napríklad od sme.sk.
 - **Diskusné fóra, Q & A portály:** diskusné portály sú ďalšou možnosťou ako komunikovať s voličmi, na Slovensku ale tento formát nie je bežný a málo kto ho využíva. Pre príklad sa sem radia fóra ako Yahoo! alebo Answers.
 - **Wikis:** predstavuje portál, na ktorom nájdete všetky potrebné informácie. Je ho možné plniť aj samotným predstaviteľom. Napríklad sám politik si môže vyplniť svoju charakteristiku a akýsi životopis na Wikipedii, či sa napríklad vo vyhľadávačoch dostáva bližšie k občanovi.
 - **Sociálny záložkový systémy:** zahrňuje množstvo systémov, ktoré zoskupujú fotografie či témy rovnakého záujmu. Medzi najznámejšie patrí Pinterest, Digg či Delicious.
 - **Zdieľaná multimédiá:** v poslednej dobe sa teší veľkej obľube práve videoblogovanie prostredníctvom YouTube, na ktorom si našiel veľa fanúšikov Boris Kollár či poslanci strany SaS. Tu je možné vidieť prepojenie medzi jednotlivými sieťami a možnosťami komunikácie prostredníctvom online marketingu. Portály ako YouTube, Flickr či Instagram prinášajú možnosť veľmi efektne a zaujímavo komunikovať so svojimi sympatizantmi alebo rovnako sa nabúra aj do sféry nevoličov.
 - **Virtuálny svety:** táto možnosť nie je práve ideálnou prípadne využiteľnou v oblasti politického marketingu. Patria sem ale napríklad hracie portály ako Second Life a The Sims.

Marketing samotných vyšších územných celkov je zameraný vo väčšej miere iba na využití web stránky a facebook stránky. Len málo a to už samotných kandidátov či županov využíva komunikáciu napríklad práve prostredníctvom Instagramu. Práve toto je možná cesta v politickej komunikácii pre budúce VUC či samotných predstaviteľov, dostať sa bližšie k voličom a občanom mladšej vekom kategórie.

2 Online komunikácia vyšších územných celkov

Sociálna sieť je webová služba určená ku komunikácii ľudí, vytváraniu komunit a vzájomných vzťahov. Sú založené na tom, že väčšina ich obsahu je vytváraná samotnými užívateľmi v našom prípade krajinami a obsahujú ich komentáre, odkazy, hodnotenia a omnoho viac, no pritom tieto náklady vstupujú do celkov sumy marketingu len minimálne. (Bednář 2011) Samotná online komunikácia je veľmi dôležitá hlavne smerom k mladému voličovi. Práve on nečíta noviny, nesleduje televíziu ale trávi svoj voľný čas na sociálnych médiách. Práve moderná aktivita prostredníctvom využitia sociálnym médií je dôležitá na jeho upútanie.

Sledovaný kraj	Počet obyvateľov v	Facebook počet líkov	Celkový počet návštev	YouTube kanál	Prepojenie web a FB
Bratislavská VÚC	641892	45111	221	áno	áno
Trnavská VÚC	561156	858	60	áno	áno
Nitrianska VÚC	680779	324	62	áno	nie
Trenčianska VÚC	588816	4023	330	áno	áno
Žilinská VÚC	690778	11664	92	áno	áno
Banskobystrická VÚC	651509	4076	nezobrazuje	áno	áno
Prešovská VÚC	822310	112	užívateľ	áno	nie
Košická VÚC	798103	512	76	áno	áno

Tabuľka 1: Využitie online marketingu v krajocho

Samotné možnosti využitia nám ukázali, že komunikácia prostredníctvom online marketingu ešte nie je natoľko bežná ako by sa v prípade inej oblasti mohlo zdať. Kým samotní kandidáti vo väčšej miere majú vytvorené svoje osobné profily,

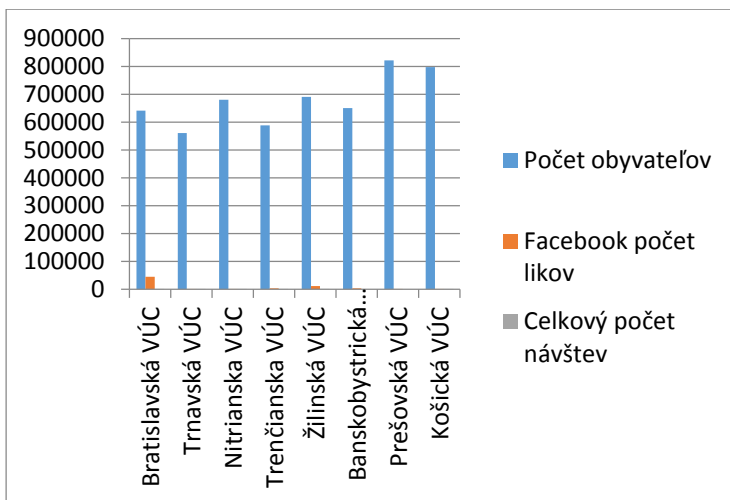
alebo komunikujú prostredníctvom sociálnych profilov svojich strán. Vyššie územné celky majú online marketing zvládnutý len minimálne. Len v prípade VÚC Bratislava, Trenčín, Žilina môžeme hovoriť o kvalitnom marketingu, ktorý komunikuje na pravidelnej báze. Samotný Žilinský samosprávny kraj má vytvorenú videotitulku a peknú grafiku nie len web stránky ale aj na facebookovom profile. Táto forma komunikácie sa odzrkadľuje aj na počtoch dosahov.

Práve pri sledovaní jednotlivých vyšších územných celkov treba konštatovať, že túto formu pri efektívnom a lacnom využití župy vôbec nevyužívajú. Je ale potrebné položiť si otázku koľko percent obyvateľov vôbec sleduje svoju župu na sociálnych sieťach a koľko ju vôbec registruje, preto sa netreba čudovať, keď aj návštevnosť pri voľbách nie je taká vysoká ako na príklad v prípade volieb do Národnej rady Slovenskej republiky. Práve samotný nezáujem o župu predstavu v očiach občana akúsi nepodstatnosť, nakoľko samotný poslanci majú vyššiu sledovanosť ako celé vyššie územné celky na Slovensku.

Ak si uvedomíme silu a kompetencie vyšších územných celkov, tak pochopíme, že aj posilnenie samotnej online komunikácie prinesie nie len efektívnosť v práci samotných žúp ale aj postupné zvyšovanie záujmu občanov o prácu a aj o život v župách.

3 Komunikácia žúp a jej smerovanie

Zo značky župy nikdy neurobíme lovebrand (Martovič 2016), ale vždy je možné použiť maximum kapacít na skvalitnenie pôsobenia žúp. Hlavné prepojenie nie len web stránky so župou ale pravidelné zverejňovanie príspevkov, môže postupne zlepšiť pocit občanov a začnú pociťovať dopyt o informáciách priamo z webov župy. Tým zabezpečíme aj lepšiu informovanosť o práci poslancov a župana ale aj o aktuálnych informáciách a podujatiach v kraji.

Obrázok 1: Porovnanie počet obyvateľov a like-ov na Facebook-u

V grafe je možné vidieť, že len 2 vyššie územné celky (Bratislavský a Žilinský) majú dosah na svojich občanov pri celkovom počte obyvateľov, ktorí v kraji žijú. Najviac zarážajúce je zistenie, že Prešovský samosprávny kraj nemá vôbec facebookovú stránku, má len akýsi profil občana, ktorého sleduje okolo 100 občanov, taktiež tu nefunguje prepojenie medzi webom a sociálnou sieťou. Rovnako náročne na vyhľadávanie je nájsť samotnú facebookovú stránku Košického samosprávneho kraja. Až po prejení na stránku, nájdete preklik na samotnú facebookovú stránku.

Slabá komunikácia aj sledovanie obyvateľov, nepomáha ani v medializácii akcií a aktivity samosprávy. Časté príspevky je možné nájsť, okrem klasicky aktívnych vyššie spomenutých žúp aj v prípade Trnavského samosprávneho kraja, no ani zďaleka nie je porovnateľná táto aktivita s inými župami. Musíme sledovať nie len počet zdieľaní ale aj počet príspevkov, ktoré župa publikuje na svojej facebookovej stránke. A preto je nesmierne dôležité zamerať sa na: počet likov príspevkov, počet samotných príspevkov a počet zdieľaní.

Sledovaný kraj	Počet likov na FB stránke	Počet príspevkov na FB	Počet likov na príspevky	Počet zdieľaní príspevkov	Priemer príspevok na liky	Priemer príspevok na zdieľania
Bratislavská VÚC	45111	94	1488	101	15	1
Trnavská VÚC	858	17	136	16	8	0,9
Nitrianska VÚC	324	5	13	1	2,6	0,2
Trenčianska VÚC	4023	30	477	36	16	1,2
Žilinská VÚC	11664	61	1721	169	28	2,7
Banskobystrická VÚC	4076	6	251	260	41	43
Prešovská VÚC	112	x	x	X	x	X
Košická VÚC	512	4	10	2	2,5	0,5

Tabuľka 2: Porovnanie aktivity v sledovanom období (1.10.2017 – 20.10.2017)

Vďaka tomuto výskumu môžeme definovať skutočnosť, že samotná aktivita na internete výrazne ovplyvňuje počet sledujúcich. No rovnako sa treba zamyslieť nad skutočnosťou, že práve nadmerná aktivita zvyšuje možnosti dosahu príspevku a rovnako aj jeho obľúbenosť. Prešovská župa absolútne nefunguje prostredníctvom sociálnej siete Facebook. Druhá najslabšia župa, ktorá komunikuje prostredníctvom Facebooku je Nitrianska, ktorá rovnako dosahuje najslabšie výsledky v komunikácii s občanom. Rovnaké ale dosahuje aj Košická. Na mieste je si položiť otázku, prečo práve župy, ktoré sídlia na východnom Slovensku nekomunikujú s občanom. Rovnako je dôležité prepojenie medzi mladým občanom a samotnou župou a tento integračný proces komunikácie nastáva hlavne medzi mladými občanmi.

Vo výskume môžeme sledovať, že najlepšie využíva sociálne siete Žilinský samosprávny kraj, pretože na jeden relevantný príspevok dokáže získať 28 likov a jeho zdieľanie predstavovalo 2,7 zdieľania na jeden príspevok. Najvyšší dosah

a zdieľania sú v prípade Banskobystrickej župy, kde ale bolo publikované len 6 príspevkov. V tabuľke môžeme sledovať všetky dosahy jednotlivých žúp.

4 Zhrnutie

Sociálne siete sú dôležitým článkom vo forme komunikácie ku občanom. Ich správne nastavenie a zacielenie je dôležité nie len pre samotných kandidátov ale aj občanov, hlavne v prípade ich informovanosti. Práve správne nastavenie a fungovanie prostredníctvom sociálnych sietí môže nie len zlepšiť image vyšších územných celkov ale aj celkovo zapôsobiť na občanov.

Veľmi dôležité je pravidelné uverejňovanie príspevkov a rovnako zamerať sa na správne aktivity, ktoré občan sleduje a ktoré ho zaujímajú. Vhodne nastavený marketing môže nie len pomôcť v propagácii župy ale aj v celkovom dosahu žúp na Slovensku a ich uvedomení medzi občanmi.

Literatúra:

BEDNÁŘ, Vojtěch. Marketing na sociálních sítích: prosad'te se na Facebooku a Twitteru. Brno: Computer Press, 2011, s. 10. ISBN 978-80-251-3320-0.

JANOUC, Viktor. *Internetový marketing: prosad'te se na webu a sociálních sítích*. Brno: Computer Press, 2010, s. 216. ISBN 978-80-251-2795-7.

MARTOVIČ, Matej.: *Podniková ekonomika a manažment : elektronický vedecký časopis o ekonomike, manažmente, marketingu a logistike podniku (Budovanie značky zdravotníckych zariadení = Building brand of medical facilities)*,.., č. 2 (2016), s. 84-88 [online]. ISSN 1336-5878

SAFKO, Lon. a David K. BRAKE. *The social media bible: tactics, tools, and strategies for business success*. Hoboken, N.J.: John Wiley, 2009, s. 6. ISBN 978-0-470-41155-1.

SCOTT, David Meerman.: *Nová pravidla marketingu a PR: naučte se využívat vydávání zpráv, blogy, podcasty, virální marketing a online média pro přímé oslovení zákazníků*.

Praha: Zoner press, 2008, s. 41. Encyklopedie Zoner Press.
ISBN 978-80-86815-93-0

ŠTĚDRŇ, Bohumír a Petr BUDIŠ.: *Marketing a nová ekonomika*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 2-3. C.H. Beck pro praxi. ISBN 978-80-7400-146-8

Petra Rendková is an PhD. studentat Department of polical science, Alexander Dubček university of Trenčín
[e-mail: petra.rendkova@tnuni.sk]

Politologické fórum Prispievanie do časopisu

V časopise možno uverejňovať niekoľko druhov textov. Rubrika **Štúdie** tvorí hlavnú časť časopisu. Do nej prijímame rozsiahle analytické články s veľkosťou min. 20 a max. 30 normostrán (asi 5000 – 7500 slov).

Ďalšou rubrikou je **Diskusia**, v ktorej sú umiestňované kratšie články s rozsahom 5-7 normostrán (asi 1500 až 2000 slov). Tieto články majú vyjadrovať pohľad autora na vybranú tému čísla, poprípade predstaviť nový, zaujímavý názor autora.

Treťou tradičnou časťou odborných časopisov je rubrika **Recenzie**. Autor v nej môže zhodnotiť zaujímavé knihy, ktoré nedávno vyšli v rámci jeho sféry záujmu. Recenzie sú spravidla v rozsahu 1 až 5 normostrán (asi 500 až 2500 slov).

Všetky zaslané príspevky sú posudzované redakciou časopisu a vybrané články sú poslané oponentom. V prípade ich odporúčenia bude článok zaradený na vydanie. Rozhodnutie o vydaní sa oznámi autorovi. Ak nie sme informovaní o opaku, predpokladáme, že ponúkaný článok je doteraz nepublikovaný a nebol súbežne s nami zaslaný žiadnemu inému časopisu, alebo zborníku. **Stručná informácia o autorovi** a jeho súčasnom, či minulých pracovných umiestneniach, ako aj plná kontaktná adresa, by mali byť priložené v sprievodnom liste k článku.

Príspevky je možné zasielať výhradne v elektronickej forme na e-mailovú adresu marcel.lincenyi@tnuni.sk v jednom z uvedených bežných formátov (.doc, .rtf, alebo .docx).

Formát príspevku v rubrike Štúdie

Nadpis: arial, veľkosť 12, veľké písmená

Nadpis v anglickom jazyku

Meno a priezvisko autora: arial, veľkosť 10, priezvisko veľkými písmenami

Abstrakt v anglickom jazyku v rozsahu 150 až 200 slov. Mal by obsahovať presnú tému článku, používanú metódu a zistenia autora. (arial, veľkosť 10)

Kľúčové slová: 5-6 (*arial, veľkosť 10, kurzivá*)

Abecedný zoznam literatúry na konci textu

Text

Písmo: Arial, veľkosť 10

Odstavec: riadkovanie 1

Okraje: 2,5 cm

Formát: MS Word (.rtf, .doc, .docx)

Poznámky sú v texte priebežne umiestňované pod čiarou a označené arabskými číslicami. Nemali by byť zbytočne rozsiahle. **K tabuľkám**, grafom a obrázkom je potrebné uvádzať zdroj a číslovať ich

Citácie a odkazy

meno autora vo vlastnom texte:

Susser (1992)

Susser (1992; 1994)

Meno autora mimo vlastný text:

(Mair 1997: 76)

(Mair 1993; 1998)

(Mair 1997; Gallagher 2005)

Mená viacerých autorov:

Mair and Gallagher (1998: 11-23)

(Mair, Gallagher 1998: 11-23)

Viacero diel od rovnakého autora s rovnakým rokom vydania:

Fiala (1998a; 1998b)
(Fiala 1998a; 1998b)

formát citácií

citovaný text je ohraničený dvojitými úvodzovkami („citácia“), bez kurzívy

Zoznam literatúry

monografie:

Mair, P. (1997): *Party System Change: Approaches and Interpretations*, Oxford, Oxford University Press.
Gallagher M. - Laver M. - Mair P. (2005): *Representative Government in Modern Europe: Institutions, Parties, and Governments*, New York, McGraw-Hill, 4th edition.

zborník:

Mair, P. – Zielonka, J. (2002, eds.): *The Enlarged European Union: Diversity and Adaptation*, London, Frank Cass.

príspevok v zborníku:

Kirchheimer, O. (1966): *The Catch-all Party*, In: *Mair, P.* (ed. 1990): *The West European Party System*, Oxford, Oxford University Press.

článok v časopise:

Lijphart, A. (1992): *Democratization and constitutional choices in Czecho-Slovakia, Hungary and Poland, 1989-91*. *Journal of Theoretical Politics* , vol. IV, no. 2, 207-223.

Mareš, M. (2004): *Politický rozměr požadavků německé menšiny v České republice*. In: *Středoevropské politické studie*, roč. VI, č. 2-3, [online]. Available at: <<http://www.cepsr.com/index.php>> [Accessed 30. April 2006].

V prípade elektronických zdrojov je nutné uviesť, dátum ku ktorému sú aktuálne.

Political Science Forum Contributing to the journal

It is possible to publish several kinds of manuscripts in Political Science Forum. The **Studies** section constitutes the main part of the journal. To this section belong bigger analytical articles with the format of 12 to 20 pages (3000 – 7000 words).

The next section is called **Discussion** and shorter articles are placed there. An article in this section should be between 5 to 7 pages (1500 -2000 words) long and it should be presenting specific view of its author on the theme of the particular issue or alternatively to present a new interesting finding.

The last traditional section of scientific journals is **Reviews**. Authors can evaluate latest interesting books in their field of interest. Reviews are usually 1 to 5 page long (500 - 2500 words).

It is possible to submit manuscripts in electronic form to e-mail address of the General Editor, Marcel Lincényi: marcel.lincenyi@tnuni.sk in standard formats (.doc, .rtf or .docx).

All submitted manuscripts are evaluated by the editorial staff and selected manuscripts are sent out to peer review. In case of positive review the article will be listed for publishing. Every author will be informed about the decision to publish or to return the article. Unless informed otherwise we presume every manuscript we receive has not been published yet and was not submitted separately to be published elsewhere. Brief information about the author and his current and past positions along with full contact address should be attached in covering letter to the manuscript.

Style Guidelines for Manuscripts:

Title: arial, size 12,

Title in English language (if the original language is not English)

Name and surname: arial, size 10, last name in capital letters

Abstract in English and length of 150 to 200 words. It should contain exact topic of the manuscript, used method and authors' findings. (arial, size 10)

Key words: 5-6 (arial, size 10, italic)

The reference list in alphabetical order at the end of the paper.

Text:

Font: Arial, size 10

Paragraph: 1 line spacing

Borders: 2,5 cm

Format: MS Word (.rtf, .doc, .docx)

Mark **footnotes** with Arabic numbers. Footnotes should be placed on the same page as the text reference, with the same number in the manuscript.

To **tables, graphs and pictures** please state the source and mark them with Arabic numbers.

Some Examples of the Preferred References Style:

Name of author in the text:

Susser (1992)

Susser (1992; 1994)

Name of author outside of the text:

(Mair 1997: 76)

(Mair 1993; 1998)

(Mair 1997; Gallagher 2005)

Names of authors:

Mair and Gallagher (1998: 11-23)

(Mair, Gallagher 1998: 11-23)

More sources by the same author in the same year of publication:

Mair (1997a; 1997b)
(Mair 1998a; 1998b)

Quotation format:

Quoted text is marked by double quotes, not by Italic.

List of References:

Books:

Mair, P. (1997): *Party System Change: Approaches and Interpretations*, Oxford, Oxford University Press.
Gallagher M. - Laver M. - Mair P. (2005): *Representative Government in Modern Europe: Institutions, Parties, and Governments*, New York, McGraw-Hill, 4th edition.

Edited Volumes:

Mair, P. – Zielonka, J. (2002, eds.): *The Enlarged European Union: Diversity and Adaptation*, London, Frank Cass.

Chapters from Monographs:

Kirchheimer, O. (1966): *The Catch-all Party*, In: *Mair, P. (ed. 1990): The West European Party System*, Oxford, Oxford University Press.

Articles in Journals:

Lijphart, A. (1992): *Democratization and constitutional choices in Czecho-Slovakia, Hungary and Poland, 1989-91*. *Journal of Theoretical Politics*, vol. IV, no. 2, 207-223.

Mareš, M. (2004): *Politický rozměr požadavků německé menšiny v České republice*. In: *Středoevropské politické studie*, roč. VI, č. 2-3, [online]. Available at: <<http://www.cepsr.com/index.php>> [Accessed 30. April 2006].

In case of using Internet sources it is necessary to state the date of access.